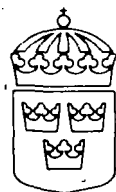


# Försvarsutskottets betänkande

1987/88:11

om planering och anslag (prop. 1987/88:100 bil. 6)



FöU

1987/88:11

I betänkandet behandlas förslag som regeringen — efter föredragning av försvarsministern, statsrådet Roine Carlsson — har förelagt riksdagen i proposition 1987/88:100, bilaga 6, i det följande benämnd budgetpropositionen. Vissa förslag i budgetpropositionen har utskottet redan behandlat i tidigare betänkanden, nämligen dels frågan om kontantförmåner till värnpliktiga m.fl. (prop. s. 51) som behandlats i betänkandet FöU 1987/88:5, dels om en för totalförsvaret gemensam skyddsskola (prop. s. 18) som behandlats i betänkandet FöU 1987/88:9 och dels om kustbevakningen (prop. s. 95) som behandlats i betänkandet FöU 1987/88:10.

I betänkandet behandlas dessutom 127 motionsyrkanden från 58 inlämnade motioner. Vissa under den allmänna motionstiden inlämnade motioner som berör frågor om förstärkning av försvarets ubåtskyddsförmåga behandlar utskottet i ett särskilt betänkande.

En sammanställning av de i detta betänkande behandlade motionsyrkandena återfinns i bilaga (bilaga 1) av vilken det framgår var i betänkandet de olika yrkandena behandlas.

Som bilaga till detta betänkande återfinns även (bilaga 2) den skrivelse som 1984 års försvarskommitté i juni 1987 avgav till regeringen (Ang. riksdagens inflytande på utvecklingen inom totalförsvarssektorn, m.m., 1987-06-04).

## Sammanfattning

Betänkandet gäller i huvudsak frågor rörande planering och anslag för de militära och civila delarna av totalförsvaret.

I ett inledande avsnitt om riksdagen och försvarsplaneringen återger utskottet de förslag som lämnats av 1984 års försvarskommitté i fråga om parlamentarisk insyn och medverkan i försvarsplaneringsprocessen. Utskottet konstaterar, med avslag på vissa motioner som berör detta ämne, att ett godtagande av kommitténs förslag och ett fullföljande av vad som anför-

des i dessa frågor i 1987 års försvarsbeslut väl tillgodoser behovet av parlamentarisk insyn och medverkan.

Utskottet föreslår att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet i budgetpropositionen anför om säkerhets- och försvarspolitikens inriktning. Beträffande vissa för totalförsvaret gemensamma frågor föreslår utskottet likaledes att riksdagen, med avslag på vissa motionsyrkanden angående planeringsförutsättningarna, ledning och samordning, och hälso- och sjukvården, lämnar utan erinran vad som anförs i propositionen.

Beträffande *totalförsvarets militära del* tillstyrker utskottets majoritet regeringens förslag om en inriktning i huvudsak enligt 1987 års försvarsbeslut. I linje därmed tillstyrker utskottet att den i propositionen föreslagna, mot denna inriktning avpassade, planeringsramen för försvarsbeslutsperiodens återstående fyra år fastställs av riksdagen. Beträffande utgiftsramen för budgetåret 1988/89 tillstyrker utskottet att denna i enlighet med propositionsförslaget fastställs till 26 147 000 000 kr. i prisläge februari 1987.

I två reservationer förordas en högre ambition än vad som anges i propositionen. Företrädarna för moderata samlingspartiet stödjer den i partimotionen angivna inriktningen av det militära försvaret som i stort sammanfaller med partiets reservationer i samband med försvarsbeslutet. Moderaterna föreslår också att medel tillskjuts för att öka repetitionsutbildningen. Centerpartiets företrädare förordar likaledes, också här i anslutning till den egna partimotionen, utökad repetitionsutbildning. Även centerpartiet förespråkar på vissa punkter en annan inriktning beträffande det militära försvaret än den som föreslås av regeringen.

När det gäller *totalförsvarets civila del* föreslår utskottets majoritet att riksdagen skall fastställa planeringsramen för perioden 1988/89–1991/92 i enlighet med propositionens förslag samt att riksdagen även i övrigt skall godta vad som i propositionen föreslås beträffande ekonomiska resurser till den civila delen av totalförsvaret. Inom ramen för detta ställningstagande avstyrker utskottet bifall till två motioner (c och vpk). Vidare föreslår utskottet att riksdagen godkänner de principer för val av beredskapsåtgärder inom det civila totalförsvaret som anges och att riksdagen lämnar utan erinran vad som anförs om den fortsatta utvecklingen på detta område. Utskottet avstyrker riksdagens bifall till ett antal motioner som rör frågor om civil ledning och samordning, befolkningsskydd och räddningstjänst, inkl. freds räddningstjänsten, samhällets sårbarhet och försörjningsberedskapen.

I avsnittet om *forskning och försvarsindustri* har utskottet, med anledning av ett antal motionsyrkanden i detta ämne, anledning att särskilt uppehålla sig vid Karlskronavarvets problem. Utskottet hänvisar, med avslag på ett antal motionsyrkanden med förslag om olika samhällsåtgärder och med bifall till propositionen, bl.a. till att regeringen i bil. 8 till årets kompletteringsproposition föreslagit beställning till varvet av ytterligare ett minröjningsfartyg.

Beträffande tre *anslag* föreslår utskottet smärre förändringar i förhållande till regeringens förslag.

Ett flertal av de motionsyrkanden som behandlas i detta betänkande

föreslås av utskottet avslås av riksdagen med motiveringen att de frågor som tas upp är föremål för behandling inom ramen för det omfattande utredningsarbete inom centrala områden som pågår inom berörda militära och civila myndigheter, ett utredningsarbete som inte bör föregripas genom uttalanden eller andra åtgärder från riksdagens sida.

20 reservationer och 8 särskilda yttranden har lämnats till föreliggande betänkande.

## 1 Riksdagen och försvarsplaneringen

Regeringen har i budgetpropositionen (s. 8) berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om riksdagen och försvarsplaneringen.

### Föredragande statsrådet

I budgetpropositionen hänvisar föredragande statsrådet till de förslag som lämnades av 1984 års försvarskommitté i rapporten (juni 1987) Angående riksdagens inflytande på utvecklingen inom totalförsvarssektorn, m. m. Kommitténs förslag utgick från det uppdrag som riksdagen i december 1983 gav regeringen i fråga om att låta 1984 års försvarskommitté pröva tidigare lämnade förslag av riksdagens revisorer (Förs. 1982/83:22, FöU 1983/84:6, rskr. 22).

De av försvarskommittén i dessa frågor redovisade förslagen hade följande huvudsakliga innebörd:

- att riksdagens försvarsutskott ges ett vidgat verksamhetsområde genom att utskottet engagerar sig i en regelbunden och systematisk kontroll och uppföljning av genomförandet av riksdagsbeslut om försvaret och av systemplaneringen inom viktigare områden,
- att inför ett flerårigt försvarsbeslut proposition bör lämnas senast i början av februari beslutsåret,
- att försvarskommittébetänkanden om säkerhetspolitikens inriktning och — som underlag för programplaneringen — den allmänna inriktningen av totalförsvarets fortsatta utveckling bör undergå en bred remissbehandling.

Försvarsministern säger sig i propositionen anse att dessa förslag från försvarskommittén i sina huvuddrag är lämpliga och bör beaktas i planeringen inför kommande försvarsbeslut. Han anser vidare att en ökad ambition från försvarsutskottets sida enligt försvarskommitténs rekommendationer allmänt sett är motiverad med hänsyn till statsmakternas beslut om ledning av den statliga förvaltningen (prop. 1986/87:99, KU 29, rskr. 226).

## Motionerna

1987/88:Fö202 av Olof Johansson m.fl. (c) såvitt gäller yrkandena

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att en parlamentarisk utredning bör tillsättas för att förbereda 1989 års försvarsbeslut.

2. att riksdagen beslutar öka den demokratiska insynen i försvarsplaneringen i enlighet med motionen.

1987/88:Fö205 av Lars Werner m.fl. (vpk) såvitt gäller yrkande l att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett sammansatt säkerhetspolitiskt underlagsmaterial inför nästa försvarsbeslut.

## Utskottet

Utskottet fick i samband med beredningen inför 1987 års försvarsbeslut anledning att uppehålla sig vid frågorna om planeringsläget inom totalförsvaret och den därtill knutna frågan om behovet av parlamentarisk insyn och medverkan vid totalförsvarets utveckling. Det finns i detta sammanhang skäl att erinra om vad som därvid anfördes från utskottets sida.

Sålunda konstaterade utskottet (FöU 1986/87:11, s. 13—14) att totalförsvarets utveckling fram till sekelskiftet i hög grad torde komma att påverkas av ett intensivt utredningsarbete under de första åren av försvarsbeslutsperioden 1987/88—1991/92 och att detta gällde såväl den militära som den civila delen av totalförsvaret. Utskottet hänvisade i detta sammanhang å ena sidan till det utredningsarbete inom försvarsmakten som skall redovisas av överbefälhavaren i september 1988, å andra sidan till den i försvarsbeslutet aviserade ändrade inriktningen av befolkningsskyddet med åtföljande uppdrag till berörda myndigheter såsom överstyrelsen för civil beredskap och statens räddningsverk att företa en översyn av de regionala mål- och riskanalyserna och i september 1988 redovisa en samlad syn på befolkningens behov av skydd i krig.

I anslutning till detta anfördes följande, såsom ett tillkännagivande från riksdagen, beträffande parlamentarisk insyn och medverkan:

- Försvarsutskottet bör genom återkommande redovisningar och på andra sätt aktivt följa det utrednings- och planeringsarbete som här nämnts. Detta bör ses både som uppföljning av 1987 års försvarsbeslut och som förberedelse för utskottets beredningsarbete med försvarsbeslutet 1992 och med riksdagsbeslut dessförinnan om arméns krigsorganisation, m.m. Utskottets arbete härmed måste påbörjas hösten 1987.
- Regeringen bör tillsätta en eller flera kommittéer, bestående främst av riksdagsledamöter, med uppgift att ta noggrann del av utredningsresultaten och redovisa sina bedömningar härav till regeringen som ytterligare underlag för dess förslag till riksdagen.

Vad därefter beträffar 1984 års försvarskommittés förslag syftande till att inom konstitutionellt och på annat sätt givna ramar öka det parlamentariska inflytandet över försvarsplaneringen konstaterar utskottet att dessa förslag formellt sett först genom föreliggande proposition blir ett ärende som föranleder ett ställningstagande från utskottets sida. Även om försvarskommitténs förslag hänförde sig till riksdagen och försvarsutskottet så följer av det faktum att kommittén utsetts av regeringen och därför hade att lämna

förslag till regeringen att anhängiggörandet till riksdagen formellt sker först genom propositionen. I denna biträder således föredragande statsrådet försvarskommitténs förslag. Kommitténs skrivelse bifogas till detta betänkande som bilaga.

Vissa av dessa förslag, nämligen beträffande remissbehandling av kommande försvarskommittébetänkanden samt tidpunkt för lämnande av totalförsvarsproposition, föranleder inga synpunkter från utskottets sida i detta sammanhang. Däremot får utskottet anledning att redovisa sitt ställningstagande till försvarskommitténs förslag enligt vilket utskottet bör åta sig utökade uppgifter, utöver de i riksdagsordningen angivna ordinarie uppgifterna, i fråga om att följa upp och kontrollera genomförandet av fattat totalförsvarsbeslut.

Utskottet anser i likhet med försvarsministern att försvarskommitténs förslag i denna del är lämpligt och välmotiverat såsom ett steg mot ett ökat parlamentariskt inflytande över totalförsvarsplaneringen, i ljuset av ett antal års erfarenheter av tillämpade planerings- och ekonomisystem (FPE). Utskottet är således berett att inom ramen för sina kansli- och tidsresurser åta sig den uppföljningsuppgift som försvarskommittén föreslagit. Utskottet har i själva verket redan börjat tillämpa denna ordning till följd av vad som enligt ovan i totalförsvarsbeslutet tillkännagavs om att aktivt följa det igångsatta utredningsarbetet inom den militära resp. den civila delen av totalförsvaret. Utskottet har sålunda, med faktisk tillämpning av försvarskommitténs förslag i denna del och i enlighet med 1987 års riksdagsbeslut, under innevarande riksmöte hållit sig fortlöpande och noggrant informerat om utredningsarbetets fortskridande inom den s.k. Försvarsmaktsutredning 88 och även om operativa och strategiska frågor i anslutning till denna liksom om nämnda utredningsarbete på civil sida. Det är utskottets avsikt att fullfölja detta arbete fram till dess de olika myndighetsförslagen föreligger hösten 1988. Enligt vad utskottet erfar kan det redan dessförinnan bli aktuellt att tillsätta en eller flera parlamentariska kommittéer med uppgift att i detalj pröva och ta ställning till resp. förslag inför det riksdagsbeslut som förväntas behöva fattas våren 1989.

Det är naturligt och ofrånkomligt att utskottet inom ramen för den uppföljningsuppgift som här redovisas i nu aktuellt skede koncentrerar uppmärksamheten till de större problemkomplex som i försvarsbeslutets efterföljd fram till våren 1989 är föremål för en särskild beredning. I ett senare skede under förhandenvarande försvarsbeslutsperiod kan det vara angeläget och naturligt att ägna stor uppmärksamhet åt en uppföljning av genomförandet av andra delar av senaste försvarsbeslut. I det sammanhanget är det av betydande intresse även för riksdagen att det för närvarande sker en metodutveckling inom regeringskansliet syftande till en effektiviserad och förenklad kontroll och uppföljning från regeringens sida gentemot myndigheterna inom ramen för en tänkt successiv måluppfyllelse under en given försvarsbeslutsperiod.

I två motioner från den allmänna motionstiden berörs frågor rörande riksdagen och försvarsplaneringen.

I motion 1987/88:Fö202 (c) anføres att erfarenheterna från förra försvarsbeslutet talar för ett ökat demokratiskt inflytande på försvarsplaneringen.

Motionärerna anser att större tid måste ges åt fördjupad diskussion om försvarsfrågorna hos en intresserad allmänhet, hos berörd personal, i partier och organisationer. De framhåller i enlighet härmed att det är nödvändigt att försvarsutredningsbetänkanden remissbehandlas och anför vidare att det är viktigt att riksdagen nu fattar beslut om principerna för ett utökat inflytande på försvarsplaneringen samt att en parlamentarisk utredning tillsätts för att förbereda 1989 års försvarsbeslut. I två inledande yrkanden i partimotionen begärs ett tillkännagivande om att en sådan parlamentarisk utredning bör tillsättas samt ett riksdagsbeslut om att öka den demokratiska insynen i försvarsplaneringen i enlighet med motionen.

Utskottet avstyrker bifall till dessa motionsyrkanden. Riksdagen har, som framgått i det föregående, redan i samband med totalförsvarsbeslutet 1987 uttalat sig om behovet av parlamentarisk insyn och medverkan inför det mellanbeslut som förestår våren 1989 på grundval av nämnda utredningsarbete. Utskottet har anledning att utgå ifrån att regeringen i enlighet med riksdagens uttalande kommer att tillsätta en eller flera parlamentariska kommittéer för att bereda ifrågavarande problemkomplex med utgångspunkt från myndigheternas förslag. Något uttalande från riksdagens sida om behovet av parlamentarisk utredning torde således inte erfordras.

Beträffande demokratisk insyn i övrigt torde vad utskottet här ovan anfört som sitt ställningstagande till försvarskommitténs förslag i allt väsentligt tillgodose motionärernas synpunkter. Dessa frågors karaktär är dessutom sådan att ett formellt riksdagsbeslut inte ter sig lämpligt.

Vad slutligen beträffar frågan om remissbehandling av försvarskommittébetänkanden erinrar utskottet om att såväl försvarsutskottet tidigare (FöU 1983/84:6) som nu senast försvarskommittén i sin ovan nämnda skrivelse fastslagit att det av praktiska tidsskäl tyvärr inte är möjligt att remissbehandla en försvarskommittés slutbetänkande. Försvarskommittén anförde för sin del att just detta förhållande gör det desto mer angeläget att tidigare kommittébetänkanden remissbehandlas.

I motion 1987/88:Fö205 (vpk) anser motionärerna att arbetet inför nästa fleråriga försvarsbeslut bör inriktas på studier och utredningar avseende en sammansatt svensk säkerhetspolitik vari alla delar av säkerhetspolitiken, — militärt, ekonomiskt och civilt försvar, bistånd, handel, utrikes- och fredspolitik — vägs samman. I yrkandet på denna punkt hemställs om ett tillkännagivande angående ett sammansatt säkerhetspolitiskt underlag inför nästa försvarsbeslut.

Utskottet konstaterar att föregående försvarskommitté — i likhet med de tidigare — i enlighet med sina direktiv hade anledning att i ett första skede av sitt arbete redovisa sina allmänna säkerhetspolitiska bedömningar för att därefter i ljuset av dessa bedömningar bearbeta frågorna rörande totalförsvaret. 1984 års försvarskommitté berörde de säkerhetspolitiska bedömningarnas roll i sin ovan nämnda skrivelse (Ang. riksdagens inflytande på utvecklingen inom totalförsvarssektorn, m.m.) och anförde därvid bl.a. följande:

Kommittén anser att all erfarenhet visar att det är viktigt och principiellt riktigt att ett totalförsvarsbeslut grundas på ett utredningsarbete som ger uttryck för den centrala principen att säkerhetspolitiken utformas i ett sam-

spel mellan dess huvuddimensioner utrikespolitiken och försvarspolitiken. Vidare är det i sak angeläget att detta arbete bedrivs i enlighet med principen att förslag rörande totalförsvarets utveckling måste utgå ifrån en bred och inträngande säkerhetspolitisk analys. Det är viktigt att vår försvarspolitik präglas och genomsyras av våra säkerhetspolitiska grundlinjer.

Utskottet delar denna syn och konstaterar att detta uttalande av dåvarande försvarskommittén väl återger den strävan som faktiskt präglar vårt försvarsplaneringssystem och försvarskommittéernas arbete. Något uttalande från riksdagens sida i enlighet med vad som anförs i motion Fö205 kan därför inte anses motiverat. Motionsyrkandet bör avslås.

## Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *parlamentarisk utredning*  
att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö202, yrkande 1,
2. beträffande *riksdagen och försvarsplaneringen i övrigt*  
att riksdagen med avslag på motion 1987/88:Fö202, yrkande 2, och motion 1987/88:Fö205, yrkande 1, lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört.

## 2 Säkerhets- och försvarspolitiken

Regeringen har i budgetpropositionen (s. 9–13) berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om  
*dels* säkerhetspolitiken,  
*dels* försvarspolitikens inriktning.

### Föredragande statsrådet

I budgetpropositionen lämnar föredragande statsrådet en redovisning av sina säkerhetspolitiska överväganden. Han konstaterar att det råder en bred enighet om den allmänna inriktningen av och grunderna för den svenska säkerhetspolitiken och att detta politiskt har manifesterats i den parlamentariska försvarskommittén och i 1987 års försvarsbeslut.

I den därefter följande redovisningen av de närmare säkerhetspolitiska övervägandena utgår försvarsministern från den redogörelse som lämnades i totalförsvarspropositionen (1986/87:95) och som därefter återgavs i riksdagens försvarsbeslut (FöU 1986/87:11). Försvarsministern anför sålunda bl.a.:

Sveriges säkerhet är i hög grad beroende av den internationella utvecklingen, särskilt av relationerna mellan stormaktsblocken i Europa.

Förhållandet mellan Sovjetunionen och Förenta staterna kännetecknas såväl av rivalitet, politiska motsättningar och fortsatta rustningar som av en viss samverkan, främst i syfte att undvika en konflikt som kan leda till direkta konfrontationer och ytterst till kärnvapenkrig. Kampen om inflytande fortgår dock i global skala.

En överenskommelse har nyligen träffats mellan Sovjetunionen och Fö-

renta staterna om att avskaffa markbaserade medeldistanskärnvapen i Europa. Positiv är även ambitionen att kraftigt minska de strategiska kärnvapenarsenalerna och att inleda samtal om begränsningar för kärnvapenprov. I nedrustningskonferensen i Genève förefaller en uppgörelse om förbud mot kemiska vapen ligga inom räckhåll. De överenskommelser om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder i Europa som träffades i den s.k. Stockholmskonferensen granskas av ett uppföljningsmöte i Wien.

Regeringen följer uppmärksamt eventuellt kommande och intensifierade samtal mellan maktblocken om konventionella rustningar i Europa och särskilt sådana som mer direkt kan beröra svenska säkerhetsintressen.

Stormakterna engagerar sig i lokala konflikter på olika håll i världen. I Mellanöstern och Gulfbområdet, där de båda ledande makterna har starka intressen, finns risk för en direktkonfrontation mellan stormakterna.

Den militära situationen i Europa återspeglar rådande motsättningar och misstänksamhet mellan maktblocken. Båda sidor har sedan den nuvarande politiska och militära strukturen i Europa grundlades för omkring 40 år sedan byggt upp mycket stora insatsberedda militära styrkor i Europa. Betydande kärnvapenresurser liksom mycket omfattande konventionella stridskrafter står mot varandra på ömse sidor om blockgränsen i Centraleuropa. De militära satsningarna inom både NATO och Warszawapakten har under det senaste decenniet gradvis ökat i reala termer, främst för att höja den materiella kvaliteten på de konventionella stridskrafterna.

Den militärpolitiska situationen i Europa kännetecknas samtidigt av betydande stabilitet. Inte minst hotet från kärnvapnen har fört med sig mycket starka restriktioner på agerandet. Utfallet av ett konventionellt krig i Europa beror på så många och skilda faktorer, att det även framgent blir utomordentligt svårt för parterna att förutse utgången. Trots att båda maktblocken har delvis skilda uppfattningar om vad som är politiskt och militärt önskvärt i Europa, är det mot denna bakgrund osannolikt att någondera parten skulle vara beredd att tillgripa våld i syfte att ändra de rådande maktförhållandena till sin fördel. Maktblockens styrkedispositioner, som kännetecknas av hög beredskap och långtgående operativa förberedelser, visar emellertid att man inte utesluter möjligheten av en konflikt.

Den pågående utvecklingen i Sovjetunionen motiveras bl.a. av ett starkt behov av effektiviserande reformer inom industri och samhälle. I Östeuropa består spänningen mellan sovjetiska säkerhetsintressen och folkens nationella aspirationer. Den långsiktiga utvecklingen i såväl Sovjetunionen som Östeuropa är svårbedömlig. Kriser och konflikter inom och mellan dessa stater kan inte uteslutas.

Vidare anför försvarsministern:

Nordeuropa karaktäriseras dels av en fortsatt grundläggande stabilitet i vad avser den politiska situationen och den säkerhetspolitik som förs av de nordiska länderna, och dels av att det nordeuropeiska och nordatlantiska området ägnas ett ökande säkerhetspolitiskt och strategiskt intresse från stormakternas sida.

Trots skilda säkerhetspolitiska lösningar har de nordiska länderna i stor utsträckning sammanfallande intressen. De nordiska länderna har på denna grund också kunnat verka gemensamt, företrädesvis inom Förenta Nationerna och andra internationella organisationer. En förutsättning för detta samarbete är de nordiska ländernas respekt för varandras skilda säkerhetspolitiska lösningar och politiska ställningstaganden.

De militärstrategiska förändringarna innebär att det nordiska områdets läge skulle vara mer utsatt i samband med kriser och väpnade konflikter

mellan maktblocken. Det nordiska området, även Sverige, kan komma att beröras redan i inledningsskedet av en militär konflikt mellan maktblocken.

Det nordiska områdets strategiska betydelse liksom de rådande alliansförhållandena innebär dock att sannolikheten för ett angrepp mot det nordiska området som inte har ett omedelbart samband med en storkonflikt mellan maktblocken framstår som mycket ringa.

Sveriges totalförsvaret skall verka i första hand fredsbevarande genom att ha sådan styrka, sammansättning, ledning och beredskap att en angriparens förluster och andra uppoftningar i samband med ett försök att utnyttja vårt land inte ter sig rimliga i förhållande till fördelarna. Ett så utformat totalförsvaret utgör ett väsentligt bidrag till lugn, stabilitet och en begränsad stormaktsnärvaro i det nordiska området i fred och i internationella kriser. Det är därtill en förutsättning för att svensk neutralitet skall bli respekterad vid krig i vårt närområde.

Ett militärt angrepp mot Sverige skall kunna mötas varifrån det än kommer. Våra stridskrafter skall i det längsta kunna förhindra att angriparen får fast fot på svensk mark. Skulle angriparen likväl lyckas tränga in på vårt territorium skall ett effektivt och uthålligt motstånd genomföras i varje del av landet. Befolkning och egendom skall skyddas och den livsnödvändiga försörjningen tryggas. Samhällets väsentligaste funktioner skall säkerställas.

Totalförsvaret skall även inriktas på att möta konsekvenser av andra säkerhetspolitiska kriser än krig. Sådana kriser kan bli utdragna och kan kännetecknas bl.a. av ekonomisk och handelspolitisk konfrontation. Det är väsentligt för vår säkerhetspolitiska trovärdighet och för vårt totalförsvares styrka i krig att vi kan möta försök till påtryckningar och handelsrestriktioner i sådana situationer.

Försvarsministern konstaterar att kränkningar av vårt lands territoriella integritet har konstaterats även under 1987.

Främmande undervattenskränkningar har förekommit på vårt sjöterritorium, inklusive på inre vatten. Sverige kommer aldrig att acceptera kränkningar av vår territoriella integritet. Vårt lands territorium skall värnas med alla till buds stående medel. Regeringens förordning innebär att försvarsmakten utan föregående varning skall tillgripa vapenmakt mot en främmande ubåt i inre vatten. Syftet är att tvinga den kränkande ubåten till ytan för identifiering och andra åtgärder. Ubåtsskyddet fortsätter att förstärkas. Respekten för vår territoriella integritet skall tryggas genom förmåga att ingripa mot varje form av kränkningar av vårt territorium i såväl fred som under neutralitet vid krig i omvärlden.

Regeringen kommer att fullfölja neutralitetspolitiken med kraft och konsekvens. Den inriktning av totalförsvaret som angavs genom försvarsbeslutet 1987 ligger fast.

Beträffande försvarspolitikens inriktning hänvisar föredragande statsrådet till den moderniserade beskrivning av det svenska totalförsvarets mål som föreslogs av 1984 års försvarskommitté och därefter i totalförsvarspropositionen och som antogs inom ramen för riksdagens totalförsvarsbeslut. Han hänvisar även till de förslag rörande operativa grunder för totalförsvaret som framlades i totalförsvarspropositionen och som riksdagen lämnade utan erinran. Enligt försvarsministerns mening har det sedan försvarsbeslutet 1987 inte inträffat något som gör att han vill förorda ändringar i

beskrivningen av det svenska totalförsvarets mål eller i de operativa grunderna för totalförsvaret.

FöU 1987/88:11

Härutöver anger försvarsministern bl.a. att ökad uppmärksamhet i planeringen skall ägnas åt förmågan att i fred, kris och under neutralitet hantera uppkommande situationer, även om ett militärt angrepp med syfte att utnyttja Sverige är det allvarligaste hotet och därmed skall utgöra den viktigaste utgångspunkten för planeringen.

## Motionerna

1987/88:Fö203 av Gunhild Bolander m.fl. (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av åtgärder i anledning av principavtalet om den ekonomiska zonen i Östersjön.

1987/88:Fö207 av Carl Bildt m.fl. (m) såvitt gäller yrkande I att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om hotet mot Sverige.

## Utskottet

Utskottet konstaterar i likhet med försvarsministern att den breda enighet som finns i vårt land om de grundläggande riktlinjerna för Sveriges säkerhetspolitik manifesterats i senaste försvarskommittés säkerhetspolitiska rapport och senast kommit till uttryck i samband med 1987 års försvarsbeslut. Enigheten i sig är en betydande säkerhetspolitisk tillgång. Utskottet konstaterar vidare att de säkerhetspolitiska överväganden som redovisas i budgetpropositionen i allt väsentligt utgår ifrån och återspeglar de bedömningar som redovisades i försvarsbeslutet. Utskottet anser följaktligen att riksdagen bör lämna utan erinran vad föredragande statsrådet i propositionen anför om säkerhetspolitiken.

När det gäller försvarspolitikens inriktning delar utskottet försvarsministerns mening att det inte sedan totalförvarsbeslutet inträffat något som bör föranleda ändringar i beskrivningen av det svenska totalförsvarets mål eller i de operativa grunderna för totalförsvaret. Utskottet har inte heller i övrigt något att erinra mot vad som anförs om försvarspolitik.

Utskottet behandlar i detta sammanhang två motionsyrkanden som berör säkerhets- och försvarspolitik.

I motion 1987/88:Fö207 (m) yrkas att riksdagen som sin mening bör ge regeringen till känna vad som i motionen anförs när det gäller hotet mot Sverige. Motionärerna hänvisar bl.a. till att den tekniska utvecklingen och pågående ubåtskränkningar har påvisat ett behov av att även under kris och fred upprätthålla en acceptabel försvarsförmåga. Vidare anförs att militära hot kan ha många former och ha flera olika syften. Enligt motionärerna måste de olika sabotageförberedelser som identifierats tas på stort allvar.

*Utskottet* anser att vad som anförs i motionen i denna del i allt väsentligt

överensstämmer med de säkerhetspolitiska överväganden som redovisas i föreliggande proposition liksom med de uttalanden som utskottet tidigare gjort med anledning av misstänkta försök till bl.a. kartläggning av svenska totalförvarsobjekt från främmande makts sida (FöU 1987/88:2). Utskottet anser emellertid inte att det finns anledning för riksdagen att nu göra ett särskilt uttalande i linje med vad som föreslås i motionen.

I motion 1987/88:Fö203 (c) aktualiserar motionärerna vad de anser vara vårt lands juridiska och säkerhetspolitiska skyldigheter och därmed vår övervaknings- och incidentkapacitet på Gotland till följd av det träffade principavtalet mellan Sverige och Sovjetunionen om den ekonomiska zonen i Östersjön. I motionen berörs bl.a. kustbevakningens uppgifter, och motionärerna anser därutöver att den säkerhetspolitiska markeringen av zonen även kräver insatser av svenska örlogsfartyg. Svenska örlogsfartyg måste, anser de, uppträda i Östersjön och främst öster om Gotland i större utsträckning än vad som hittills varit fallet. Den nya situationen kräver enligt motionärerna i första hand att ett säkert och tillräckligt effektivt övervakningssystem skapas så att största möjliga del av centrala Östersjön och i varje fall hela den svenska ekonomiska zonen täcks av radarspaning. Såväl militära bevakningsfartyg som kustbevakningens fartyg och flyg bör i ökad utsträckning baseras på Gotland. En god samverkan, anför motionärerna avslutningsvis, mellan fiskare, kustbevakning och militära enheter är en förutsättning för att svenska intressen skall kunna tillvaratas och att goda och säkra relationer med utländska enheter kan säkerställas.

*Utskottet* erinrar inledningsvis om att i de operativa grunder för totalförsvaret som antogs i samband med 1987 års försvarsbeslut och vars fortsatta giltighet föredragande statsrådet bekräftar i föreliggande proposition det anges att östra Mellansverige inkl. Gotland tillhör de delar av landet som särskilt bör uppmärksammas — inom ramen för målsättningen att varje del av landet skall försvaras och att militära angrepp skall kunna mötas varifrån de än kommer. Vidare hänvisar utskottet till att försvarsministern i budgetpropositionen i linje med totalförvarsbeslutet särskilt poängterar att totalförsvaret förutom i krig har väsentliga uppgifter också i fred och i olika kris- och neutralitetssituationer. Dessa båda element i beskrivningen av totalförsvarets operativa grunder och vår försvarspolitikens inriktning ger uttryck för en allmän strävan som i hög grad tillmötesgår motionärernas inriktning.

Det är enligt utskottets mening uppenbart att överenskommelsen mellan Sverige och Sovjetunionen om avgränsningen av kontinentalsockeln och av den svenska fiskezonen och den sovjetiska ekonomiska zonen i Östersjön bör aktualisera frågan om lämpliga och erforderliga resurser för övervakning, m.m. i området och för främjande av svenska intressen. Utskottet erinrar i detta sammanhang om vad som från utskottets sida uttalades beträffande kustbevakningsresurser i betänkandet (FöU 1987/88:10) om kustbevakningen innevarande riksmöte. Utskottet sade sig där biträda den uppfattning som framfördes i en i betänkandet behandlad motion i fråga om vikten av att tillräckliga bevakningsresurser ställs till förfogande till följd av det nya läget i Östersjön och hänvisade bl.a. till att behoven i detta hänseende uppmärksammats i aktuella programplaneanvisningar. Utskottet erfar

att dessa behov även uppmärksammas i regeringens förestående proposition om godkännande av överenskommelsen mellan Sverige och Sovjetunionen.

Utskottet finner mot bakgrund av de olika uttalanden som här redovisats att riksdagen inte bör se sig föranledd att tillkännage en mening av det slag som förordas i motionen. Denna får anses i allt väsentligt tillgodosedd av de olika uttryck för en medvetenhet om behoven som redovisats.

## Hemställan

Utskottet hemställer

### 1. beträffande *säkerhetspolitiken*

att riksdagen med avslag på motion 1987/88:Fö207, yrkande 1, lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört om säkerhetspolitiska överväganden.

### 2. beträffande *försvarspolitiken*

att riksdagen med avslag på motion 1987/88:Fö203 lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört om försvarspolitikens inriktning.

## 3 Vissa för totalförsvaret gemensamma frågor

Regeringen har i budgetpropositionen (s. 14—20) föreslagit riksdagen att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om

*dels* ledning och samordning av totalförsvaret,

*dels* utveckling av planerings- och uppföljningssystemet.

### Föredragande statsrådet

I budgetpropositionen berörs under rubriken Vissa för totalförsvaret gemensamma frågor följande områden:

- Vissa gemensamma utgångspunkter för planeringen
- Ledning och samordning av totalförsvaret
- Skydd mot kärnvapen, biologiska stridsmedel och kemiska hot (dessa frågor har utskottet behandlat i betänkandet FöU 1987/88:9 om en för totalförsvaret gemensam skyddsskola, m.m.)
- Utveckling av planerings- och uppföljningssystemet.

Beträffande *vissa gemensamma utgångspunkter för planeringen* betonar föredragande statsrådet inledningsvis behovet av balans och en väl fungerande samordning mellan totalförsvarets olika militära och civila delar. Vidare understryker han betydelsen av att gemensamma operativa grunder tillämpas inom alla totalförsvarsdelar och samhällssektorer. Enhetliga antaganden om krisers och krigs varaktighet och karaktär måste enligt försvarsministerns mening tillämpas inom hela samhället i syfte att uppnå en tillfredsställande balans i fråga om uthållighet.

Vad beträffar dessa antaganden om krisers och krigs varaktighet och

karaktär anför försvarsministern bl.a. att ett s.k. förkrigsskede som utgångspunkt för planeringen kan antas ha en varaktighet av upp till ett år. Beredskapsplaneringen skall emellertid även ta hänsyn till att ett krigsutbrott i Europa kan följa efter en förhållandevis kort kris. Bedömningen i fråga om ett upp till ettårigt förkrigsskede får enligt försvarsministern inte innebära att vår krigsuthållighet avsevärt försvagas. Samtidigt måste beredskapen också tillgodose de krav som blir resultatet av en kortvarig kris och förvarning före ett krigsutbrott. Beträffande den period av krig i vår omvärld som kan följa på förkrigsskedet anser försvarsministern att vår uthållighet här för bör dimensioneras utgående från en bedömning av varaktigheten av ett akut krigsskede mellan maktblocken i Europa. En rimlig uppskattning är, framhåller han, att ett sådant skede kan pågå några månader. Totalförsvaret skall ha en betryggande uthållighet i relation härtill.

Försvarsministern påpekar att förloppet av en framtida kris inte kan förutses och understryker betydelsen av ett flexibelt synsätt i beredskapsarbetet och att valet av åtgärder för att säkerställa beredskap och uthållighet bör ske så att de stärker vårt lands anpassningsförmåga även i kriser av annan karaktär än den som anges som gemensam utgångspunkt för planeringen.

Föredragande statsrådet återger därefter inriktningen i de i december 1987 utfärdade föreskrifterna för totalförsvarets planläggning och övriga fredstida förberedelser. Genom dessa och andra föreskrifter anser han att det skapats en god grund för planläggning och förberedelser inom totalförsvaret för att nå målet att avvålla en tänkbar angripare från militär aggression eller hot därom.

Beträffande *ledning och samordning av totalförsvaret* hänvisar försvarsministern till det utredningsarbete som bedrivs inom olika myndigheter och som i vissa fall redan redovisats och för närvarande bereds inom regeringskansliet. Ett samlat underlag för totalförsvarets ledning skall föreligga till hösten 1989 varefter försvarsministern avser att lämna förslag till regeringen om organisation och om former för en effektivare och mer samordnad ledning av totalförsvaret under kriser och i krig.

Sist i avsnittet om vissa för totalförsvaret gemensamma frågor berör föredragande statsrådet frågor rörande *utveckling av planerings- och uppsljningssystemet*. Han anför som sin uppfattning att statsmakternas styrning mer än hittills måste inriktas på försvarets förmåga och beredskap enligt ett försvarsbesluts intentioner och hänvisar till att riksdagen lämnade utan erinran vad han i totalförsvarspropositionen 1987 anmälde i fråga om ändrad inriktning av ledningssystemet, nämligen att de mål som anges i försvarsbeslutet för femårsperioden i form av kvalitet och kvantitet hos krigsförbanden även skall utgöra mål för de centrala myndigheternas produktion. De hittillsvarande årsvis uppstyckade produktionsmålen från statsmakternas sida avses därför tonas ner i hög grad. Det viktiga blir i stället att visa och följa upp hur myndigheternas verksamhet gradvis leder mot försvarsbeslutets mål.

Försvarsministern anger att dessa styrningsprinciper införts att gälla fr.o.m. den 1 juli 1987. I regleringsbrevet i juni 1987 för försvarsdepartementets verksamhetsområde har målen för myndigheternas verksamhet i större

utsträckning än tidigare hänförs till krigsorganisationen och uppdelats på program. Beskrivningen av målen har utgått från riksdagens beslut om totalförsvarets fortsatta utveckling och från information ur myndigheternas långsiktiga planering för utvecklingen av det militära försvaret och de civila delarna av totalförsvaret. Myndigheterna skall under försvarsbeslutsperioden nå de på detta sätt preciserade målen inom en av riksdagen i fast prisläge bestämd ekonomisk ram, något som aktualiserar en konflikt mellan målstyrning och ramstyrning. Det ankommer enligt försvarsministern på överbefälhavaren och överstyrelsen för civil beredskap att på sektoransvarig myndighets nivå hantera denna konflikt mellan mål och resurser. Detta skedde tidigare med målen successivt rullande i fem- och tio års perspektiv men sker nu enligt de nya styrningsprinciperna med målen liggande fast i försvarsbeslutets tidsperspektiv. Försvarsministern aviserar ett fortsatt utvecklingsarbete med denna inriktning och med avsikten att förbättra regeringens möjligheter att följa upp och kontrollera verksamheten inom försvarsdepartementets ansvarsområde.

## Motionerna

1987/88:Fö207 av Carl Bildt m.fl. (m) såvitt gäller yrkande 2 att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att regeringen skall föranstalta om prövning av grunderna avseende försörjningsberedskapen.

1987/88:Fö208 av Kerstin Ekman m.fl. (fp) såvitt gäller yrkande 3 att riksdagen hos regeringen begär att kommande budgetpropositioner innehåller en särskild redovisning av hur förstärkningsåtgärder för sjukvården i krig genomförts.

1987/88:Fö303 av Erik Janson m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts dels om att läkare endast inkallas till försvarsövningar som har samband med deras krigsuppgift, dels om en samplanering mellan försvaret och den civila sjukvården för att lösa nödvändig läkarinsats vid övningsförbanden och regementen.

1987/88:Fö304 av Margareta Mörck och Bengt Harding Olson (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om samlokalisering av totalförvarsledning på högre regional nivå.

## Utskottet

Utskottet behandlade frågan om totalförsvarsgemensamma utgångspunkter för planeringen tämligen utförligt inom ramen för försvarsbeslutet 1987. Utskottet får, med anledning av vad som anförts i motion 1987/88:Fö207 (m), yrkande 2, om att regeringen bör föranstalta om en prövning av grun-

derna avseende försörjningsberedskapen, anledning att erinra om vad som därvid uttalades vid behandlingen av ett likalydande motionsyrkande.

Utskottet anförde sålunda följande i denna fråga (FöU 1986/87:11 s. 32):

Utskottet erinrar om att det i propositionen uttryckligen framhålls att vad som anförs om krisers och krigs varaktighet och karaktär främst avser att utgöra underlag för dimensionering av lagringsåtgärder, detta emedan andra beredskapsåtgärder inte på samma sätt är beroende av speciella antaganden om främst ett förkrigsskedes egenskaper. Beträffande krigsskedet bör noteras att det i propositionen anförs att totalförsvaret skall ha en betryggande uthållighet i relation till den antagna varaktigheten om några månader.

De i propositionen angivna planeringsantagandena utgår ifrån de bedömningar som försvarskommittén under enighet redovisade i sin säkerhetspolitiska rapport och därefter närmare preciserade i sitt betänkande angående inriktningen av programplaneringen. Grunderna för de i propositionen redovisade planeringsantagandena kan enligt utskottets mening således sägas ha varit föremål för en omfattande beredningsprocess under betydande politisk enighet. Inom ramen för det arbete som nu skall ingångsättas för att förbereda nästkommande försvarsbeslut kan det likväl finnas skäl att ånyo göra frågorna om den politiska och militära säkerhetspolitiska miljön och krisers och krigs karaktär till föremål för en ingående granskning. De analyser som framkommer som resultat av detta arbete kommer att underställas en ny försvarskommitté för dess prövning och ställningstagande. Att tillsätta en särskild expertgrupp med företrädare för berörda myndigheter med uppdrag att pröva dessa frågor framstår i ljuset av dessa förhållanden som föga meningsfullt. Mot bakgrund av de olika sakliga och formella förhållanden som här berörts avstyrker utskottet bifall till yrkande 2 i motion Fö128.

Utskottet har inget skäl att nu göra en annan bedömning, särskilt som föredragande statsrådet i föreliggande proposition med än större tydlighet markerar betydelsen av ett flexibelt synsätt och att valet av åtgärder för att säkerställa beredskap och uthållighet bör ske så att de stärker vårt lands anpassningsförmåga även i kriser av annan karaktär än den som anges i planeringsförutsättningarna. Härtill kommer att frågor rörande totalförsvargemensamma planeringsantaganden är av en sådan vikt med tanke på deras försvars- och samhällsekonomiska konsekvenser att det inte ter sig lämpligt att de hanteras och prövas på nivån av myndighetsexperten. Utskottet avstyrker således bifall till yrkande 2 i motion 1987/88:Fö207.

I en motion som utskottet har att behandla, motion 1987/88:Fö304 (fp), berörs frågan om samlokalisering av totalförvarsledning på högre regional nivå. Motionärerna anför att behovet av en samlokalisering mellan militärbefälhavarna och civilbefälhavarna, företrädesvis till militärområdesstabernas lokaliseringsort, blivit än mer markant sedan detta behov påtalades av försvarsmaktens ledningsutredning 1978. Risken för överraskande anfall har ökat och därigenom behovet av att kunna uppta strid redan innan en mobilisering hunnit genomföras. I ett sådant läge kan en gemensam totalförvarsledning behöva utövas redan från fredsuppehållsplatserna. Motionärerna konstaterar att samlokaliserade milostaber och CB-kanslier för närvarande endast finns i ett av de sex militär- och civilområdena och menar att denna organisationsbild starkt kan ifrågasättas. Frågan om sam-

lokalisering måste enligt motionärernas mening på nytt upptas till övervägande.

*Utskottet* har vid flera tillfällen fått anledning att behandla frågan om CB-kansliernas lokalisering och eventuell samlokalisering mellan dessa och milostaberna. Senast skedde detta i samband med totalförsvarsbeslutet (FöU 1986/87:11, s. 105) varvid utskottet anförde att pågående utredningsarbete bl.a. rörande frågan om antalet militär- och civilområden tillkommit som ytterligare stöd för bedömningen att det inte finns skäl att förorda en ändring i den lokalisering som regeringen har beslutat. Utskottet konstaterar ånyo att frågan om lokalisering av MB- och CB-kanslierna torde komma att beröras i nu aktuellt utredningsarbete inom ramen för den s.k. Försvarsmaktutredning 88 och det särskilda utredningsuppdrag som regeringen nyligen givit generaldirektören Gunnar Nordbeck. Utskottet anser att detta utredningsresultat bör avvaktas innan frågan om resp. kansliers lokalisering görs till föremål för riksdagens behandling och ställningstagande. Utskottet avstyrker med hänvisning till vad som här anförts bifall till motion Fö304.

I ett par motioner behandlas vissa frågor rörande hälso- och sjukvården i krig. Utskottet finner det lämpligt att behandla dessa motioner i detta sammanhang med hänsyn till hälso- och sjukvårdsfrågornas totalförsvarens gemensamma karaktär, detta trots att föredragande statsrådet tar upp hälso- och sjukvårdsfrågorna i avsnittet om totalförsvarets civila del.

I motion 1987/88:Fö208 (fp) yrkas (yrk. 3) att riksdagen hos regeringen begär att kommande budgetpropositioner innehåller en särskild redovisning av hur förstärkningsåtgärder för sjukvården i krig genomförts. Motionärerna framhåller att det område inom den civila delen av totalförsvaret som inger mest oro är sjukvårdssidan. Redan i 1982 års försvarsbeslut underströks vikten av att förbättra sjukvården i krig. Men i praktiken fördröjdes åtgärderna, anför motionärerna, främst till följd av slitningar på myndighetsnivå. Socialstyrelsen, statens förhandlingsnämnd och Landstingsförbundet kunde inte samarbeta. Flera riksdagsutskott, bl.a. konstitutionsutskottet, har granskat dessa missförhållanden och framfört allvarlig kritik. Mot denna bakgrund anser motionärerna att det är utomordentligt angeläget att de förstärkningar rörande sjukvården som krävdes i 1987 års försvarsbeslut verkligen blir genomförda. De föreslår att regeringen ges i uppdrag att i kommande budgetpropositioner lämna en särskild redovisning kring hur förstärkningsåtgärder inom sjukvårdsområdet genomförts och om problem av den typ som kännetecknade föregående femårsbeslut fortfarande försvårar genomförande av riksdagsbeslut.

*Utskottet* underströk, med instämmande i ett yttrande av socialutskottet, i sitt betänkande med anledning av totalförsvarspropositionen 1987 (FöU 1986/87:11) det angelägna i att de olika förslag till förstärkning av beredskapen inom hälso- och sjukvårdens område som framlades i propositionen skulle förverkligas i enlighet med intentionerna. Utskottet erinrade om att hälso- och sjukvården i 1982 års försvarsbeslut uppmärksammades som en av de svagaste länkarna i totalförsvaret och betonade, med hänvisning till kvarvarande brister, den synnerliga vikten av att effektiva insatser sätts in för att förstärka vår beredskap och uthållighet på detta nyckelområde så att en rimlig balans åstadkoms i förhållande till beredskapen och uthålligheten inom andra delar av totalförsvaret.

Utskottet förutsätter, även med anledning av vad som i budgetpropositionen (p. 8.4.4 Hälso- och sjukvård m.m.) anförs beträffande en prioritering av hälso- och sjukvården i krig enligt inriktningen i 1987 års försvarsbeslut, att regeringen kommer att noga följa upp och kontrollera genomförandet av försvarsbeslutet inom detta angelägna och prioriterade område. Någon begäran därom såsom föreslås i motionen torde inte erfordras. Utskottet får i detta sammanhang anledning att erinra om att utskottet inom ramen för sin egen uppgift att följa upp genomförandet av försvarsbeslutet från riksdagens horisont beslutat att under kommande riksmöte anordna en offentlig utskottsutfrågning inom detta område. Utskottet avstyrker med hänvisning till det anförda bifall till motion 1987/88:Fö208, yrkande 3.

I motion 1987/88:Fö303 (s) påtalas försvarsmaktens svårigheter att rekrytera läkare till sina regementsläkartjänster liksom den civila sjukvårdens problem med läkarförsörjningen i vissa landsdelar, inte minst i öppenvården. Enligt motionärerna förekommer det att försvaret löser sina rekryteringsproblem genom att inkalla värnpliktiga läkare varvid stora olägenheter för den berörda sjukvården kan uppstå. När läkare därför ansöker om uppskov från inkallelsen är avslag vanligt förekommande. Den uppgift inkallade läkare tilldelas under sin inkallelse fordrar sällan läkarkompetens och är ofta orelaterad till läkarens krigsplacering. För att komma till rätta med missförhållandena erfordras enligt motionärerna en samplanering mellan försvarsmakten och den civila sjukvården. De yrkar att riksdagen skall uttala sig enligt motionen *dels* i fråga om att läkare endast inkallas till försvarsövningar som har samband med deras krigsuppgift, *dels* i fråga om behovet av en samplanering mellan försvaret och den civila sjukvården för att lösa nödvändig läkarinsats vid övningsförbanden och regementen.

Utskottet konstaterar med anledning av vad som anförs i denna motion att det sedan länge varit statsmakternas inriktning att de värnpliktiga läkarnas användning i fredssjukvården snarast möjligt bör avvecklas. Utskottet redovisade sålunda sitt ställningstagande i frågan vid 1977/78 års riksmöte (FöU:27) och anförde då att medverkan av värnpliktiga läkare i fredssjukvården dittills varit en tvingande nödvändighet vid många förband men att denna så snart som möjligt borde upphöra. Åtgärder i syfte att genom samverkan med civila sjukvårdshuvudmän tillgodose behovet av läkare har sedan dess prövats i olika omgångar. Sålunda inrättade regeringen t.ex. ett antal nya tjänster för förbandssjukvården år 1983, och genom regeringsbeslut 1986 fick de militära myndigheterna befogenheter att inrätta läkartjänster, m.m., varefter rekryteringen av läkare enligt vad utskottet erfar avsevärt har accelererat. Utskottet konstaterar således att situationen i de avseenden som berörs i motionen nu håller på att förbättras. Något tillkännagivande av riksdagen torde därför inte erfordras. Utskottet avstyrker bifall till motionen.

Utskottet har i det föregående redovisat sina synpunkter på vissa motio- ner som tar upp olika totalförsvarsgemensamma frågor. Utskottet har i övrigt inget att erinra om vad som i budgetpropositionen anförs om vissa för totalförsvaret gemensamma frågor, inkl. delavsnittet om utveckling av planerings- och uppföljningssystemet.

Utskottet hemställer

1. beträffande *gemensamma utgångspunkter för planeringen* att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö207, yrkande 2,
2. beträffande *ledning och samordning av totalförsvaret* att riksdagen med avslag på motion 1987/88:Fö304 lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört om ledning och samordning av totalförsvaret,
3. beträffande *utveckling av planerings- och uppföljningssystemet* att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört,
4. beträffande *vissa för totalförsvaret gemensamma frågor i övrigt* att riksdagen avslår motionerna 1987/88:Fö208, yrkande 3, och 1987/88:Fö303.

## 4 Totalförsvarets militära del

### A. Verksamheten inom det militära försvaret under budgetåret 1986/87

Regeringen har i budgetpropositionen (s. 21 – 23) berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om det ekonomiska utfallet för budgetåret 1986/87.

#### Utskottet

I propositionen redogör försvarsministern för verksamheten under budgetåret 1986/87. Han bedömer att resultatet av den genomförda verksamheten är godtagbart och finner att den efter gjorda reduceringar i huvudsak har skett planenligt.

Beträffande det ekonomiska utfallet konstateras i propositionen att den tillgängliga uppgiftsramen för budgetåret blev 24 204 510 000 kr. Utgifterna under de rambundna anslagen inkl. prisregleringsmedel uppgick till 24 820 528 000 kr. Utgifterna var alltså avrundat 616 milj. kr. större än utgiftsramen. Efter justering av detta belopp med hänsyn till vissa redovisningstekniska effekter av en övergång till nytt redovisningssystem (612 milj. kr.) kan det sammanlagda överutnyttjandet beräknas till 4 milj. kr. Regeringen uppges komma att med stöd av riksdagens bemyndigande (prop. 1986/87:95 bil. 1 s. 92, FöU 11, rskr. 310) beakta detta överutnyttjande när utgifterna för det militära försvaret för budgetåret 1987/88 prisregleras.

Utskottet har inte något att invända mot vad föredragande statsrådet har anfört om det ekonomiska utfallet för budgetåret 1986/87.

Utskottet hemställer

att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört om det ekonomiska utfallet för budgetåret 1986/87.

## **B. Verksamheten inom det militära försvaret under budgetåret 1987/88**

Regeringen har i budgetpropositionen (s. 23—24) berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om verksamheten under innevarande år.

### **Utskottet**

Föredragande statsrådet erinrar om att innevarande budgetår utgör första året i nu gällande försvarsbeslutsperiod och påminner om att han i proposition 1986/87:95, bil. 1 (s. 50) angav att hans strävan var att tona ned de årsvisa produktionsmålen. Han avser därför inte närmare beröra verksamheten under innevarande år, utöver vad han anmäler i anslutning till sin redogörelse för det militära försvarets fortsatta utveckling. Han uppger att han däremot kommer att i kommande propositioner anmäla hur och i vilken takt som då genomförd verksamhet leder fram till försvarsbeslutets mål för budgetåret 1991/92. Avslutningsvis redovisar försvarsministern försvarsmaktens resurser efter mobilisering i läge juni 1988.

Utskottet har inte något att invända mot vad föredragande statsrådet har anfört om verksamheten inom det militära försvaret under innevarande budgetår.

### *Hemställan*

Utskottet hemställer

att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört om verksamheten under innevarande år.

## **C. Det militära försvarets fortsatta utveckling**

Regeringen har i budgetpropositionen (s. 24—56)

1. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om regeringens uppdrag till överbefälhavaren om bl.a. arméns fortsatta utveckling,

2. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om 1987 års försvarsbeslut och säkerheten i planeringen,

3. föreslagit riksdagen att fastställa planeringsramen, tillika utgiftsramen, för det militära försvaret för budgetåret 1988/89 till 26 147 000 000 kr. i prisläget februari 1987,

4. föreslagit riksdagen att fastställa planeringsramen för det militära försvaret för perioden 1989/90—1991/92 i enlighet med vad föredragande statsrådet har förordat,

5. föreslagit riksdagen att bemyndiga regeringen att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1988/89 med hänsyn till prisutvecklingen efter februari 1987 enligt försvarsprisindex 1987,

6. föreslagit riksdagen att bemyndiga regeringen att justera lämnade beställningsbemyndiganden enligt nettoprisindex.

7. föreslagit riksdagen att bemyndiga regeringen att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1988/89 på grund av över- eller underutnyttjande av utgiftsramen för budgetåret 1987/88,

8. föreslagit riksdagen att bemyndiga regeringen att under budgetåret 1988/89 medge överskridande av utgiftsramen för det militära försvaret samt av lämnade beställningsbemyndiganden, om det behövs av beredskapsskäl,

9. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om inriktningen av huvudprogrammen,

10. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om krigsorganisationens långsiktiga utveckling,

11. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om JAS-projektet,

12. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om anställd personal,

13. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört i pilotfrågan,

14. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om vissa frågor rörande gemensamma skolor,

15. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet i övrigt har anfört om vissa frågor rörande värnpliktiga (återstående del),

16. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om fredsorganisationen.

### Föredragande statsrådet

Försvarsministern tar under rubriken Totalförsvarets fortsatta utveckling upp en rad frågor rörande försvarsmaktens framtida inriktning till behandling. Han inleder med en redogörelse för *regeringens uppdrag till överbejälhavaren om bl.a. arméns fortsatta utveckling* (s. 24–26) och uppehåller sig därefter vid *1987 års försvarsbeslut och säkerheten i planeringen* (s. 26–29).

I redogörelsen för sin syn på det militära försvarets fortsatta utveckling behandlar försvarsministern vidare *planeringsramarna* för nästa budgetår och för perioden 1989/90–1991/92 och den med planeringsramen för det kommande budgetåret sammanfallande utgiftsramen (s. 29–31). Under rubriken *inriktningen av huvudprogrammen* redovisar han den fortsatta utvecklingen av arméstridskrafterna, marinstridskrafterna, flygstridskrafterna och den operativa ledningen (s. 31–34).

Beträffande det militära försvarets fortsatta utveckling behandlar försvarsministern vidare (s. 34–48)

- krigsorganisationens långsiktiga utveckling
- redovisning av JAS-projektet
- anställd personal

- pilotfrågan
- vissa frågor rörande gemensamma skolor

Försvarsministern tar också upp frågor rörande de värnpliktiga och deras tjänstgöring (s. 48—51) och uppehåller sig avslutningsvis vid några ämnen med anknytning till fredsorganisationen såsom rationalisering, informationssystem för försvaret, vidareutveckling av militärmusiken och lekmannainflytande i försvarsmaktens regionala och lokala myndigheter (s. 51—56).

## Motionerna

### Beträffande överbefälhavarens utredning om bl.a. arméns fortsatta utveckling

1987/88:Fö421 av Gunnar Hökmark m.fl. (m) såvitt gäller yrkande 1 att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om försvarsmaktsutredningens fortsatta arbete.

### Beträffande inriktningen av huvudprogrammen och krigsorganisationen

1987/88:Fö201 av Olle Aulin m.fl. (m) såvitt gäller yrkandena

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om krigsförbandens kvalitet, utbildning och omfattning,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om pansarvärn och ny stridsvagn,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tillförsel av ytterligare en jaktdivision,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om successiv förstärkning av de marina förbanden med ytterligare kustkorvetter och ubåtar.

1987/88:Fö202 av Olof Johansson m.fl. (c) såvitt gäller yrkandena

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förstärkning av luftförsvaret,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lokalisering av flygförband,
6. att riksdagen anslår ytterligare 40 milj. kr. till marinens materielan- skaffning,
7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tidigareläggning av Ubåt 90,
10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av repetitionsutbildning,
11. att riksdagen anslår ytterligare 60 milj. kr. till repetitionsutbildning.

1987/88:Fö207 av Carl Bildt m.fl. (m) såvitt gäller yrkandena

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om reducering av arméns brigader,
7. att riksdagen bemyndigar regeringen, i enlighet med vad som i motio- nen anförts, att beställa en division JA 37 Vigen,

9. att riksdagen bemyndigar regeringen, i enlighet med vad som i motionen anförts, att beställa tvåsitsig JAS 39 Gripen som skolflygplan,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om upprättande av en andra ubåtsskyddsstyrka,

11. att riksdagen bemyndigar regeringen, i enlighet med vad i motionen anförts, att beställa två korvetter av Göteborgsklassen.

1987/88:Fö406 av Göthe Knutson och Gullan Lindblad (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts dels om bibehållande av nuvarande militärområdesindelning, dels om att i den händelse ändring sker, en milostab fortfarande skall finnas i Karlstad.

1987/88:Fö408 av Eva Rydén och Elving Andersson (c) såvitt gäller yrkande 1 att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av större försvarsresurser på västkusten.

1987/88:Fö421 av Gunnar Hökmark m.fl. (m) såvitt gäller yrkandena

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen angivna riktlinjerna för att förstärka försvaret av Storstockholmsområdet samt för att betydligt höja beredskapen i fred för härav berörda militära och civila enheter,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att särskilda studier av behovet på längre sikt av resurser och beredskap för försvaret av Storstockholmsområdet i vid bemärkelse bör göras.

1987/88:Fö702 av Ulla Tillander (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts angående förstärkt havsövervakning i Öresund.

Utskottet behandlar i detta sammanhang också de under punkt 7 i det följande redovisade yrkandena i motion 1987/88:Fö207 samt det under rubriken planeringsramar i det följande upptagna yrkandena i motion 1987/88:Fö608 i de delar de gäller inriktningen av huvudprogrammen.

#### Beträffande *planeringsramar*

1987/88:Fö205 av Lars Werner m.fl. (vpk) såvitt gäller yrkande 2 att riksdagen med ändring av proposition 1987/88:100, bilaga 6, mom. 7.3.3 beslutar att anslaget till det militära försvaret för budgetåret 1988/89 sätts till 25 359 000 000 kr. inkl. priskompensation.

1987/88:Fö608 av Göthe Knutson och Karl-Gösta Svenson (m) såvitt gäller yrkandena

1. att riksdagen beslutar att planeringsramen för det militära försvaret för perioden 1987/88—1991/92 ges en sådan inriktning att två kustkorvetter av s.k. Göteborgsklass och en modern ubåt av typ Ubåt 90 inryms.

2. att riksdagen, därest yrkandet under 1 icke skulle bifallas, bemyndigar regeringen att medge beställningar av två minröjningsfartyg av Landsortsklass.

Utskottet behandlar i detta sammanhang också de under rubriken inrikt-

ningen av huvudprogrammen och krigsorganisationen upptagna yrkandena i motion 1987/88:Fö202 i de delar de berör ramfrågor. Utskottet behandlar också de under punkt 7 i det följande redovisade yrkandena i motion 1987/88:Fö207 i de delar yrkandena har konsekvenser för ramberäkningen.

#### Beträffande *anställd personal*

1987/88:Fö202 av Olof Johansson m.fl. (c) såvitt gäller yrkande 12 att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om personalutveckling.

1987/88:Fö207 av Carl Bildt m.fl. (m) såvitt gäller yrkande 12 att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en utvärdering av befälsordningen.

1987/88:Fö402 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts angående studier utförda av FOA beträffande teknisk flygtjänst och submarin tjänst,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om samlevnadsundervisning i den militära befälsutbildningen.

1987/88:Fö410 av Margareta Hemmingsson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om alkoholförbud på marinens fartyg.

1987/88:Fö416 av Kerstin Ekman m.fl. (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om sänkt pensionsålder för yrkesofficerare till 55 års ålder samt om möjlighet för befäl att avgå ur aktiv tjänst med "årlig ersättning" från 50 års ålder.

1987/88:Fö418 av Ann-Cathrine Haglund och Margareta Gard (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att ytterligare militära yrkesområden skall öppnas för kvinnor,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att aktiva rekryteringsåtgärder skall vidtas i enlighet med vad i motionen anförts.

1987/88:Fö426 av Göthe Knutson m.fl. (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om slopande av reservpensionens samordning med ATP och uppräknig av reservpensionens engångsbelopp.

#### Beträffande *vissa frågor rörande gemensamma skolor*

1987/88:Fö301 av Olle Aulin och Göthe Knutson (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att försvarshögskolan fortfarande bör lyda under överbefälhavaren.

#### Beträffande *värnpliktsfrågor*

1987/88:Fö202 av Olof Johansson m.fl. (c) såvitt gäller yrkande 9 att riksdagen

gen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om den allmänna värnplikten som grund i det militära försvaret.

1987/88:Fö404 av Inger Koch (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av värnpliktslagen så att delgivning av postförsändelse från militär myndighet alltid skall ske.

1987/88:Fö405 av Inger Hestvik m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att förbättra möjligheterna för uppskov i samband med militära repetitionsövningar.

1987/88:Fö409 av Margareta Hemmingsson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en översyn av reglerna för frikallelse i vissa fall.

1987/88:Fö412 av Margareta Hemmingsson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om värnpliktiga skyddsombud.

1987/88:Fö413 av Margareta Hemmingsson (s) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om reglerna för de värnpliktigas reseförmåner,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en överföring av administrationen av värnpliktsresorna och den centrala reseverksamheten till försvarets civilförvaltning.

1987/88:Fö414 av Margareta Hemmingsson (s) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av utbildning i vaktjänst under värnpliktsutbildningen,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en tioveckors utbildad vaktstyrka för bevakningstjänst.

1987/88:Fö417 av Britta Bjelle (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om de värnpliktigas försäkringsskydd i enlighet med vad som anförs i motionen.

1987/88:Fö425 av Ingbritt Irhammar och Gunilla André (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att omständigheterna av betydelse för trafikskador bland värnpliktiga blir allsidigt utredda.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att den trafiksäkerhetsmässiga betydelsen av ekonomiskt stöd till värnpliktigas permissionsresor beaktas därvid.

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att de tekniska möjligheterna till förbättring av de värnpliktigas personbilar uppmärksammas och dokumenteras samt att arbetet skall vara en fortsättning av de orienterande studier som tillkom som resultat av bl.a. tidigare riksdagsmotioner i ämnet och initiativ från tränginspektören i ett samarbete mellan representanter från Umeå universitet, Statshälsan i Umeå och nu även tekniska högskolan i Stockholm.

1987/88:Fö429 av Gunhild Bolander m.fl. (c) såvitt gäller yrkandena

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inriktningen av allmänna värnplikten,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utnyttjande av det civila kunnandet i värnplikts- och civilförsvartjänstgöringen,

4. att riksdagen beslutar att en genomgång sker av trafiksäkerhetsfrågorna inom försvarsmakten,

5. att riksdagen beslutar att en försöksverksamhet med tio utbildningsdagar och fyra fridagar prövas vid förband med många fjärrrekryterade värnpliktiga,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utbildning av besättningar för Herculesplan,

7. att riksdagen beslutar begära att regeringen upptar förhandlingar med trafikbolagen så att värnpliktskortet blir en giltig färdhandling på allmänna kommunikationer i hela landet,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om värnpliktsocial utredning,

10. att riksdagen beslutar att försäkringsskyddet för värnpliktiga skall jämföras med fem månaders förvärvsarbete vid ansökan om kontant arbetsmarknadsstöd,

11. att riksdagen hos regeringen begär att försäkringsskyddet för den värnpliktige kompletteras så att det blir heltäckande under värnpliktstiden.

#### Beträffande vissa frågor rörande *fredsorganisationen*

1987/88:Fö202 av Olof Johansson m.fl. (c) såvitt gäller yrkande 3 att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om principen minst ett förband/militärmyndighet i varje län.

1987/88:Fö403 av Sten Svensson (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inrättandet av en musikpluton inom västra militärområdet.

1987/88:Fö407 av Siri Häggmark (m) vari yrkas att riksdagen beslutar förlägga underhållet av fyra tunga helikoptrar till andra helikopterdivisionen.

1987/88:Fö408 av Eva Rydén och Elving Andersson (c) såvitt gäller yrkandena

2. att riksdagen begär att regeringen beslutar att underhållsverksamheten vid andra helikopterdivisionen på Säve skall återupptas för där stationerade helikoptrar,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att underhållet av de fyra helikoptrar som skall tillföras marinen skall förläggas till andra helikopterdivisionen på Säve.

1987/88:Fö411 av Bertil Danielsson och Ewy Möller (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om flyttning av försvarsområdesstaben för Kalmar försvarsområde, Fo 18, från Växjö till Kalmar.

1987/88:Fö415 av Olle Aulin och Karl-Gösta Svenson (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inrättande av en musikpluton inom marinen med placering i Karlskrona.

1987/88:Fö419 av andre vice talman Karl Erik Eriksson (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om överföring av verkställighetsuppgifter rörande försvarets anställda och värnpliktiga från försvarsstaben till myndigheter i Karlstad.

1987/88:Fö420 av Oswald Söderqvist (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär en redogörelse för vilka militära investeringar som planeras vid F16/F20,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till en utlokalisering av F16/F20 från Uppsala till Uppsala läns norra delar.

1987/88:Fö424 av Agne Hansson och Gösta Andersson (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lokalisering av militär myndighet till Kalmar län.

1987/88:Fö427 av Sigge Godin (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lokalisering av arméns luftvärnsutbildning för nedre Norrland till KA 5 i Härnösand.

1987/88:Fö429 av Gunhild Bolander m.fl. (c) såvitt gäller yrkande 3 att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om sammansättning av lekmannastyrelser på förbanden.

## Utskottet

### *Överbefälhavarens utredning om bl.a. arméns fortsatta utveckling*

Försvarsministern pekar på det omfattande utredningsarbete som för närvarande pågår under överbefälhavarens ledning. Han redovisar därvid bl.a. bakgrunden till och direktiven för den s.k. försvarsmaktsutredningen (FU 88) som har sin upprinnelse i ett uppdrag som regeringen gav överbefälhavaren i mars 1987. Enligt uppdraget skall överbefälhavaren redovisa de operativa grunderna för utvecklingen av armétridskrafterna, de operativa behoven av beredskap och ledning samt de operativa inflytelserna på fredsorganisationen i övrigt. Uppdraget skall redovisas för regeringen senast den 30 september 1988.

Försvarsministern erinrar vidare om att överbefälhavaren och överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB) har regeringens uppdrag att utreda totalförsvarets ledning i kriser och krig, varvid bl.a. antalet ledningsorgan på varje nivå kommer att övervägas. Frågan om antalet civil- och militärområden kommer enligt ett särskilt regeringsuppdrag att utredas av generaldirektören Gunnar Nordbeck.

Ett annat uppdrag till överbefälhavaren som försvarsministern riktar uppmärksamheten på gäller en redovisning av de åtgärder som behövs för att förbättra produktionsledningen.

Försvarsministern framhåller sammanfattningsvis att många av de förslag som nu behandlas inom FU 88 och andra här redovisade utredningar är av stor principiell och praktisk betydelse. Han vill inte här kommentera det utredningsarbete som pågår med inriktning på ett riksdagsbeslut under 1988/89 års riksmöte utöver att understryka det väsentliga i att utredningarna utförs enligt givna direktiv och bereds i den ordning som riksdag och regering uttalat sig för.

Försvarsministern uppger avslutningsvis att den av överbefälhavaren ledda samlade utredningen är samordnad med perspektivplanestudierna inför nästa långsiktiga försvarsbeslut och att arbetet följs av en referensgrupp ur regeringskansliet.

En motion, Fö421, som gäller försvaret av Stockholmsområdet, innehåller kritik mot det pågående utredningsarbetet. Av vad motionären hittills har erfårit om försvarsmaktsutredningens arbete som utgår från att nuvarande anslagsnivå skall bibehållas drar han slutsatsen att detta kommer att leda till den mest omfattande nedrustningen i Sverige sedan 1925 års försvarsbeslut. Han anser därför att riksdagen bör ge regeringen till känna att försvarsmaktsutredningens arbete måste inriktas på att nuvarande operativa uppgifter även i framtiden måste kunna fullgöras samt att alla delar av landet skall försvaras. Ett planeringsarbete som innebär reduktioner av arméns förband måste enligt motionären avvisas.

*Utskottet* vill inledningsvis erinra om riksdagens redan i det föregående berörda uttalande om parlamentarisk insyn och medverkan i det utredningsarbete som här är i fråga. Det kan i sammanhanget också påminnas om att utskottet i linje med detta uttalande genom ett flertal orienteringar har följt det pågående utredningsarbetet. Enligt utskottets mening bör riksdagen med hänsyn till den parlamentariska förankring det pågående utredningsarbetet sålunda har inte göra något uttalande i denna utredningsfråga. Beträffande själva sakfrågan anser utskottet för övrigt i likhet med försvarsministern att utredningsarbetet bör fullföljas enligt gällande direktiv och beredas på angivet sätt för regeringens och slutligen riksdagens ställningstagande under 1988/89 års riksmöte. Utskottet har sålunda ingen erinran mot redogörelsen i propositionen om regeringens uppdrag till överbefälhavaren rörande bl.a. arméns fortsatta utveckling. Motion Fö421 bör avslås av riksdagen såvitt nu är i fråga.

#### *1987 års totalförsvarsbeslut och säkerheten i planeringen*

Redan i samband med 1987 års försvarsbeslut aktualiserades frågan om säkerheten i planeringen. Försvarsministern konstaterade i proposition 1986/87:95 att erfarenheterna från de senaste försvarsbeslutsperioderna visade att de planer som legat till grund för försvarsbesluten har varit behäftade med betydande osäkerheter, främst avseende förhållandena mellan planerad verksamhet och tillgängliga ekonomiska resurser. Han redovisade vissa åtgärder han vidtagit eller avsåg vidta i syfte att öka säkerheten. För att komma till rätta med den osäkerhet som hänför sig till prisutveckling och priskompensation föreslog han — på grundval av försvarskommitténs rekommendation — ett modifierat priskompensationssystem.

Utskottet ansåg (FöU 1986/87:11 s. 82) att säkerheten i planeringen och genomförandet av det militära försvarets verksamhet borde förbättras. Enligt utskottets mening var det också angeläget att regeringen nogt följde utvecklingen och om så erfordrades såg till att verksamheten gavs den inriktning försvarsbeslutet anger. Utskottet hade inga invändningar mot det föreslagna prisregleringssystemet, som utskottet ansåg kunna skapa en ökad fasthet i planeringen.

I budgetpropositionen återkommer försvarsministern till problemet med det stora mått av osäkerhet som fortfarande vidlåder planeringen inom det militära försvaret. Han konstaterar att det modifierade priskompensations-system som numera tillämpas kommer att förbättra överensstämmelsen mellan den verkliga prisutvecklingen och den kompensation som det militära försvaret får för denna. Problemen kvarstår dock, konstaterar han, när det gäller osäkerheten i förhållandet mellan planerad verksamhet och tillgängliga ekonomiska resurser, något som bekräftas av det faktum att överbefälhavaren i sin programplan för perioden 1988/98—1991/92 anmält att en planering i full överensstämmelse med statsmakternas på tidigare underlag vilande intentioner skulle medföra kostnader som betydligt överstiger tilldelade medel.

Överbefälhavaren har därför sett sig nödsakad att göra betydande omplaneringar i verksamheten under den aktuella programplaneperioden i förhållande till den planering för perioden som redovisades för försvarskommittén. Enligt överbefälhavaren medför de ändrade planeringsförutsättningarna — främst uppskjuten materielanskaffning, ökade kostnader för arbetsvårdsfall, höjda frivilligförmåner och förstärkt utbildning vid armén — kostnadsökningar på 200 milj. kr. per budgetår. Ungefär lika stort årligt omfördelningsbehov har enligt överbefälhavaren uppstått genom fördyringar och ambitionsförändringar i materielplanerna. Härtill kommer lönesatsningar till en kostnad av ca 150 milj. kr. per år utöver vad som kan tilldelas i priskompensation och som måste tas inom den ekonomiska ramen. Försvarsministern erinrar om att det redan i försvarsbeslutet förutsattes en reducering av främst materielanskaffningen med 840 milj. kr. under perioden. Enligt överbefälhavaren innebär dessa ändrade planeringsförutsättningar att betydande resurser saknas för att kunna genomföra den planering som förutsattes i den av överbefälhavaren reviderade programplanen för perioden 1987/88—1991/92.

Överbefälhavaren har föreslagit reduceringar av repetitionsutbildningen inom armén och marinen, senareläggning och reduceringar av den materiella förnyelsen, främst inom armén, samt begränsningar av krigsorganisationen som möjliga åtgärder för att avväga de brister som följer av de ändrade förutsättningarna.

Föredragande statsrådet erinrar om att betydande delar av de brister som överbefälhavaren har anmält redan berördes i proposition 1986/87:95 och därmed har behandlats av riksdagen. Han anger att försvarsbeslutets prioriteringar och mål således ligger fast, även om vissa delmål inte hinner realiseras fullt ut före år 1992. Han finner det dock oacceptabelt att säkerheten i planeringen är så låg att överbefälhavaren redan några månader efter för-

svarsbeslutet behöver hemställa om regeringens medgivande att få reducera repetitionsutbildningen.

Enligt försvarsministerns mening är det angeläget att säkerheten i det fortsatta arbetet med försvarsplaneringen ökas.

I propositionen redovisar försvarsministern en rad åtgärder som vidtagits eller planeras vidtas i syfte att öka säkerheten i försvarsplaneringen. Sålunda ställde regeringen i sina programplaneanvisningar år 1987 ökade krav på ekonomisk realism i kommande planer bl.a. för materielplaneringen. Överbefälhavaren har utformat sin senaste programplan utgående från dessa anvisningar. Försvarsministern uppger sig kunna konstatera att förändringarna i förhållande till föregående plan här varit omfattande i syfte att skapa en ökad säkerhet i planeringen för perioden fram till år 1992.

Vidare har det bl.a. tillsatts en särskild arbetsgrupp med representanter från regeringskansliet och berörda myndigheter för att bedöma och lämna förslag till åtgärder för att öka den ekonomiska säkerheten i den militära planeringen för försvarsbeslutsperioden. Försvarsministern säger sig sammanfattningsvis kunna konstatera, utgående från arbetsgruppens analys av den nuvarande planeringen, att den ekonomiska säkerheten och stabiliteten för perioden 1987/88—1991/92 i nu föreliggande plan är bättre än tidigare.

Det kan också erinras om att regeringen i anvisningarna inför nästa programplan har begärt att överbefälhavaren ytterligare belyser säkerheten i planeringen och redovisar alternativ för hur försvarsbeslutets intentioner skall kunna förverkligas.

*Utskottet* finner det oroande att det kunde konstateras föreligga brister i underlaget för 1987 års försvarsbeslut endast några månader efter riksdagsbeslutet. Även tidigare försvarsbeslut har inte kunnat förverkligas fullt ut på grund av att de har vilat på delvis orealistiskt underlag. Det är därför enligt utskottets mening angeläget att statsmakernas beslut i framtiden grundas på säkrare underlag än hittills. Utskottet ser därför med tillfredsställelse att det i budgetpropositionen redovisas en rad åtgärder som vidtagits och övervägs i syfte att förbättra förutsättningarna härför. Utskottet anser att vad föredragande statsrådet har anfört om 1987 års försvarsbeslut och om säkerheten i planeringen kan lämnas utan erinran.

#### *Inriktningen av huvudprogrammen och krigsorganisationen*

Som bakgrund till sin behandling av *inriktningen av armétridskrafterna* erinrar föredragande statsrådet om att det enligt 1987 års försvarsbeslut är nödvändigt med en långsiktig förändring av arméns krigsorganisation, utbildning och fredsorganisation. Han förutsätter att underlag för beslut här om kommer att föreligga under hösten 1988, när överbefälhavaren har redovisat sina förslag med anledning av det nu pågående utredningsarbetet rörande arméns framtida utveckling.

Försvarsministern anmäler vidare att det av ekonomiska skäl föreligger behov av reduceringar av repetitionsutbildningen under budgetåret 1987/-88. Han anger dock att repetitionsutbildningen skall säkerställas för de

viktigaste förbanden men konstaterar att återverkningarna blir stora på övriga förband. Den operativa effekten hos infanteribrigaderna av typ IB 66 M och av en stor del av lokalförsvaret kommer sålunda att ytterligare begränsas. Enligt försvarsministern är detta nödvändigt i rådande läge eftersom arméns grundutbildning och materielanskaffning behöver ges något ökade resurser. Reduceringarna av repetitionsutbildningen har enligt försvarsministern ett klart samband med det förväntade resultatet från pågående utredningar om en ändrad organisation. Han framhåller att de föreslagna åtgärderna i sig inte innebär att infanteribrigader av typ IB 66 M kommer att utgå ur krigsorganisationen. Däremot kommer denna förbandstyps förmåga att lösa krigsuppgifter att minska ytterligare.

I avvaktan på ett beslut om den framtida inriktningen av armétridskrafterna anser försvarsministern att dessa i huvudsak skall utvecklas i enlighet med vad som angavs i 1987 års försvarsbeslut. Dock måste förnyelsen av arméförbandens materiel ske i en långsammare takt än vad som förutsattes i detta beslut. För att skapa utrymme för utvecklingsobjekt inför arméns förnyelse under 1990-talet har vidare anskaffning av luftvärn med medellång räckvidd senarelagts och anskaffning av robotsystem 70 i mörkversionen planerats beställas i reducerat antal.

I moderata samlingspartiets partimotion Fö207 framhåller motionärerna att det är av vikt att det i diskussionerna kring försvarsmaktsutredningen slås fast att det antal kvalificerade förband som i dag finns i arméns krigsorganisation utgör ett minimum av vad som krävs för att de säkerhetspolitiska ambitionerna skall kunna uppnås. Motionärerna anser att de konsekvenser som följer av en framskrivning av nuvarande ekonomiska ramar innebär att principen om ett försvar av hela landet måste ifrågasättas. Ytterligare reduktion av antalet kvalificerade brigader kan enligt motionärerna inte accepteras. Motionärerna är inte heller beredda att godta den reduktion av repetitionsutbildningen som i propositionen har angetts vara nödvändig. För att öppna möjlighet till repetitionsutbildning i större omfattning än vad som propositionen räknar med vill de ställa ytterligare 155 milj. kr. till förfogande för ändamålet. De anser vidare att det är av stor betydelse att tillräckliga medel avsätts för att klara annan nödvändig utbildning av arméns förband och för att lösa de personalproblem som armén brottas med. För denna ambitionshöjning föreslår motionärerna att 60 milj. kr. tillförs utöver regeringens förslag. Motionärerna kan inte heller godta att högt prioriterade materielbeställningar som t.ex. luftvärn med medellång räckvidd skjuts framåt i tiden med ytterligare fördröjningar och osäkerhet som följd. De anser att 30 milj. kr. bör tillföras för materielanskaffning till luftvärnet.

Som ett led i den förstärkning av försvaret av Skåne som är huvudtemat i motion Fö201 (m) är det enligt motionärerna i denna motion nödvändigt att tillföra det militära försvaret så stora resurser att förbandens kvalitet kan höjas. Detta förutsätter enligt deras mening att grundutbildningen får en högre kvalitet och att repetitionsövningar av kvalificerade förband genomförs i full utsträckning. För att möta de mekaniserade förband som kan komma att användas vid en operation mot Skåne anser de vidare att pansarvärnet bör förstärkas med förband utrustade med en ny pansarvärnsheli-

kopter. Dessutom måste de nuvarande stridsvagnarna enligt motionärernas mening under 1990-talet ersättas med nya moderna stridsvagnar. Därtill måste, anser de, medel avsättas för studier av påbörjad svensk utveckling av en ny stridsvagn.

I centerpartiets partimotion Fö202 föreslås en annan inriktning av arméstridskrafterna när det gäller repetitionsutbildningen än den regeringen ansett bör gälla. Den minskning av repetitionsövningarna som avses genomföras anser motionärerna vara alltför omfattande. Neddragningen innebär enligt deras uppfattning ett säkerhetspolitiskt risktagande. De föreslår därför att ytterligare 60 milj. kr. anslås till repetitionsutbildning.

Av redogörelsen i propositionen av *marinstridskrafternas inriktning* framgår att man även inom marinen är inriktad på reduceringar av repetitionsutbildningen under det närmaste budgetåret. Detta beror bl.a. på att överbefälhavaren i sin programplan för perioden 1988/89—1991/92 har prioriterat kvalitetsförbättringen av ubåtsskyddet. Till följd härav har han inte heller funnit det vara möjligt att tidigarelägga anskaffningen av Ubåt 90. Vidare framgår av planen att materieförnyelsen inom marinen inte till alla delar bedömts kunna genomföras i den takt som förutsattes i försvarsbeslutet. Försvarsministern säger sig för egen del för närvarande inte ha anledning att ifrågasätta överbefälhavarens planering i dessa delar.

Försvarsministern uppger vidare att överbefälhavaren har konstaterat att stora förändringar skett inom marinens planering sedan förra årets programplan. Orsakerna till detta har inte till fullo kunnat klarläggas. De långsiktiga ekonomiska konsekvenserna kan inte heller överblickas. Överbefälhavaren avser därför att under kommande budgetår fördjupa granskningen av planeringen inom marinen i syfte att närmare klarlägga i vilken takt 1987 års försvarsbeslut kan genomföras. Liksom beträffande armén kommer därvid en reduktion av marinens organisation att prövas. Försvarsministern bedömer att marinens planering är osäker och delar överbefälhavarens uppfattning att organisationen bör prövas i nästa års planering. Han utgår därvid från att inriktningen i 1987 års försvarsbeslut ligger fast.

Moderata samlingspartiet återkommer i sin motion Fö207 med ett yrkande om ytterligare två kustkorvetter av Göteborgsklassen som partiet framförde redan i samband med fjolårets försvarsbeslut. Genom bl.a. beställningen av kustkorvetterna blir det, framhåller motionärerna, möjligt att upprätta den andra ubåtsjaktstyrka, som de i samband med försvarsbeslutet också föreslog skulle upprättas och som det enligt motionärernas mening i dag framstår som *än angelägnare* att anskaffa. De anser också *nu liksom* då att ytterligare en ubåt typ Ubåt 90 skall beställas. Ett provfartyg för ett nytt ytattackfartyg bör också snarast tas fram och beställas så snart tekniskt underlag föreligger. Genom dessa beställningar kan, framhåller motionärerna, sysselsättningsproblemen vid Karlskronavarvet lösas. Motionärerna anser att 120 milj. kr. skall anvisas under nästa budgetår för beställning av kustkorvetter och för ubåtsskydd.

I motionen framhåller motionärerna vidare att det är av stor vikt att de planerade amfibiebataljonerna inom kustartilleriet kan upprättas enligt planerna. Utrymme måste enligt deras mening också finnas för både modernisering av lätta kustbatterier och förnyelse av de viktiga tunga batterier

som eftersattes i samband med den dramatiska nedskärning som vidtagits av antalet kanonbatterier typ 12/70.

Vidare föreslås det i moderaternas partimotion att det fordras en mer omfattande repetitionsutbildning inom marinen under nästa budgetår än vad som anges i propositionen. De anser att det för ändamålet skall tillföras 40 milj. kr.

I motion Fö202 (c) anser motionärerna att den parlamentariska utredning som de föreslår i ett annat, av utskottet i det föregående behandlat och avstyrkt motionsyrkande bör få i uppdrag att utreda hur ytterligare resurser skulle kunna avdelas för ubåtsförbanden och hur en tidigareläggning av anskaffningen av Ubåt 90 skall kunna ske. De föreslår att ytterligare 40 milj. kr. anslås till marinens materielanskaffning.

I motion Fö608 (m) framför motionärerna förslag om att planeringsramen för perioden 1987/88—1991/92 skall höjas så att det blir möjligt att anskaffa två korvetter av s.k. Göteborgsklass och en Ubåt 90 alternativt två minröjningsfartyg av Landsortsklass.

Beträffande *inriktningen av flygstriidskrafterna* konstaterar försvarsministern att de relativt sett betydande förstärkningar av flygstriidskrafterna som förutsattes i 1987 års försvarsbeslut i allt väsentligt har inplanerats. Sålunda noterar han att det finns program och medel avdelade för en förbättrad jaktrobotbeväpning och motmedelskapacitet för såväl system JA 37 som JAS 39. På motsvarande sätt förstärks system AJ 37 med en modern sjömålsrobot och en förbättrad attackrobot. Tillsammans med de åtgärder som kommer att vidtas för att utveckla stril- och robotsystemen leder detta enligt försvarsministerns uppfattning till en successivt ökad kapacitet för luftförsvars- och attackfunktionerna. Han säger sig tills vidare kunna acceptera överbefälhavarens planering och förklarar att han avser ge anvisningar om särskild uppföljning av det nya radarjaktrobotprojektet.

Försvarsministern tar också upp frågan om modifiering av ett antal flygplan J 35. Han uppger därvid att överbefälhavaren såsom försvarsutskottet förutsatte i sitt betänkande FöU 1986/87:11 (s. 61) har prövat möjligheten att modifiera fler flygplan J 35 än vad som tidigare beslutats. Överbefälhavaren föreslår sålunda att ytterligare tolv sådana plan byggs om. Enligt överbefälhavaren skapar en sådan åtgärd handlingsfrihet att på 1990-talet organisera ytterligare en jaktdivision.

Enligt försvarsministern kan den av överbefälhavaren inom den givna ramen föreslagna omfördelningen för modifiering av ytterligare tolv flygplan J 35 godtas med hänsyn till den handlingsfrihet som detta ger. Han utgår från att en sådan modifiering grundas på en helhetssyn på organisation, materiel, behov av utbildning och anläggningar samt därav föranledda anspråk. Försvarsministern förutsätter vidare att erforderligt underlag för beslut om krigsorganisationens utveckling föreligger inför 1992 års försvarsbeslut. Då måste också, anför försvarsministern avslutningsvis, finnas underlag för ställningstaganden beträffande den framtida jaktrobotbeväpningen, i första hand för JAS 39.

I motion Fö207 (m) konstaterar motionärerna att de medel som i försvarsbeslutet anslogs för flygvapnet inte räcker till en beställning av en skolversion av JAS 39 Gripen. För att möjliggöra en bra och säker utbild-

ning av våra piloter och även av exportskäl måste enligt motionärerna en sådan tvåsitsig skolversion tas fram skyndsamt. Riksdagen bör därför enligt motionärernas mening bemyndiga regeringen göra en sådan anskaffning. Motionärerna återupprepar också förslaget i samband med försvarsbeslutet att upprätta ytterligare en division JA 37. De föreslår att för budgetåret 1988/89 175 milj. kr. anvisas för ändamålet. Med tanke på den synnerliga vikt som förstärkningen av luftförsvaret enligt motionärerna har bör i andra hand en division J 35 Draken omedelbart livstidsförlängas och organiseras. Motionärerna konstaterar att det ankommer på överbefälhavaren att besluta om användningen av en sådan division men menar att en säkerhetspolitisk bedömning pekar mot att den bör placeras så att den förstärker den södra luftförsvarssektorn. I motionen tas det slutligen upp frågor rörande televapensystem, varvid motionärerna bl.a. anser det vara mycket angeläget att resurser satsas på att utveckla den svenska försvarsindustriella basen främst vad gäller sådana vapen samt spanings- och eldledningssystem. De föreslår att för budgetåret 1988/89 20 milj. kr. avsätts till vissa motmedel m.m.

I motion Fö201 (m) om Skånes försvar finns ett motionsyrkande som i linje med vad som föreslås i den nyss redovisade partimotionen (m) förordar att ytterligare en jaktdivision sätts upp bl.a. för försvaret av Skåne i avvaktan på att JAS-flygplan kan tillföras.

I motion Fö202 (c) konstaterar motionärerna att en förstärkning av luftförsvaret är nödvändig. För att tillgodose den allt viktigare incidentberedskapen bör enligt deras mening möjligheterna att i ökad utsträckning utnyttja Drakensystemet tas till vara. Motionärerna erinrar om överbefälhavarens förslag att modifiera tolv J 35-plan och anser att riksdagen skall besluta att dessa skall stationeras på F 10 i Ängelholm. De bör enligt motionärernas mening användas för att förstärka bevakningen av Östersjöområdet och bör i stor utsträckning baseras i Visby.

Föredragande statsrådet lämnar slutligen en kort redogörelse för inriktningen av *den operativa ledningen*.

I motion Fö406 (m) tar motionärerna upp en organisationsfråga som har anknytning till denna verksamhet. Mot bakgrund av överväganden att avskaffa Bergslagens militärområde som har sin stab i Karlstad argumenterar motionärerna för att i första hand den nuvarande militärområdesindelningen skall behållas och att man i andra hand även vid en annan militärområdesindelning än den nuvarande väljer Karlstad som lokaliseringsort för en militärområdesstab.

*Utskottet* konstaterar inledningsvis att inriktningen av det militära försvaret liksom av totalförsvaret i övrigt under de närmaste fyra åren vilar på 1987 års försvarsbeslut. Det bör i det sammanhanget erinras om att det omfattande utredningsarbete som pågår främst rörande arméns framtida utveckling med inriktning på ett särskilt riksdagsbeslut våren 1989 var förutsatt i försvarsbeslutet och genomförs i enlighet med de ställningstaganden som gjordes i samband därmed.

Utskottet anser det angeläget att slå vakt om det fattade försvarsbeslutet och har mot denna bakgrund i det föregående haft anledning att beklaga att den planering som låg till grund för beslutet visat sig vara behäftad med så

stor osäkerhet att det har ansetts nödvändigt att redan första året av försvarsbeslutsperioden minska den tidsmässiga ambitionen i förhållande till vissa i försvarsbeslutet uppsatta mål.

Utskottet har dock vid sin granskning av propositionen kunnat fastställa att den inriktning av huvudprogrammen för det militära försvaret som där anges — bortsett från vissa justeringar av delmålen — i allt väsentligt står i överensstämmelse med försvarsbeslutet. Utskottet anser därför att huvudprogrammen kan utvecklas i enlighet med vad som anges i propositionen. Utskottet har inte heller någon erinran mot vad föredragande statsrådet har anfört om krigsorganisationens långsiktiga inriktning.

Beträffande marinstridskrafternas utveckling bör det dock nämnas att utskottet inom kort i ett särskilt betänkande kommer att behandla ett regeringsförslag i proposition 1987/88:150 bil. 8 om åtgärder i syfte att förstärka skyddet mot främmande undervattensverksamhet. Propositionen vilar på en överenskommelse mellan regeringen, folkpartiet och centerpartiet. Överenskommelsen innebär att yrkande 6 i motion Fö202 (c) om ytterligare 40 milj. kr. till marinens materielanskaffning därmed är tillgodosett och skall på denna grund avslås.

Utskottet vill beträffande inriktningen av flygstridskrafterna erinra om att den modifiering av ytterligare tolv flygplan J 35 som försvarsministern godtagit, under förutsättning att den kan genomföras genom omfördelning av resurser inom den givna ekonomiska ramen för flygvapnets verksamhet, ligger i linje med och delvis tillgodoser de synpunkter på en sådan modifiering som framförs i motionerna Fö202 (c) och Fö207 (m).

Med hänvisning till vad utskottet anfört bör riksdagen enligt utskottets mening avslå samtliga yrkanden i motionerna Fö201 (m), Fö207 (m) och Fö608 (m) och återstående yrkanden i motion Fö202 (c) som enligt vad som framgår av redogörelsen i det föregående innebär förslag om en annan inriktning av det militära försvaret än den i propositionen förordade.

Motion Fö406 (m) om militärbefälstaben i Karlstad bör enligt utskottets mening avslås med hänvisning till den utredning som för närvarande pågår rörande landets indelning i militär- och civilområden och vars resultat bör avvaktas innan riksdagen tar ställning.

Andrahandsyrkandet 2 i motion Fö608 (m) om bemyndigande till regeringen att beställa två minröjningsfartyg av Landsortsklass har delvis tillgodosetts genom regeringens förslag i proposition 1987/88:150 bil. 8 och bör därför avslås.

Utskottet vill här också behandla tre motioner som behandlar regionalt anknutna försvarsfrågor.

I motion Fö421 (m) lämnas förslag till riktlinjer för försvaret av Storstockholmsområdet och särskilda studier av behovet på längre sikt av resurser och beredskap för försvaret av Storstockholmsområdet.

Motionärerna i motion Fö408 (c) anser i ett yrkande att tillräckliga resurser inte har tilldelats försvaret av västkusten framför allt när det gäller flottan och kustartilleriet.

I motion Fö702 (c) finner motionären den marina övervakningen i Öresund vara otillräcklig och föreslår en rad åtgärder för att förbättra den.

*Utskottet konstaterar att yrkandena i motionerna Fö421 (m) och Fö408*

(c) i första hand gäller den operativa förmågan i krig. Ansvaret för den operativa planeringen åvilar överbefälhavaren. Utskottet har inte skäl att göra annan bedömning än att försvarsmaktens resurser i huvudsak är geografiskt avvägda enligt givna riktlinjer. Det bör i sammanhanget erinras om att den operativa planeringen också innefattar möjligheten till omgrupperingar av de militära resurserna för att möta uppväxande eller förväntade hot mot olika delar av vårt land. Mot denna bakgrund bedömer utskottet att den operativa förmågan inom de i motionerna Fö408 och Fö421 aktualiserade regionerna inte är påtagligt mindre än i någon annan del av landet. Beträffande det för Stockholmsområdet särskilt aktuella sabotagehotet och risken för anfall med kort förvarningstid har utskottet inhämtat att överbefälhavaren i den operativa planläggningen tagit ökad hänsyn härtill med bl.a. en ökad övningsverksamhet inne i Stockholm som följd. Enligt vad utskottet har inhämtat övervägs ytterligare åtgärder inom ramen för FU 88:s arbete och i annan långsiktig verksamhet.

Det i motion Fö702 (c) påtalade behovet av ökade resurser för den marina övervakningen av Öresund har enligt vad utskottet inhämtat till stor del tillgodosetts genom att överbefälhavaren beslutat att under år 1988 tillföra militärbefälhavaren i södra militärområdet ytterligare en vedettbåt för att förstärka bevakningen i Öresund. Han ser för närvarande också över hur en samordnad sjöbevakning i bl.a. Öresund skall kunna lösas.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet bifall till motionerna Fö702 (c) liksom Fö408 (c) och Fö421 (m) såvitt nu är i fråga.

### *Planeringsramar*

Försvarsministern uppger att han i enlighet med gällande metod för rambekning har beräknat utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1988/89 till 26 147 000 000 kr. i pris-, löne- och växelkursläget februari 1987.

Planeringsramen för budgetåren 1988/89—1991/92, vari bl.a. ingår planeringsramen för budgetåret 1988/89 som är densamma som utgiftsramen för detta budgetår, presenterar försvarsministern i följande tabell

Budgetår	1988/89	1989/90	1990/91	1991/92
Milj. kr.	26 147	26 356	26 565	26 774

*Utskottet* har i det föregående godtagit den inriktning av huvudprogrammen som angivits i propositionen. Den föreslagna planeringsramen, tillika utgiftsramen, för budgetåret 1988/89 som regeringen föreslagit riksdagen att fastställa har beräknats med denna inriktning som grund. Den planeringsram t.o.m. budgetåret 1991/92 som redovisas i propositionen återspeglar samma på 1987 års försvarsbeslut vilande inriktning. Utskottet anser med hänvisning till det anförda att riksdagen bör följa regeringsförslaget när det gäller de i propositionen angivna ekonomiska ramarna och således avslå de motioner som anger andra ekonomiska nivåer för den militära verksamheten än de i propositionen föreslagna. Detta innebär att utskottet föreslår att riksdagen avslår motionerna Fö201 (m), Fö202 (c), Fö207 (m)

och Fö608 (m) såvitt nu är i fråga. Ett yrkande i motion Fö205 (vpk) om att minska den militära utgiftsramen för nästa budgetår skall fastställas till 25 359 000 000 kr. inkl. priskompensation bör likaledes avslås.

Utskottet vill här erinra om att regeringen i proposition 1987/88:150 bil. 8 lagt fram förslag om åtgärder i syfte att förstärka skyddet mot främmande ubåtsverksamhet. De åtgärder som där föreslås får till följd en höjning av de ekonomiska ramar för verksamheten inom det militära försvaret som här behandlas.

### *Redovisning av JAS-projektet*

Försvarsministern erinrar vid sin redovisning av JAS-projektet om de olika riksdagsbeslut som ligger till grund för detta projekt. Han gör vidare en teknisk värdering av projektet, varvid han konstaterar att JAS-projektet i tekniska avseenden utvecklas mot avsedd nivå. Han berör i det sammanhanget vissa förseningar som har uppstått med projektet och uppger att tidpunkten för leverans av operativt användbara flygplan kan komma att förskjutas och i så fall försena tidpunkten för krigsorganisationen av JAS-divisioner. Försvarsministern understryker därvid bestämt att industrin i samverkan med myndigheterna måste pröva varje möjlig åtgärd för att förhindra ytterligare förseningar.

Vid sin redovisning av de ekonomiska förutsättningarna för projektet konstaterar försvarsministern att detta håller sig inom de kostnadsramar som förutsattes i grundbeslutet för tyarbetet och för de första 30 flygplanen. För delserie två och vissa vapensystem kan, uppger försvarsministern, priset ännu inte säkert fastställas. Han konstaterar vidare att återstående planeringsram och beräknade kostnader för projektet nu i det närmaste stämmer överens. Försvarsministern framhåller också att kostnaderna för JAS-projektet fortsätter att minska i jämförelse med föregående år främst till följd av att nedgången av den amerikanska dollarn sänker projektets totalkostnad.

Försvarsministern behandlar också vissa industripolitiska aspekter på projektet och erinrar om de utfästelser Industrigruppen JAS (IG JAS) lämnade i samband med att JAS-kontraktet slöts år 1982. Bl.a. utlovade IG JAS att skapa drygt 800 arbetstillfällen fram till mitten av år 1987, varav minst 100 i Norrbotten. När denna period var till ända hade, uppger försvarsministern, 1 200 nya arbetstillfällen tillkommit. Av dessa kan drygt 140 hänföras till Norrbotten.

*Utskottet* föreslår att riksdagen lämnar utan erinran vad försvarsministern har anfört om JAS-projektet.

### *Anställd personal och pilotfrågan*

Försvarsministern påminner inledningsvis om den relativt utförliga behandlingen av personalfrågorna i samband med 1987 års totalförsvarsbeslut (prop. 1986/87:95 s. 67—95, FöU 11 s. 63—65, rskr. 310). Han uppger att vad han då anförde i proposition 1986/87:95 fortfarande gäller. Han begränsar sig därför till att belysa den nu aktuella planeringens konsekvenser

för de anställda, redovisa det långsiktiga behovet av anställda, beröra styrmetoderna beträffande personalvolymen samt slutligen redovisa vissa åtgärder för att täcka personalbehoven.

Vid redovisningen av det långsiktiga behovet av anställd personal konstaterar försvarsministern bl.a. att det för närvarande föreligger brist på reservofficerare och yrkesofficerare men att det långsiktiga behovet av yrkesofficerare, reservofficerare och civilt anställda inom det militära försvaret kan komma att minska till följd av regeringens och riksdagens ställningstagande till resultatet av nu pågående utredningar. Han anser dock att överbefälhavarens planeringsinriktning, som bl.a. innebär en ökning av antalet yrkesofficerare för att täcka nuvarande brist, tills vidare bör kunna godtas.

Försvarsministern uppger vidare bl.a. att överbefälhavaren har lämnat ett förslag till ändringar i systemet för utbildning till och av yrkesofficerare. Han konstaterar att detta innehåller sådana avsteg från gällande befälsordning att eventuella ändringar behöver riksdagens godkännande och erinrar om att en arbetsgrupp inom försvarsdepartementet har fått till uppgift att följa upp och utvärdera införandet av den nya befälsordningen samt bereda de förslag till ändringar som eventuellt kan komma att aktualiseras. Försvarsministern avser att, sedan gruppen slutfört sitt arbete, föreslå regeringen att återkomma till riksdagen med en redovisning och då också ta upp eventuella behov av ändringar av befälsordningens principer.

Av försvarsministerns redogörelse framgår vidare att regeringen för att stimulera rekryteringen till reservofficersutbildningen har beslutat höja den premie som utbetalas efter genomförd reservofficersutbildning. Vidare har regeringen, uppger försvarsministern, uppdragit åt generaldirektören Alf Resare att se över det nuvarande reservofficerssystemet.

Försvarsministern lämnar i propositionen också en redogörelse för pilotfrågan (s. 43—44) varvid han inledningsvis erinrar om riksdagens tidigare behandling av denna fråga (prop. 1984/85:100 bil. 6 och skr. 1984/85:148, FöU 1984/85:9, prop. 1985/86:100 bil. 6 och skr. 1985/86:156, FöU 1985:9 och prop. 1986/87:100 bil. 6, FöU 5, rskr. 143). Han anser att det avtal (pilotavtalet) som slöts mellan statens arbetsgivarverk och personalorganisationerna våren 1986 utgör en grund för en långsiktig lösning på problemet med militära flygares avgång till de civila flygbolagen. Efter det att detta avtal slöts har, uppger han bl.a., huvuddelen av flygvapnets stridspiloter förbundit sig att stanna kvar i tjänst upp till tio år.

Utskottet har inte något att erinra mot vad föredragande statsrådet har anfört om anställd personal och i pilotfrågan.

Utskottet vill mot bakgrund av föredragande statsrådets redovisning av olika personalfrågor behandla två motionsyrkanden med nära anknytning till denna redovisning. Det gäller ett yrkande i motion Fö202 (c) om personalutvecklingen inom försvarsmakten och ett i Fö207 (m) om översyn av befälsordningen.

Yrkandet i motion Fö202 (c) med förslag till riktlinjer för *personalutvecklingen inom försvarsmakten* är ett återuppreparande av det yrkande i frågan som riksdagen behandlade i anslutning till fjolårets försvarsbeslut (FöU 1986/87:11 s. 65, rskr. 310). Utskottet kan nu liksom då i allt väsentligt ställa

sig bakom de synpunkter rörande personalutvecklingen inom försvarsmakten som motionärerna framför. Vad som anförs överensstämmer i huvudsak med den inriktning av personalfrågorna som gavs enligt gällande försvarsbeslut. Något uttalande av riksdagen i enlighet med vad som föreslås i motion Fö202 (c) anser utskottet därför inte behövas.

Även i motion Fö207 (m) återkommer motionärerna med ett tidigare framfört, i anslutning till försvarsbeslutet behandlat yrkande om en *utvärdering av befälsordningen*. Utskottet ansåg vid behandlingen av detta yrkande att den arbetsgrupp inom försvarsdepartementet som har till uppgift att genomföra en sådan översyn var ett lämpligt forum för att behandla de i den då aktuella motionen upptagna frågorna. Utskottet gör samma bedömning när det gäller yrkandet i motion Fö207. Det kan i det sammanhanget också erinras om att överbefälhavaren behandlar frågan inom ramen för FU 88-utredningen. Enligt utskottets mening är det arbete som nu pågår med frågor kring befälsordningen betingat av ett behov att i enlighet med vad försvarskommittén anförde vidareutveckla tillämpningen av befälsordningssystemet. Utskottet vill dock understryka att den grundläggande inriktningen och målsättningen för den nya befälsordningen därvid inte bör frångås. I avvaktan på resultatet av den pågående översynen och därpå grundad eventuell proposition bör utskottet inte göra något uttalande i frågan. Motion Fö207 (m) bör därför inte bifallas av riksdagen såvitt nu är i fråga.

Utskottet övergår till att behandla några ytterligare motionsyrkanden rörande den anställda personalen.

I motion Fö416 (fp) redovisas en rad olyckliga konsekvenser av den överenskommelse om en höjning av *pensionsåldern för militär personal* som träffades i anslutning till 1971 års löneförhandlingar. Erfarenheterna av höjningen är enligt motionärerna nästan enbart negativa. De anser därför att riksdagen hos regeringen bör begära förslag om sänkt pensionsålder för yrkesofficerare till 55 års ålder samt om möjlighet för befäl att avgå ur aktiv tjänst med "ärlig ersättning" från 50 års ålder.

*Utskottet* kan i likhet med motionärerna konstatera att den år 1971 genomförda pensionsåldershöjningen hade som förutsättning vissa organisatoriska åtgärder som illa harmoniserade med den utveckling som därefter kom att präglade personalfrågorna inom försvarsmakten. Enligt de organisatoriska överväganden som låg till grund för överenskommelsen skulle sammanlagt 1 800 nya tjänster för aktiv personal successivt tillföras organisationen i takt med att personal stannade i tjänst efter att ha passerat den tidigare pensionsåldern. En del av dessa nya tjänster avsågs tillkomma genom omvandling av s.k. arvodestjänster med administrativa uppgifter. Denna utökning av antalet nya tjänster i syfte att hindra "förgubbningen" i organisationen kom inte att ske i tänkt omfattning, eftersom många av de för den äldre personalen avsedda tjänsterna av rationaliseringsskäl drogs in som resultat av en samtidigt rådande strävan att minska försvarsmaktens personal. Resultatet har blivit att ett växande antal äldre officerare har att konkurrera om ett krympande antal för dem lämpade befattningar. Mot denna bakgrund finns enligt utskottet skäl att eftersträva en differentierad pensionsålder för den militära personalen. Enligt vad utskottet har inhämtat pågår för närvarande förhandlingar om ett nytt pensionsavtal. Utskottet

utgår från att regering och myndigheter därvid bidrar med underlag som kan underlätta en överenskommelse med denna inriktning. Med hänsyn till de förhandlingar som pågår bör riksdagen inte göra något uttalande i frågan. Motion Fö416 (fp) bör därför inte bifallas.

Motionerna Fö402 (fp) och Fö418 (m) tar upp *jämställdhetsfrågor inom försvarsmakten*.

I motion Fö402 (fp) återupprepar motionärerna två yrkanden som folkpartiet väckte under den allmänna motionstiden 1987 och som behandlades av riksdagen i anslutning till 1987 års försvarsbeslut. Det ena syftar till ett påskyndande av den studie som försvarets forskningsanstalt (FOA) i samband med beslutet att öppna officersyrket för kvinnor avsågs genomföra rörande de medicinska förutsättningarna för att öppna de av medicinska skäl för kvinnor då undantagna yrkesgrenarna taktisk flygtjänst och submarin tjänst. I det andra betonas vikten av att föra in samlevnadsundervisning och könsrollsfrågor i befälsutbildningen.

Motionärerna i motion Fö418 (m) anser att ytterligare militära yrkesområden skall öppnas för kvinnor och att aktiva rekryteringsåtgärder skall vidtas, inte minst i skolorna.

*Utskottet* vill inledningsvis framhålla sin positiva inställning till kvinnors rekrytering till officersyrket, men vill samtidigt påminna om att de första kvinnliga yrkesofficerarna har utexaminerats inom armén så sent som år 1986 och inom marinen och flygvapnet endast några år tidigare. Detta gör — såsom utskottet konstaterade när det i fjol behandlade frågan om kvinnors rekrytering till officersyrket (FöU 1986/87:11 s. 66) — att underlaget för en utvärdering av hur rekryteringen av kvinnor till officersyrket har utfallit är begränsat. Överbefälhavaren anser med hänsyn till denna begränsade erfarenhet att man i nuläget inte skall öppna fler yrkesområden inom försvarsmakten för kvinnor. Han vill i stället koncentrera kraft och resurser på att förbättra förhållandena inom de områden som redan står öppna för rekrytering av kvinnliga yrkesofficerare. Utskottet anser inte heller att riksdagen nu i enlighet med vad som föreslås i motion Fö418 (m) skall ge regeringen till känna att ytterligare militära yrken skall öppnas för kvinnor. Däremot finner utskottet i likhet med sin tidigare uppfattning (FöU 1986/87:11 s. 66) att det är naturligt att man inom ramen för den utvärdering av den nya befälsordningen som pågår inom försvarsdepartementet även tar upp frågor om kvinnors tillträde till befälsyrket.

Detta utskottets ställningstagande utesluter inte att utskottet kan stödja de i motion Fö402 (fp) framförda synpunkterna rörande forskningen om förutsättningarna att öppna de för kvinnor av medicinska skäl ännu stängda yrkesgrenarna. Utskottet fann när det senast behandlade ett motionsyrkande i denna fråga (FöU 1986/87:11 s. 66) att det var självklart att FOA inom ramen för sin ordinarie verksamhet avrapporterar de resultat inom området som är av intresse. Utskottet vidhåller denna uppfattning men vill samtidigt betona betydelsen av en samlad redovisning för forskningsläget på området. Utskottet utgår från att en sådan kommer till stånd utan att riksdagen uttalar sig i frågan. Motion Fö402 i denna del bör därför avslås.

Även beträffande yrkandet i motion Fö402 om ett uttalande om vikten av att föra in samlevnadsundervisning och könsrollsfrågor i befälsutbildning-

en konstaterar utskottet nu liksom tidigare att könsrollsfrågor och därmed sammanhängande attityder och värderingar ingår i den ledarskapsutbildning, som är ett led i befälsutbildningen. I övrigt hänvisar utskottet till vad det tidigare anfört i denna fråga (FöU 1985/86:9 s. 8, FöU 1986/87:11 s. 66).

Utskottet delar också uppfattningen i motion Fö418 (m) om behovet av information och andra åtgärder för att främja rekryteringen av kvinnor till officersyrket. Utskottet räknar dock med att sådan kommer att genomföras utan att riksdagen behöver göra något uttalande därom.

Motion Fö426 (m) gäller frågan om samordning av *reservpensionen* med ATP och uppräknig av reservpensionens engångsbelopp.

*Utskottet* vill inledningsvis betona sin uppskattning av reservbefälets insatser för vårt försvar. Beträffande den i motion Fö426 (m) aktualiserade samordningen av reservpensionen och ATP vill utskottet erinra om att det tidigare behandlat en motion (1979/80:827), vari föreslogs en översyn av reglerna för denna samordning. Utskottet anförde därvid följande:

Omkring en tredjedel av landets reservofficerare är f.n. anställda på sådant sätt att de får reservpension. I denna grupp har länge funnits missnöje med de regler som gäller för samordning av denna pension med den allmänna tjänstepensionen. Vissa förändringar i samordningsreglerna, som mildrar effekten av samordningen, har också genomförts. Genom olika avtal mellan arbetsmarknadens parter har det belopp med vilket reservpensionen vid samordningen skall minskas blivit sänkt från ursprungliga 25 % till 10 % av ATP. Ytterligare förändringar av reglerna för samordningen eller slopande av denna är frågor som avgörs efter förhandlingar. Utskottet vill mot den bakgrunden inte förorda en utredning i enlighet med motionärens förslag.

Med hänvisning till vad utskottet tidigare anfört rörande den samordning som motion Fö426 (m) på nytt har aktualiserat vill utskottet inte heller nu förorda ett uttalande av riksdagen i ämnet. Utskottet räknar dock med att även om den samordning varom här är fråga primärt skall avgöras efter förhandlingar det likväl kan vara möjligt att också observera den i anslutning till den översyn av reservofficerssystemet som enligt redogörelsen i det föregående för närvarande pågår. Frågan om uppräknig av reservpensionens engångsbelopp kommer att behandlas i samband med nämnda översyn. Motion Fö426 (m) bör inte bifallas.

I motion Fö410 (s) anser motionären att det bör råda alkoholförbud ombord på marinens fartyg även under personalens fritid eftersom fritiden snabbt kan avbrytas för tjänstgöring.

*Utskottet* anser det vara självklart att personal som tjänstgör eller som kan förväntas med kort varsel kallas till tjänstgöring inte skall vara påverkad av berusningsmedel av något slag. Det finns också bestämmelser som inom marinen — varom här är fråga — förbjuder sådant bruk, t.ex. i Tjänstereglemente för marinen (TjRM). Bestämmelserna begränsar nyttjandet av berusningsmedel även under personalens fritid eftersom de förutsätter att verkan därav inte får kvarstå vid en tjänstgörings början. Utskottet anser att motionens syfte, som utskottet stödjer, uppnås med tillämpning av gällande bestämmelser. Riksdagen bör inte uttala sig i frågan. Motionen Fö410 bör avslås.

Försvarsministern behandlar i detta avsnitt i propositionen vissa frågor rörande försvarshögskolan och försvarets förvaltningsskola. Beträffande försvarshögskolan förordar försvarsministern att den inte längre skall tillhöra försvarsmakten eller lyda under överbefälhavaren utan vara direkt underställd regeringen. Några praktiska administrativa problem torde enligt försvarsministerns mening inte uppkomma genom denna förändring. Tills vidare bör skolan dock finansieras inom den militära utgiftsramen. Försvarsministern anser att skolans råd skall omvandlas till en styrelse.

I motion Fö301 (m) argumenterar motionärerna för ett bibehållande av *försvarshögskolans lydndsställning* under överbefälhavaren. De anser det vara ändamålsenligt att ha skolan knuten till en myndighet på central nivå. Överbefälhavaren är därvid den myndighet som enligt dem i första hand kommer i fråga inte minst mot bakgrund av de omfattande erfarenheter av totalförsvarsövningar som byggts upp vid försvarsstaben. Vidare har det enligt motionärerna erfarenhetsmässigt visat sig vara av stort värde att överbefälhavaren i samverkan med andra chefer inom totalförsvaret leder chefskurserna vid skolan.

*Utskottet* konstaterar att försvarshögskolans uppgift är att bedriva utbildning av personal på civila och militära myndigheter för ledande befattningar i totalförsvaret och att huvuddelen av eleverna är civila. Utskottet finner mot denna bakgrund det vara logiskt att försvarshögskolan ges en gentemot försvarsmakten fristående ställning. Andra för totalförsvaret gemensamma myndigheter under fjärde huvudtiteln har redan en sådan ställning, t.ex. försvarets forskningsanstalt och försvarets rationaliseringsinstitut. En sådan lydndsställning hindrar inte att överbefälhavaren personligen även i fortsättningen leder chefskurserna, något som utskottet i likhet med motionärerna anser vara av stort värde. Riksdagen bör lämna utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört om vissa frågor rörande gemensamma skolor och avslå motion Fö301 (m).

### *Vissa frågor rörande värnpliktiga*

Föredragande statsrådet behandlar i detta avsnitt frågor som rör de värnpliktigas utbildning, deras kontantförmåner och medinflytande samt behovet av en större översyn av de grundutbildningsvärnpliktigas ekonomiska och sociala villkor.

Utskottet har redan behandlat propositionsförslagen rörande de värnpliktigas kontantförmåner (FöU 1987/88:5, rskr. 127).

Beträffande de *värnpliktigas utbildning* erinrar försvarsministern om att arméns utbildningssystem för närvarande utreds av överbefälhavaren. Genom en ändring i värnpliktsförordningen (1980:1035) har överbefälhavaren, uppger försvarsministern vidare, fått befogenhet att föreskriva om grundutbildningens förläggning under året. Detta möjliggör att en fullständig förstegsutbildning införs. Försvarsministern uppger vidare att det be-

slutade nya utbildningssystemet vid marinen senareläggs med ett år till budgetåret 1991/92.

Försvarsministern uppger vidare bl.a. att strävan bör vara att minska det nuvarande besvärande kvarståendeläget och att utbildningsorganisationens kapacitet bör anpassas till den framtida tillgången på värnpliktiga. De senaste prognoserna från värnpliktsverket tyder på, uppger försvarsministern, att den framtida värnpliktstillgången ökar.

I fråga om de *värnpliktigas medinflytande* uppger försvarsministern att detta inflytande numera finns reglerat i en förordning (FFS 1987:30) i ämnet. Enligt hans mening vilar de värnpliktigas medinflytande numera på en fast grund. Detta får dock inte, anför försvarsministern, hindra att verksamheten utvecklas med hänsyn till ändrade förutsättningar. En sådan utveckling bör enligt försvarsministern kunna åstadkommas genom samråd med överbefälhavaren och Sveriges centrala värnpliktsråd inom ramen för nu gällande förordning.

Enligt utskottets mening bör riksdagen lämna utan erinran vad försvarsministern har anfört om utbildning av och medinflytande för värnpliktiga.

Försvarsministern behandlar avslutningsvis behovet av en större *översyn av grundutbildningsvärnpliktigas ekonomiska och sociala villkor m.m.* Han erinrar därvid om att han mot bakgrund av riksdagens behandling av ett motionsförslag om en större värnpliktsocial utredning (Fö 1985/86:5, rskr. 117) uppdrog åt en sakkunnig att till våren 1987 förbereda ett eventuellt sådant kommittéarbete. Den sakkunnige överlämnade, uppger försvarsministern, i mitten av april 1987 rapporten (Ds Fö 1987:3) *Grundutbildningsvärnpliktigas ekonomiska och sociala villkor m.m.*

Försvarsministern anger att han för sin del har kommit till slutsatsen att en större utredning av de värnpliktigas ekonomiska, sociala och andra villkor inte bör göras nu. Om de pågående utredningarna skulle leda till genomgripande förändringar för de värnpliktiga bör dock frågan, anser han, ånyo aktualiseras som ett led i förberedelserna för nästa försvarsbeslut.

I motion Fö429 (c) uttrycker motionärerna sin förvåning över att regeringen inte anser att en utredning av de värnpliktigas förhållanden bör göras nu. De anser att behovet är lika stort som tidigare och föreslår att regeringen snarast tillsätter en sådan utredning.

*Utskottet* anser i likhet med försvarsministern att man kan ta ställning till behovet av en värnpliktsocial utredning först när resultatet av det pågående utredningsarbetet föreligger. Enligt utskottets mening bör riksdagen därför avslå motion Fö429 (c) i här behandlad del och lämna vad föredragande statsrådet har anfört om behovet av en värnpliktsocial utredning utan erinran.

Utskottet övergår att behandla en rad motioner som tar upp olika frågor rörande de värnpliktiga och deras utbildning.

I ett yrkande i motion Fö202 (c) återkommer centerpartiet med ett förslag att riksdagen skall uttala att *den allmänna värnplikten är grundval för det militära försvaret*. Utskottet erinrade vid behandlingen av detta tidigare yrkande om de uttalanden utskottet har gjort i olika sammanhang om betydelsen för vårt militära försvar av den allmänna värnplikten för män (FöU 1986/87:11 s. 68). Utskottet framhöll vidare att det militära försvaret enligt

totalförsvarspropositionen liksom hittills skall utvecklas på den allmänna värnpliktens grund. Utskottet ansåg därför att riksdagen inte behövde göra något uttalande av det slag som föreslogs i motionen för att stadfästa den allmänna värnpliktens betydelse. Utskottet lägger samma synpunkter på det här behandlade yrkandet som därför bör avslås.

Även i två yrkanden i motion Fö429 (c) tar motionärerna upp den allmänna värnplikten. I det ena yrkandet (yrkande 1) framhålls värnpliktens avgörande betydelse för det svenska folkets känsla av delaktighet i försvarssträvandena. Motionärerna betonar i det sammanhanget också övriga pliktlagars betydelse i detta hänseende. I det andra yrkandet (yrkande 2) framhåller motionärerna att det civila kunnandet skall tillvaratas i värnplikts- och civilförvarstjänstgöringen.

*Utskottet* delar de synpunkter rörande värnpliktstjänstgöringen och annan pliktstjänstgöring som framförs i här behandlade yrkanden i motion Fö249 (c) men anser att riksdagen inte bör göra något uttalande i frågan.

I ett annat yrkande i motion Fö429 (c) föreslår motionärerna i syfte att förbättra förutsättningarna för de värnpliktigas hemresor att riksdagen skall besluta att en försöksverksamhet med den s.k. *10/4-utbildningen* (tio utbildningsdagar och fyra fridagar) skall prövas vid förband med många fjärrekryterade värnpliktiga. Utskottet behandlade utförligt ett motsvarande yrkande i sitt betänkande FöU 1986/87:11 (s. 69) och fann därvid med hänsyn till de möjligheter som redan fanns att genomföra sådan försöksverksamhet att riksdagen inte behövde göra något uttalande.

*Utskottet* vidhåller denna uppfattning och föreslår att riksdagen avslår motion Fö429 (c) i här behandlad del.

I motion Fö414 (s) rörande *bevakningstjänsten inom det militära försvaret* finner motionären det olämpligt att överbefälhavaren planerar en förstärkning av bevakningen av våra mobiliseringsförråd med särskilda bevakningsgrupper som endast har tio veckors utbildning. I stället borde man enligt motionären förstärka utbildningen i vakt- och bevakningsuppgifter under den ordinarie värnpliktsutbildningen.

Enligt vad *utskottet* har inhämtat kommer FU 88 att studera och överväga olika alternativ att förstärka bevakningen av skyddsobjekt som är viktiga för totalförsvaret. I avvaktan på resultatet av dessa överväganden bör riksdagen inte göra något uttalande i frågan. Motion Fö414 (s) bör därför avslås av riksdagen.

Motion Fö404 (m) rör *delgivning av försändelse från militär myndighet*. Motionären erinrar om att värnpliktiga har skyldighet att kvittera ut försändelser från militära myndigheter och att de vid underlåtelse att göra detta kan bestraffas. Det är mot denna bakgrund enligt motionären otillfredsställande att, som nu sker, förutsätta att en av om en försändelse från militär myndighet verkligen har mottagits därför att posten har noterat att den har sänts ut, men där man inte säkert vet att den har kommit adressaten till handa. För att straffa den försumlige bör det enligt motionären krävas någon form av delgivningsbevis.

*Utskottet* finner att det förfarande som motionären föreslår skulle medföra administrativa nackdelar som inte vägs upp av fördelarna med den föreslagna ordningen. Det kan i sammanhanget erinras om att det årligen sänds

ut 300 000—500 000 inkallelser till tjänstgöring och meddelanden om krigs-placering. Det bör också noteras att det genom det nuvarande förfarandet föreligger tillräcklig grund för straffrättsliga åtgärder mot den som underlåter att kvittera ut en militärförsändelse eller inställa sig till tjänstgöring enligt en genom rekommenderad försändelse mottagen inställelseorder. En delgivning med t.ex. mottagningsbevis ändrar inte förutsättningarna i detta hänseende. Motion Fö404 (m) bör avslås.

I motion Fö405 (s) anser motionären att *möjligheterna för anstånd* i samband med repetitionsövningar bör förbättras.

*Utskottet* konstaterar att ett ställningstagande till en anståndsansökan ofta innebär en svår avvägning mellan nackdelarna för försvarsmakten av ett anstånd och ett hänsynstagande till den värnpliktiges situation. Tillämpad praxis torde enligt utskottets uppfattning i de flesta fall ge uttryck för en rimlig avvägning mellan dessa båda intressen. Utskottet anser att riksdagen inte bör göra något uttalande i frågan. Motion Fö405 bör därför avslås.

I motion Fö409 (s) begär motionären en *översyn av reglerna för frikallelser*.

*Utskottet* erinrar om att frågan om undantag i det enskilda fallet från skyldigheten att fullgöra värnpliktstjänstgöring nyligen har behandlats av riksdagen i samband med antagandet av en lag om ändring i värnpliktslagen (prop. 1987/88:54, FöU 4, rskr. 116). Med hänsyn till att de gällande reglerna på området sålunda nyligen har setts över och den nya lagstiftningen ännu är oprövad kan utskottet inte förorda ett uttalande av riksdagen om en ny översyn av detta område. Motionen bör inte bifallas av riksdagen.

I motionerna Fö412 (s), Fö425 (c) och yrkande 4 i motion Fö429 (c) behandlas *trafiksäkerhetsskyddet och andra skyddsfrågor* rörande de värnpliktiga.

I motion Fö429 (c) framhåller motionärerna att antalet trafikolyckor inom försvaret ökar dramatiskt på grund av den ökade motoriseringen. De anser att brister i utbildningen av fordonsförare är en av orsakerna. I motionen föreslås en systematisk genomgång av trafiksäkerhetsfrågorna inom försvarsmakten.

Även i motion Fö425 (c) vill motionärerna ha en allsidig utredning av omständigheter av betydelse för trafikskador bland värnpliktiga. De anger i motionen vissa aspekter på trafiksäkerhetsfrågorna som de anser bör beaktas i detta sammanhang.

Motionären i motion Fö412 (s) återkommer till den av utskottet tidigare i olika sammanhang behandlade frågan om att ge de nuvarande värnpliktiga skyddsassistenterna status som skyddsombud med därigenom ökade möjligheter att kunna stoppa moment under utbildning och övning som de bedömer farliga. Även i motion Fö429 vill motionärerna också ge skyddsassistenterna sådana befogenheter.

*Utskottet* behandlade i anslutning till 1987 års försvarsbeslut motionsyrkanden som också de rörde trafiksäkerhetsfrågor inom försvarsmakten. (FöU 1986/87:11 s. 72). Utskottet anförde därvid bl.a. följande:

*Utskottet* har tidigare i olika sammanhang behandlat de värnpliktigas skydd mot olyckor och ohälsa, senast i betänkandet FöU 1984/85:9 (s. 60). Utskottet berörde därvid bl.a. olyckor i trafiken och informerade om att

åtgärder vidtogs för att förbättra personalens säkerhet i trafiken. Enligt vad utskottet har inhämtat fortgår detta arbete. En särskild arbetsgrupp har tillsatts inom arméstaben med uppgift att främja utvecklingen och komma med förslag till åtgärder.

I avvaktan på en revidering av sina föreskrifter om militär vägtrafik (FFS 1982:4) har överbefälhavaren med giltighet från den 10 februari 1987 utfärdat bestämmelser som i huvudsak tillgodoser motionärernas krav.

Utskottet vidhåller vad det då anförde. Därutöver kan tilläggas att utskottet har inhämtat att chefen för armén planerar att initiera ett samarbete mellan armén, marinen och flygvapnet i syfte att göra en omfattande kartläggning av olyckorna inom försvarsmakten.

Med hänvisning till det anförda anser utskottet att riksdagen inte bör bifalla motionerna Fö425 (c) och Fö429 (c) såvitt nu är i fråga.

Beträffande förslaget i motion Fö412 (s) att de värnpliktiga skyddsassistenter ska ges befogenheter som skyddsombud erinrar utskottet om att riksdagen tidigare har avslagit förslag med denna innebörd (bl.a. i FöU 1981/82:18 s. 95, rskr. 374 och FöU 1986/87:11 s. 72, rskr. 310). Utskottet finner inte skäl till ändrat ställningstagande i denna fråga. Motionen bör avslås.

En grupp motioner från den allmänna motionstiden tar upp frågor rörande *de värnpliktigas fria resor*.

I motion Fö413 (s) hävdar motionären bl.a. att de värnpliktiga fått en sämre standard sedan ansvaret för deras fria resor decentraliserats. Ett ökat lokalt ansvar för resorna kräver enligt motionären självfallet anpassade regler som ger lokal myndighet stor frihet att bestämma hur värnpliktsresorna skall genomföras. Det måste dock, anför hon, finnas centrala regler som tillförsäkrar de värnpliktiga en viss förmånsnivå. Åtgärder bör därför enligt motionären genomföras för att återinföra tidigare regler om rätt till flyg vid ressträckor över 80 mil samt förbud för busstransporter vid längre ressträckor än 50 mil. Motionären vill vidare att administrationen av värnpliktsresorna och den centrala reseverksamheten skall föras över från försvarsstaben till försvarets civilförvaltning.

Motionärerna i motion Fö429 (c) återkommer med tidigare framförda förslag att regeringen bör ta upp förhandlingar med trafikbolagen i syfte att göra värnpliktskortet till giltig färdhandling på allmänna kommunikationer i hela landet. För att underlätta möjligheterna till flygresor för värnpliktiga bör, anser motionärerna vidare, ytterligare besättning för Tp 84 Herculesplan utbildas.

*Utskottet* har nyligen informerats om reseverksamheten inom försvarsmakten och därvid *kunnat konstatera att kostnaderna för de värnpliktigas resor mellan budgetåren 1985/86 och 1986/87 har minskat från 400 till 350 milj. kr. i löpande priser. Det kan antas att det s.k. lokala kostnadsansvaret i stor utsträckning har bidragit till denna kostnadsutveckling. En tillämpning av detta förutsätter, som motionären i motion Fö413 (s) framhåller, viss frihet för de lokala myndigheterna när det gäller organiserandet av reseverksamheten. Utskottet vill dock understryka att man därvid måste ta hänsyn till den värnpliktiges komfort vid resandet och erinrar om att utskottet i annat sammanhang har anslutit sig till principen att den värnpliktige skall*

kunna nå hemmet samma dag som tjänsten slutar (FöU 1985/86:9 s. 12). Utskottet räknar med att reseförhållandena för de — såvitt kan bedömas — utomordentligt få värnpliktiga som har ovanligt långa hemresor närmare granskas mot bakgrund av grundläggande principer för reseverksamhetens genomförande. Motion Fö413 (s) bör avslås.

Beträffande här behandlade yrkanden i motion Fö429 (c) vill utskottet erinra om att de flesta länsbolag godtar värnpliktskortet som färdhandling. Med några av dem har emellertid inte någon överenskommelse kunnat träffas på grund av de stora ersättningar som har begärts. Möjligheterna att enligt motionärernas förslag utbilda fler besättningar till Tp 84 Herculesplan bedömer utskottet i dagens personalläge vara begränsade. Utskottet anser med hänvisning till det anförda att inget av de motionsyrkanden som gäller de värnpliktigas reseförmåner bör bifallas av riksdagen.

Slutligen vill utskottet behandla motion Fö417 (fp) och ett yrkande i motion Fö429 (c) som gäller de värnpliktigas försäkringsskydd. I motion Fö417 uppehåller sig motionären därvid särskilt ingående vid en höjning av begravningshjälpen för föräldrar till ensamstående värnpliktiga. I motion Fö429 efterlyser motionärerna en komplettering av försäkringsskyddet så att det blir heltäckande under värnpliktstjänstgöringen. Utskottet behandlade likartade yrkanden i sitt betänkande FöU:1986/87:11 (s. 74) och anförde därvid följande:

*Utskottet* har nyligen behandlat de värnpliktigas försäkringsskydd i ett yttrande till socialförsäkringsutskottet (FöU 1985/86:1 y). Frågan har av den särskilda utredningsmannen fått en bred belysning i betänkandet Grundutbildningsvärnpliktigas ekonomiska och sociala villkor m.m. (Ds Fö 1987:3). Där konstateras — i likhet med vad utskottet gjorde i sitt yttrande — att de värnpliktiga har ett försäkringsskydd som i allt väsentligt motsvarar arbetstagares motsvarande skydd och som i några avseenden är bättre. Vissa kompletteringar kan dock enligt utredningsmannens mening behövas. Förslag till lagändringar och kostnadsberäkningar härför bör utarbetas. Detta kan, anser utredningsmannen, göras av berörda myndigheter. En kommittéutredning för dessa frågor anser han inte motiverad.

Utskottet ansåg i avvaktan på ett ställningstagande till utredningsmannens förslag att det behandlade motionsyrkandet borde avslås. Utskottet har inhämtat att arbetet med komplettering av de värnpliktigas försäkringsskydd har påbörjats inom regeringskansliet. Utskottet — som anser detta arbete angeläget — anser att de berörda yrkandena i motion Fö417 (fp) och Fö429 (c) därmed i huvudsak tillgodosetts.

Utskottet vill i sammanhanget erinra om att regeringen så sent som i juli 1987 höjde begravningshjälpen till en avliden värnpliktigs dödsbo från 8 000 kr. till 12 050 kr. (ett halvt basbelopp).

I ett yrkande (yrkande 10) i motion Fö429 (c) hemställs att riksdagen beslutar att försäkringsskyddet för värnpliktiga skall jämföras med fem månaders förvärsarbete vid ansökan om kontant arbetsmarknadsstöd. Riksdagen avtog under föregående riksmöte efter beredning av arbetsmarknadsutskottet ett motsvarande yrkande (AU 1986/87:11, rskr. 139). Arbetsmarknadsutskottet anförde som motiv för sitt förslag till avslag bl.a. att arbetslöshetsersättning till värnpliktstjänstgörande bör ses i samband

med det uttryckningsbidrag som utgår till värnpliktiga och som har samma syfte som kontantstödet vid arbetslöshet, nämligen ett bidrag till uppehållet. Med hänvisning till arbetsmarknadsutskottets ställningstagande föreslår utskottet att även det nu aktuella yrkandet i fråga avslås av riksdagen. Det bör i sammanhanget erinras om att kontantstödet vid arbetslöshet för närvarande är under beredning i arbetsmarknadsutskottet med anledning av ett regeringsförslag i ämnet.

### *Vissa frågor rörande fredsorganisationen*

Försvarsministern erinrar om att förändringar i fredsorganisationen kan komma att föreslås av överbefälhavaren som följd av regeringens uppdrag att granska arméns framtida utveckling m.m. I följande under den allmänna motionstiden 1988 väckta motioner framförs förslag som har anknytning till detta utredningsarbete:

Fö202 (c), yrkande 3, i vilket motionärerna föreslår att riksdagen genom ett tillkännagivande till regeringen skall stadfästa principen att det skall finnas ett förband/militär myndighet i varje län,

Fö411 (m) i vilken motionärerna föreslår att försvarsområdesstaben för Kalmar försvarsområde flyttas från Växjö till Kalmar,

Fö419 (fp) med förslag om omlokalisering av viss central personaladministration från försvarsstaben till myndigheter i Karlstad,

Fö424 (c) som innehåller förslag om lokalisering av militär myndighet till Kalmar,

Fö427 (fp) i vilken motionärerna föreslår att arméns luftvärnsutbildning för nedre Norrland skall lokaliseras till Härnösand.

Här uppräknade motioner bör på grund av sin nära anknytning till pågående av överbefälhavaren ledda utredningsarbete avslås av riksdagen i avvaktan på resultatet av detta utredningsarbete.

Riksdagen bör även avslå motion Fö420 (vpk) som innehåller ett tidigare framfört av riksdagen avslaget förslag (FöU 1986/87:11 s. 79, rskr 310) om omlokalisering av F16/F20 till norra Uppland, m.m.

I propositionen behandlar försvarsministern i nämnd ordning rationaliseringar, informationssystem för försvaret, vidareutveckling av militärmusiken samt lekmannainflytande i försvarsmaktens regionala och lokala myndigheter såsom frågor rörande fredsorganisationen.

Beträffande *vidareutveckling av militärmusiken* uppger försvarsministern att överbefälhavaren har regeringens uppdrag att redovisa förutsättningarna för militärmusiken. Redovisningen skulle, uppger försvarsministern, ha gjorts i september 1987. Överbefälhavaren har emellertid anmält att en samlad redovisning kan göras först i september 1989 på grund av att tjänste-, ceremoni- och högvaktsmusiken för närvarande organiseras om. Ett annat skäl till senareläggningen är att överväganden inom ramen för regeringens

uppdrag om arméns fortsatta utveckling m.m. kan påverka utbildningen av musikplutoner för krigsorganisationen.

*Utskottet* anser i ljuset av vad försvarsministern sålunda anfört att motionerna Fö403 (m) om inrättande av en musikpluton i Västra militärområdet och Fö415 (m) om skapande av en sådan pluton i Karlskrona skall avslås i avvaktan på resultatet av den begärda redovisningen av förutsättningarna för militärmusiken.

I samband med redogörelsen för sina synpunkter på *lekmannainflytandet* i försvarsmaktens regionala och lokala myndigheter uppger försvarsministern efter en redogörelse för avslutad försöksverksamhet på området att lekmanorgan med beslutanderätt inte bör införas på nämnda nivåer i försvarsmakten. Däremot bedömer han på grundval av resultatet av försöksverksamheten att rådgivande lekmanorgan är av värde som stöd för myndighetschefens beslutsfattande och som kontaktyta med kommuner och landsting. Initiativ till att skapa sådana organ bör enligt försvarsministerns mening tas av resp. myndighet, med beaktande av för myndigheten specifika förutsättningar. Han avser att återkomma till regeringen med förslag om hur sådant lekmannainflytande bör komma till stånd. Kostnaderna som följer härav bör, tillägger han, finansieras inom den militära ramen.

I motion Fö429 (c) är det enligt motionärerna viktigt att, när försöksverksamheten med lekmannainflytande på regional och lokal nivå nu permanentas, lekmanorganen får en allsidig sammansättning och att värnpliktiga och befäl adjungeras.

*Utskottet* delar motionärernas uppfattning att de rådgivande lekmanorganen som nu tillkommer på regional och lokal nivå bör ges en bred sammansättning. Utskottet räknar med att så kommer att ske utan att riksdagen gör något uttalande i frågan. Motionen bör avslås såvitt nu är i fråga.

Utskottet har inget att erinra mot vad föredragande statsrådet har anfört om fredsorganisationsfrågor.

Utskottet vill avslutningsvis behandla en fredsorganisationsfråga med anknytning till marinen.

I motionerna Fö407 (m) och Fö408 (fp) återkommer tidigare framförda yrkanden om att det till 1. helikopterdivisionen på Berga koncentrerade helikopterunderhållet delvis skall föras över till 2. helikopterdivisionen på Säve. Av såväl ekonomiska som kapacitets- och kvalitetsskäl är det, hävdar motionärerna, fördelaktigt att för fyra helikoptrar återuppta underhållsverksamheten vid 2. helikopterdivisionen.

Utskottet konstaterar i likhet med vad som skedde då det senast behandlade denna fråga (FöU 1986/87:11 s. 79) att gällande organisation av helikopterunderhållet är utformad enligt de riktlinjer som riksdagen fastställde år 1983 (prop. 1982/83:138, FöU 15, rskr. 324). Utskottet anser sig nu liksom då inte ha underlag att föreslå någon ändring av dess riktlinjer. Motionsyrkandena bör avslås.

## Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *överbefälhavarens utredning om bl.a. arméns fortsatta utveckling*

att riksdagen med avslag på motion 1987/88:Fö421, yrkande 1, lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört,

2. beträffande *1987 års försvarsbeslut och säkerheten i planeringen*  
att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört,

3. beträffande *inriktningen av arméstridskrafterna*  
att riksdagen med avslag på motionerna 1987/88:Fö201, yrkandena 1 och 2, 1987/88:Fö202, yrkande 10, samt 1987/88:Fö207, yrkande 3, yrkande 4 i denna del och yrkande 6 i denna del, lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört,

4. beträffande *inriktningen av marinstridskrafterna*

a) att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö202, yrkande 6, om ytterligare 40 milj. kr. för materielanskaffning vid marinen,

b) att riksdagen med avslag på motionerna 1987/88:Fö201, yrkande 4, 1987/88:Fö202, yrkande 7, 1987/88:Fö207, yrkande 5 i denna del, yrkandena 10 och 11 och yrkande 13 i denna del, samt 1987/88:Fö608, yrkande 1 i denna del, lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört,

c) att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö608, andrahandsyrkande 2, om beställning av två minröjningsfartyg,

5. beträffande *inriktningen av flygstridskrafterna*

att riksdagen med avslag på motionerna 1987/88:Fö201, yrkande 3, och 1987/88:Fö202 yrkandena 4 och 5 och 1987/88:Fö207, yrkande 7, yrkande 8 i denna del, och yrkande 9 lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört,

6. beträffande *inriktningen av huvudprogrammen i övrigt*

a) att riksdagen avslår motion Fö 1987/88:202, yrkande 11 i denna del, om ytterligare resurser till repetitionsutbildning,

b) att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö406 om militärbefälstaben i Karlstad,

c) att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört,

7. beträffande *krigsorganisationens långsiktiga utveckling*  
att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört,

8. beträffande *västkustens försvar*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö408, yrkande 1,

9. beträffande *försvaret av Storstockholmsområdet*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö421, yrkandena 2 och 3,

10. beträffande *sjöövervakningen i Öresund*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö702,

11. beträffande *planeringsramar*

a) att riksdagen med bifall till propositionen och avslag på motionerna 1987/88:Fö202, yrkande 11 i denna del, 1987/88:Fö205, yrkande 2, 1987/88:Fö207, yrkande 4 i denna del, yrkande 5 i denna del, yrkande 6 i denna del, yrkande 8 i denna del och yrkande 13 i denna del fastställer planeringsramen, tillika utgiftsramen, för det militära försvaret för budgetåret 1988/89 till 26 147 000 000 kr. i prisläget februari 1987,

b) att riksdagen med avslag på motion 1987/88:Fö608, yrkande 1 i denna del, fastställer planeringsramen för det militära försvaret för perioden 1989/90—1991/92 i enlighet med vad föredragande statsrådet har förordat,

c) att riksdagen bemyndigar regeringen att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1988/89 med hänsyn till prisutvecklingen efter februari 1987 enligt försvarsprisindex 1987,

d) att riksdagen bemyndigar regeringen att justera lämnade beställningsbemyndiganden enligt nettoprisindex,

e) att riksdagen bemyndigar regeringen att justera utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1988/89 på grund av över- eller underutnyttjande av utgiftsramen för budgetåret 1987/88,

f) att riksdagen bemyndigar regeringen att under budgetåret 1988/89 medge överskridande av utgiftsramen för det militära försvaret samt av lämnade beställningsbemyndiganden, om det behövs av beredskapsskäl,

12. beträffande *JAS-projektet*

att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört,

13. beträffande *anställd personal*

att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört,

14. beträffande *pilotfrågan*

att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört,

15. beträffande *personalutvecklingen inom försvarsmakten*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö202, yrkande 12,

16. beträffande *utvärdering av befälsordningen*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö207, yrkande 12,

17. beträffande *pensionsåldern för militär personal*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö416,

18. beträffande *studie om kvinnor i submarin tjänst m.m.*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö402, yrkande 1,

19. beträffande *samlevnadsundervisning i befälsutbildningen*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö402, yrkande 2,

20. beträffande *ytterligare militära yrkesområden för kvinnor m.m.*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö418,

21. beträffande *reservpensionen*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö426,

22. beträffande *alkoholförbud på marinens fartyg*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö410,

23. beträffande *vissa gemensamma skolor*

a) att riksdagen med avslag på motion 1987/88:Fö301 lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört om försvarshögskolans lydnadsställning,

b) att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet i övrigt har anfört,

24. beträffande *vissa frågor rörande värnpliktiga*

a) att riksdagen med avslag på motion 1987/88:Fö429, yrkande 9, lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört om en värnpliktssocial utredning.

b) att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande i övrigt har anfört i här behandlad del,

25. beträffande *den allmänna värnplikten som grund för det militära försvaret*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö202, yrkande 9,

26. beträffande *inriktningen av den allmänna värnplikten*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö429, yrkande 1,

27. beträffande *utnyttjandet av det civila kunnandet i pliktjänstgöringen*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö429, yrkande 2,

28. beträffande *10/4-utbildningen*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö429, yrkande 5,

29. beträffande *bevakningstjänsten*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö414,

30. beträffande *delgivning av militär försändelse*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö404,

31. beträffande *möjligheterna till anstånd*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö405,

32. beträffande *reglerna för frikallelse*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö409,

33. beträffande *utredning om trafiksäkerhetsfrågor*

att riksdagen avslår motionerna 1987/88:Fö425 och 1987/88:Fö429, yrkande 4,

34. beträffande *värnpliktiga skyddsombud*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö412,

35. beträffande *de värnpliktigas fria resor*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö413,

36. beträffande *värnpliktskort som färdhandling*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö429, yrkande 7,

37. beträffande *utbildning av förare för Herculesplan*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö429, yrkande 6,

38. beträffande *de värnpliktigas försäkringsskydd*

att riksdagen avslår motionerna 1987/88:Fö417 och 1987/88:Fö429, yrkande 11,

39. beträffande *kontant arbetsmarknadsstöd*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö429, yrkande 10,

40. beträffande *ett förband/militärmyndighet i varje län*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö202, yrkande 3,

41. beträffande *lokalisering av staben för Kalmar försvarsområde*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö411,

42. beträffande *lokalisering av militär myndighet till Kalmar*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö424,

43. beträffande *lokalisering av central personaladministration till Karlstad*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö419,

44. beträffande *lokalisering av arméns luftvärnsutbildning för nedre Norrland*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö427,

45. beträffande *lokalisering av F16/F20*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö420,

46. beträffande *helikopterunderhåll*

att riksdagen avslår motionerna 1987/88:Fö407 och 1987/88:Fö408, yrkandena 2 och 3.

47. beträffande *vidareutveckling av militärmusiken*

a) att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö403 om en musikpluton i Västra militärområdet,

b) att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö415 om en musikpluton i Karlskrona,

c) att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört,

48. beträffande *lekmannaïnflytande i försvarsmakten*

a) att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö429, yrkande 3,

b) att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört.

49. beträffande *fredsorganisationsfrågor i övrigt*

att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört.

## 5 Totalförsvarets civila del

Regeringen har i budgetpropositionen (s. 57—89) föreslagit riksdagen att

1. godkänna de principer för val av beredskapsåtgärder inom totalförsvarets civila del som föredragande statsrådet har angett,

2. ta del av vad föredragande statsrådet i övrigt har anfört om den fortsatta utvecklingen av totalförsvarets civila del,

3. fastställa planeringsramen för totalförsvarets civila del för perioden 1988/89—1991/92 i enlighet med vad föredragande statsrådet har angett,

4. fastställa att anslagen på statsbudgeten inom den ekonomiska planeringsramen för totalförsvarets civila del för budgetåret 1988/89 förs upp med sammanlagt 1 639,9 milj. kr. i beräknat genomförandeprisläge 1988/89,

5. bemyndiga regeringen att för budgetåret 1988/89 justera lämnade bemyndiganden med hänsyn till prisutvecklingen enligt nettoprisindex,

6. bemyndiga regeringen att medge att det med hänsyn till prisutvecklingen enligt nettoprisindex justerade anslagsbeloppet för budgetåret 1987/88, inkl. medel som överförts från budgetåret 1986/87, under anslaget H 3. Skyddsrum minskat med det faktiska utfallet för budgetåret förs över till motsvarande anslag budgetåret 1988/89,

7. bemyndiga regeringen att under budgetåret 1988/89 medge överskridande av anslagen inom den ekonomiska ramen för totalförsvarets civila del samt av lämnade bemyndiganden om det behövs av beredskapsskäl,

8. ta del av vad föredragande statsrådet i övrigt har anfört om ekonomiska resurser för totalförsvarets civila del,

9. ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om den fortsatta utvecklingen inom funktionen Civil ledning och samordning,

10. godkänna de riktlinjer för den fortsatta utvecklingen inom funktionen Befolkningsskydd och räddningstjänst som föredragande statsrådet har förordat,

11. godkänna de riktlinjer för den fortsatta utvecklingen av fredsräddningstjänsten som föredragande statsrådet har förordat,

12. ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om den fortsatta utvecklingen inom funktionen Psykologiskt försvar,

13. godkänna de riktlinjer för säkerheten och den tekniska försörjningen inom hälso- och sjukvård som föredragande statsrådet har förordat,

14. ta del av vad föredragande statsrådet i övrigt har anfört om funktionen Hälso- och sjukvården m.m.,

15. ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om den fortsatta utvecklingen inom funktionen Telekommunikationer,

16. ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om den fortsatta utvecklingen inom funktionen Transporter,

17. ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om den fortsatta utvecklingen inom funktionen Livsmedelsförsörjning m.m.,

18. ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om den fortsatta utvecklingen inom funktionen Energiförsörjning,

19. ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om den fortsatta utvecklingen inom funktionen Övrig varuförsörjning,

20. ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om den fortsatta utvecklingen inom Övriga viktiga samhällsfunktioner,

21. ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om beredskap inom ADB-området.

## Föredragande statsrådet

### Den fortsatta utvecklingen av totalförsvarets civila del

#### *Grunder och inriktning*

Försvarsministern redogör inledningsvis för innehållet i stort i 1987 års försvarsbeslut i fråga om den civila delen av totalförsvaret, inkl. synen på krisers och krigs varaktighet och karaktär som grund för planeringen. Han hänvisar därefter till överstyrelsens för civil beredskap (ÖCB) programplan 1988—1993 i vilken överstyrelsen redovisat en gruppering av importvaror som grund för antaganden om genomsnittlig import under ett förkrigsskede. Försvarsministern anser att ÖCB:s gruppering är ändamålsenlig som grund för prioritering av beredskapsåtgärder.

Försvarsministern återger även ÖCB:s i programplanen redovisade bedömning av beredskapsläget inom den civila delen av totalförsvaret, varvid bl.a. framhålls att uthålligheten på vissa områden, främst på hälso- och

sjukvårdsområdet, inte är tillfredsställande och att sårbarheten i fråga om kommunalteknisk försörjning samt på el-, tele- och ADB-områdena är betydande.

Försvarsministern säger sig i huvudsak kunna ställa sig bakom de principer för val av beredskapsåtgärder som ÖCB i programplanen har redovisat. Han betonar därvid särskilt värdet av att i en krissituation på väsentliga områden ha tillgång till produktionskapacitet. Eftersom karaktären av en kris eller ett krig inte med säkerhet kan förutses innebär den flexibilitet och den uthållighet som sammanhänger med en produktionskapacitet väsentliga fördelar jämfört med beredskapslagring. På vissa områden är det emellertid, tillägger han, av vikt att förnödenheter finns omedelbart tillgängliga vid angrepp på Sverige, exempelvis vissa läkemedel och viss sjukvårdsmateriel. Här bör beredskapslagring väljas före andra åtgärder.

#### *Grundsyn mål- och riskanalyser, m.m.*

Försvarsministern erinrar om att regeringen i december 1987 fastställt att en av överbefälhavaren och ÖCB föreslagen grundsyn för regionala mål- och riskanalyser skall tillämpas i det fortsatta arbetet inom ramen för av regeringen angivet utredningsuppdrag. De olika delutredningarna avseende regionala mål- och riskanalyser och befolkningens behov av skydd i krig skall av resp. myndigheter redovisas den 1 september 1988.

#### **Ekonomiska överväganden**

Försvarsministern erinrar om den i 1987 års försvarsbeslut fastställda planeringsramen om 7 823 milj. kr. samt vad som i försvarsbeslutet därutöver angavs i fråga om att avdela 500 milj. kr. för att förbättra beredskapen på hälso- och sjukvårdsområdet och att televerket skall finansiera beredskapsåtgärder genom krigsskyddsåtgärder under perioden motsvarande ett belopp av 375 milj. kr. Den ekonomiska ramen för totalförsvarets civila del för budgetåret 1987/88 fastställdes till 1 591,8 milj. kr. i beräknat genomförandeprisläge 1987/88.

Han redovisar därefter

- ekonomiska planeringsförutsättningar,
- fördelning av planeringsramen enligt ÖCB:s förslag,
- finansieringsprinciper,
- ekonomisk ram för budgetåret 1988/89,
- anslagsfrågor m.m. för budgetåret 1988/89,
- ekonomisk planeringsram för perioden 1988/89—1991/92.

Försvarsministern omtalar beträffande fördelningen av planeringsramen att redovisade beredskapsåtgärder inom den ekonomiska planeringsramen enligt ÖCB inte är tillräckliga för att nå uppsatta mål enligt 1987 års försvarsbeslut samt att ÖCB därför har redovisat ytterligare medelsbehov för vissa funktioner. Försvarsministern framhåller dock att försvarsbeslutets inriktning och ekonomiska prioriteringar bör ligga fast, varför det inte är möjligt att förorda den resursförstärkning som ÖCB föreslår.

Försvarsministern redovisar sin beräkning av den ekonomiska ramen för

## **Funktionsvis inriktning**

### *Civil ledning och samordning*

Härunder redovisar föredragande statsrådet frågor rörande

- överstyrelsen för civil beredskap,
- civilbefälhavarna,
- länsstyrelserna,
- kommunal beredskap.

### *Befolkningsskydd och räddningstjänst*

I ett inledande avsnitt redovisar föredragande statsrådet grunder och inriktning för den civila totalförsvarsfunktionen Befolkningsskydd och räddningstjänst, med betoning bl.a. av statens räddningsverks centrala roll och kommunernas nya uppgifter. Pågående utredningsverksamhet på olika delområden refereras och pågående internationellt samarbete inom freds- och räddningstjänstområdet beskrivs.

Försvarsministern erinrar om att befolkningsskyddet och räddningstjänsten i fredstid har samlats i uttrycket freds- och räddningstjänst medan motsvarande verksamhet under civilförsvarsberedskap kallas civilförsvarsverksamhet.

Försvarsministern konstaterar i enlighet med försvarsbeslutets inriktning att en väl fungerande freds- och räddningstjänst, som utvecklats med hänsyn tagen till krigsuppgifterna, är en väsentlig grund för att motsvarande verksamhet i krig skall kunna genomföras effektivt. Samtidigt får detta, framhåller han, inte innebära att kraven på krigsorganisationen sänks. Han förordar därför att utbildning, övning och utrustning av krigsorganisationen ges högre prioritet än vad som förutsätts i räddningsverkets programplan.

Den pågående integrationen av civilförsvarsverksamheten och freds- och räddningstjänsten bör enligt försvarsministern fortsätta emedan detta skapar förutsättningar för en bättre verksamhet både i fred och i krig.

Föredragande statsrådet behandlar därefter frågor rörande inriktningen av befolkningsskyddet i fred resp. i krig. I fråga om befolkningsskyddet i krig erinrar han om att regeringen uppdragit åt berörda myndigheter att göra en översyn av de regionala mål- och riskanalyserna samt att genomföra studier och redovisa en samlad syn på befolkningens behov av skydd, anpassat till de olika risknivåer som anges i mål- och riskanalysen. Vidare behandlas bl.a. frågor rörande produktion av och skyddsnivå för kommunala ledningsplatser och utvecklingen av hemskyddsorganisationen. Han föreslår att Sveriges civilförsvarsförbund ges fortsatt stöd i sitt arbete med rekrytering och utbildning av de frivilliga hemskyddsombuden.

Beträffande inriktningen av räddningstjänsten anför försvarsministern att förmågan att leda räddningstjänsten under svåra förhållanden både i

fred och i krig bör stärkas. Han understryker därvid betydelsen av räddningsverkets samordnande roll inom såväl den statliga som den kommunala räddningstjänsten, t.ex. när det gäller alarmering, ledning och samband, planläggning, övning, utbildning, materielstandardisering, erfarenhets-sammanställning samt forskning och utveckling. Hela krigsorganisationen bör enligt försvarsministern erhålla den övning som har förutsatts i försvarsbeslutet; han förordar att åtgärder för att bättre uppfylla försvarsbeslutets intentioner genomförs genom omprioriteringar. Sålunda anför han att utbyggnaden av varningssystemet bör kunna ske i något långsammare takt och viss omprioritering komma i fråga beträffande ledningsplatserna.

Härunder omfattar föredragande statsrådets redovisning frågor rörande

- psykologiskt försvar,
- hälso- och sjukvård m.m.,
- telekommunikationer,
- transporter,
- livsmedelsförsörjning m.m.,
- energiförsörjning,
- övrig varuförsörjning,
- övriga viktiga samhällsfunktioner samt
- beredskap inom ADB-området.

## Motionerna

beträffande *befolkningskydd och räddningstjänst*

1987/88:Fö201 av Olle Aulin m.fl. (m) såvitt gäller yrkande 5 att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skyddet för civilbefolkningen.

1987/88:Fö508 av Per Olof Håkansson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av förslag om ett forskningsprogram m.m. för det allmänna säkerhetsområdet.

1987/88:Fö509 av Olle Östrand m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om byggande av skyddsrum.

1987/88:Fö512 av Olof Johansson m.fl. (c) såvitt gäller yrkande 2 att riksdagen hos regeringen begär förslag om automatisk alarmering.

1987/88:Fö520 av Carl-Johan Wilson och Ingrid Ronne-Björkqvist (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att medel för nybygge resp. modernisering av skyddsrum bör anvisas i ett enda anslag, som fördelas av räddningsverket.

1987/88:Fö527 av Yngve Wernersson och Lennart Pettersson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av att alarmering av allmänhet i fred, beredskap och krig utreds.

1987/88:Fö528 av Marianne Andersson och Stina Gustavsson (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en översyn av varningssystemen för allmänheten i fred och under beredskap och i krig,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en översyn av larmanordningar på utryckningsfordon.

1987/88:Fö534 av Elisabeth Fleetwood och Karl-Gösta Svenson (m) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär att televerket får i uppdrag att införa visuella signaler för "Viktigt meddelande" på hörselskadades telefonapparater,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att överenskomelse om information om "Viktigt meddelande till hörselskadade" snarast bör komma till stånd mellan Sveriges Riksradio och text-TV.

beträffande *freds räddningstjänst*

1987/88:Fö507 av Iris Mårtensson m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av särskilda åtgärder för att förebygga översvämningskatastrofer i Gävleborgs län.

1987/88:Fö513 av Yngve Wernersson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ökat behov av utbildning till brandingenjörer.

1987/88:Fö521 av Bengt Kindbom (c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär en utredning om privatradioorganisationernas integrering i samhällets räddningsorganisation i enlighet med vad som anförts i motionen.

beträffande *samhällets sårbarhet*

1987/88:Fö207 av Carl Bildt m.fl. (m) såvitt gäller yrkande 17 att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om samhällets sårbarhet.

1987/88:Fö422 av Erik Holmkvist (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om nödvändigheten av att genom ett väl utvecklat näringsliv samt hög beredskap hos totalförsvarets civila delar upprätthålla ett uthålligt försvar i ofred även för övre Norrland.

1987/88:Fö512 av Olof Johansson m.fl. (c) såvitt gäller yrkandena

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om inriktningen av arbetet med att minska sårbarheten i samhället,

4. att riksdagen hos regeringen begär en studie av sårbarhetsproblemen i storstäderna,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder för att minska sårbarheten i storstäderna.

1987/88:Fö530 av Karin Söder m.fl. (c) vari yrkas att riksdagen begär att regeringen ger ÖCB i uppdrag att genomföra en specialstudie om sårbarhetssituationen i landets tre storstadsområden.

beträffande *organisations- och strukturfrågor*

1987/88:Fö208 av Kerstin Ekman m.fl. (fp) såvitt gäller yrkandena

1. att riksdagen hos regeringen begär att mobiliseringsansvaret för civilförsvarets lokala organisation överförs från länsstyrelserna till kommunerna,

2. att riksdagen hos regeringen begär att personaluttagningen för civilförsvarets lokala organisation överförs från länsstyrelserna till kommunerna.

1987/88:Fö506 av Bo Lundgren m.fl. (m) vari yrkas att riksdagen beslutar att civilbefälhavarens kansli för södra civilområdet skall stationeras i Kristianstad.

1987/88:Fö515 av Björn Ericson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lokaliseringen av ÖCB.

1987/88:Fö523 av Bengt Harding Olson (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ersättare för civilbefälhavare.

beträffande *försörjningsberedskap*

1987/88:Fö512 av Olof Johansson m.fl. (c) såvitt gäller yrkande 3 att riksdagen beslutar medge undantag från regeln om central upphandling, för de militära myndigheterna.

1987/88:Fö533 av Hans Nyhage och Arne Svensson (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av fortsatt försörjningsberedskapsstöd på tekoområdet.

beträffande *ekonomisk ram m.m.*

1987/88:Fö202 av Olof Johansson m.fl. (c) såvitt gäller yrkandena

13. att riksdagen beslutar anslå 50 milj. kr. till ökat skyddsrumbyggnad,  
14. att riksdagen beslutar anslå 20 milj. kr. ytterligare till materiel för civilförsvaret.

1987/88:Fö205 av Lars Werner m.fl. (vpk) såvitt gäller yrkandena

3. att riksdagen med ändring av proposition 1987/88:100, bilaga 6, mom. 8.3.3 beslutar att den ekonomiska planeringsramen för den civila delen av totalförsvaret för femårsperioden 1988/89 – 1992/93 ökas med 965 000 000 kr. i enlighet med ÖCB:s förslag,

4. att riksdagen under förutsättning av bifall till yrkande 3 beslutar att anslaget för totalförsvarets civila del för budgetåret 1988/89 ökas i motsvarande grad.

## Grunder och inriktning

Med totalförsvaret avses alla de åtgärder som är nödvändiga för att förbereda landet inför yttre hot och för att ställa om samhället till krigsförhållanden. I krig omfattar totalförsvaret hela samhällets verksamhet. Beredskapsförberedelserna i fred inom totalförsvarets civila del syftar till att göra denna beredd att under kriser och i krig medverka i de samlade försvarsansattningarna och att säkerställa individens och samhällets överlevnad.

Utskottet understryker betydelsen av vad föredragande statsrådet utgående från 1987 års försvarsbeslut inledningsvis anför i fråga om grunder och inriktning för den fortsatta utvecklingen av totalförsvarets civila del:

Totalförsvarets civila del har viktiga uppgifter i alla skeden av en krisutveckling. Uppgifterna är mer beroende av arten och omfattningen av de störningar och skador som uppstår på samhället än av vilken typ av yttre omständigheter som har orsakat dessa.

Totalförsvarets civila del har till uppgift dels att i krig stödja försvarsmaktens krigsorganisering och stridsförmåga, upprätthålla de viktigaste samhällsfunktionerna, samt värna civilbefolkningen mot verkningarna av krigshandlingar genom att bereda skydd, rädda nödlidande och ombesörja vård, dels att under kriser och krig trygga en livsnödvändig försörjning.

Möjligheterna för den civila delen av totalförsvaret att fullgöra dessa uppgifter har stor betydelse för vår förmåga att avvålla från angrepp samt att motstå hot och ekonomiska påtryckningar. Således bidrar t.ex. vår försörjningsberedskap till den krigsavhållande förmågan genom att göra det troligt att vi kan motstå ekonomiska påtryckningar och upprätthålla vår försvarsförmåga även vid kraftiga störningar i utrikeshandeln.

Vår förmåga i här nämnda avseenden grundas främst på det fredstida samhällets resurser, dess förmåga att möta störningar och dess förmåga till omställning. Grundprincipen är att ansvar för viss verksamhet i fred också innebär ett motsvarande ansvar i krig.

Jag vill betona vikten av att det i fredstida planering och samhällsutveckling tas särskild hänsyn till beredskapen för kriser och krig. Sådana åtgärder kan i sin tur vara betydelsefulla även för fredssamhället t.ex. vid olyckor och katastrofer av olika slag. En samhällsplanering som sker i fred under beaktande av totalförsvarsintressena minskar behovet av beredskapsplanering och särskilda beredskapsåtgärder.

Utskottet konstaterar att föredragande statsrådet i sitt anförande redovisar vissa viktiga delar av den programplan (Programplan för det civila försvaret) som den samordnande myndigheten på central nivå inom det civila totalförsvaret, överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB), lämnade i augusti 1987. I denna redovisade ÖCB bl.a. förslag till principer för prioriteringen mellan olika beredskapsåtgärder inom ramen för 1987 års försvarsbeslut. Försvarsministern säger sig i huvudsak kunna ställa sig bakom dessa.

Enligt ÖCB bör därvid följande principiella inriktning gälla.

Beredskapslagring bör förutom för neutralitets- eller krigsskedet endast ske för den tid under det s.k. förkrigsskedet då tillförseln understiger de oundgängliga behoven eller skyddsnetet.

Åtgärder för bevarad produktionskapacitet bör vidtas när kostnaden för

kapacitetsbevarandet understiger kostnaden för lagring av varor enligt tidigare redovisad princip. Sådan åtgärd bör också vidtas i det fall kapacitetskostnaden inte väsentligt överstiger lagringskostnaden med hänsyn till fördelen av en levande, flexibel kapacitet under ett neutralitetsskede. Ett krigsskede kan dock på vissa områden innebära motsatta krav.

Åtgärder för substitut och omställning bör vidtas om omställningen eller produktionsstarten är klar innan neutralitets- eller krigsskedet gått till ända och om kostnaden för åtgärden — inkl. erforderlig lagring under omställningstid eller starttid — inte väsentligt överstiger kostnaden för lagring enligt tidigare redovisad princip. Beslut om omställning eller substitut antas härvid kunna fattas tidigast fr.o.m. fjärde månaden under förkrigsskedet.

Utskottet anser, med understrykande av den utomordentligt viktiga roll som ÖCB spelar vid utvecklingen av totalförsvarets civila del och dess samordning med det militära försvaret, att riksdagen bör godkänna dessa principer eller kriterier för val av beredskapsåtgärder. Principerna får anses utgöra en rimlig tolkning och precisering av totalförsvarsbeslutet i dessa delar. Utskottet instämmer även i vad försvarsministern har att anföra i anslutning till redovisningen av principerna.

## Befolkningsskydd och räddningstjänst

Utskottet konstaterar, utgående från propositionen, att *begreppet befolkningsskydd* avser de förebyggande åtgärder som vidtas för att förhindra olyckor och för att begränsa skadan, om en olycka skulle inträffa. Med *begreppet räddningstjänst* avses de räddningsinsatser som staten eller kommunerna skall svara för vid olyckshändelser och överhängande fara för olyckshändelser för att förhindra och begränsa skador på människor, egendom eller miljön. Befolkningsskyddet och räddningstjänsten i fredstid benämns *fredsräddningstjänst* medan motsvarande verksamhet under civilförsvarsberedskap kallas *civilförsvsverksamhet*.

Utskottet instämmer i vad föredragande statsrådet, med biträdande av statens räddningsverks förslag, anför om att den pågående integrationen av civilförsvsverksamheten och fredsräddningstjänsten bör fortsätta. Utskottet önskar i detta sammanhang understryka betydelsen av den ledande och samordnande roll det nya statens räddningsverk, såsom central förvaltningsmyndighet för frågor om befolkningsskydd, inkl. frågor om landtransporter av farligt gods m.m., och räddningstjänst spelar och i framtiden än mer kan komma att spela på dessa områden.

Av de motioner under den allmänna motionstiden som berör frågor om befolkningsskydd och räddningstjänst behandlar utskottet till att börja med vissa motionsyrkanden som tar upp frågor rörande befolkningsskyddet och skyddsrumbyggnad (motionerna 1987/88:Fö201, yrkande 5, 1987/88:Fö509 samt 1987/88:Fö520).

I motion 1987/88:Fö201 (m), som i olika yrkanden behandlar frågor rörande Skånes försvar, betonar motionärerna att civilbefolkningen i Skåne kan komma att bli hårt utsatt redan vid inledningen av ett krig genom den förbekämpning som inleder en invasion. Förvarningstiderna är mycket korta, menar motionärerna, varför det finns behov av skyddsrum som medger vistelse under lång tid. De framhåller också att stora delar av Skåne kan

komma att bekämpas även i samband med markstrid över ytan varför det krävs god tillgång till skydd för civilbefolkningen (skyddsrum och skyddsmasker) inte bara i de stora städerna. Civilförsvarets undsättningsenheter måste kunna användas direkt efter mobilisering. Enligt motionärerna måste brister i fråga om civilbefolkningens skydd och undsättningsförbandens krigsberedskap för Skånes del avhjälpas med hög prioritet.

I motion 1987/88:Fö509 (s) anförs, under återopande bl.a. av skyddsrumproduktionens karaktär av långsiktig investering, att den nya inriktning för skyddsrumproduktionen som angavs i senaste försvarsbeslut innebär att många i krig samhällsviktiga verksamheter byggs utan skyddsrum eftersom dessa är belägna utanför de mest utsatta områdena med nuvarande målanalys som grund. Som exempel anges bl.a. att barnstugor uppförs i tätbebyggda områden utan skyddsrum, vilket enligt motionärerna medför att kommunerna måste planera för att flytta delar av barnomsorgen långt från de områden där befolkningen har sina bostäder. Försvarsbeslutet innebär vidare, anser de, att den regionala obalans som skulle kunna minskas med hjälp av skyddsrumsanslagen i stället ytterligare accentueras. Motionärerna anför avslutningsvis bl.a. att skyddsrum bör utföras i anslutning till nybyggnad i skyddsrumsorternas tätbebyggda områden och för samhällsviktiga verksamheter som måste fortsätta sin verksamhet i krig.

I motion 1987/88:Fö520 (fp) framhåller motionärerna att de medel som är tillgängliga för skyddsrumbyggnad torde räckta till cirka tio gånger fler skyddsrumplatser vid modernisering av äldre skyddsrum jämfört med om de används till nybygge. De menar att det därför på många platser vore en fördel om renoveringstakten kunde öka på bekostnad av antalet nybyggda skyddsrumplatser och anför att räddningsverket borde ha större frihet att bedöma hur medel för skyddsrum skall disponeras. Medel för nybygge resp. modernisering av skyddsrum borde därför anvisas i ett anslag, som av räddningsverket fördelas på objekt.

*Utskottet* får med anledning av dessa motionsyrkanden anföra följande.

I fråga om yrkandet i motion 1987/88:Fö201 konstaterar utskottet att hithörande frågor är föremål för en grundlig utredning inom ramen för överbefälhavarens och ÖCB:s pågående översyn av de regionala mål- och riskanalyserna samt räddningsverkets s.k. skyddsstudie. I detta arbete studeras utifrån såväl geografiska som funktionella kriterier vilka risker som är förknippade med olika delar av landet och, med successiv tillämpning av analysresultatet, vilket behov av skydd som civilbefolkningen kan bedömas ha i krig. Resultatet av dessa studier skall redovisas av resp. myndigheter i september 1988 varefter frågorna kommer att beredas vidare. Riksdagen har således i dagsläget ingen anledning att uttala sig i dessa frågor. Utredningsresultatet och den vidare beredningen måste först avvaktas. Med hänsyn härtill bör motionsyrkandet avslås.

Beträffande motion 1987/88:Fö509 konstaterar utskottet att riksdagen i försvarsbeslutet fastlade den inriktning i fråga om befolkningsskyddet och skyddsrumbyggnad som nu gäller. I beslutet angavs att det framtida skyddsrumbyggnad i högre grad än hittills skall inriktas på områden där mer betydande risker finns för civilbefolkningen, att en ökad satsning skall göras på att komplettera skyddsrumbyggnad med andra skyddsåtgärder.

att enklare skydd skall tas fram i syfte att förbättra den totala skyddsnivån mot radiaknedfall och mot kemiska hot och att olika metoder skall prövas för att höja skyddsnivån i hus och anläggningar i samband med ny- och ombyggnad. I beslutet betonades också vikten av att underlag tas fram för att säkerställa att skyddsrum kan byggas fullt ut i de nya riskområdena i samband med nyproduktion av byggnader och anläggningar. Utskottet anser att denna inriktning bör ligga fast. Den närmare innebörden kommer att kunna fastställas i ljuset av nämnda utredningsarbete inom berörda myndigheter. Med hänvisning till ovanstående anser utskottet att motion 1987/88:Fö509 bör avslås.

Utskottet kan instämma i vad som i motion 1987/88:Fö520 anförs om vikten av att äldre skyddsrum underhålls och moderniseras och om att det kan vara kostnadseffektivt att i vissa fall tillhandahålla skyddsrumspatser genom modernisering snarare än nybyggnad. Utskottet anser dock att ett övergripande ställningstagande till en eventuell överföring av medel från nybyggnad till modernisering bör avvakta räddningsverkets skyddsstudie. Utskottet konstaterar därtill att regeringen i sin budgetproposition föreslår att bemyndiganden och betalningsmedel anvisas för det samlade behovet i fråga om skyddsrum och att detta sker under ett enda anslag (H 3. Skyddsrum). Något uttalande av riksdagen i enlighet med motionen torde således inte erfordras. Motionen bör avslås.

Utskottet övergår därefter till att behandla ett antal motioner (1987/88:Fö512, 1987/88:Fö521, 1987/88:Fö527, 1987/88:Fö528 samt 1987/88:Fö534) som tar upp olika frågor rörande varning och alarmering inom freds räddningstjänsten och civilförsvarsverksamheten. Utskottet behandlar först de motionsyrkanden som i första hand har anknytning till freds räddningstjänsten.

I motion 1987/88:Fö521 (c) yrkas att riksdagen hos regeringen skall begära en utredning om privatradioorganisationernas integrering i samhällets räddningsorganisation. Motionären framhåller att privatradioorganisationerna visat intresse för samverkan med samhällets organisationer inom räddningsverksamheten. I den utredning som förordas bör enligt motionärens mening också televerkets regler, bestämmelser och licenser diskuteras liksom frågan om statligt bidrag till privatradioorganisationerna.

I motion 1987/88:Fö528 (c) anser motionärerna (yrkande 2) att det beträffande utryckningsfordon finns en betydande osäkerhet om vilka fordon som är att anse som utryckningsfordon och vem som har ansvaret för att registrera dessa. De hänvisar till hittillsvarande restriktivitet från trafiksäkerhetsverkets och regeringens sida i fråga om att registrera olika kategorier fordon som utryckningsfordon och anför att frågan om utryckningsfordon och larmanordningar på dessa bör ses över mot bakgrund av den nya räddningstjänstlagen och med målsättningen att åstadkomma så effektiva räddningsinsatser som möjligt på ett så trafiksäkert sätt som möjligt.

Utskottet erfar att räddningsverket redan i nuläget har tagit kontakt med flera olika frivilliga radioorganisationer för att med dessa diskutera tänkbara former för dessas medverkan i bl.a. räddningstjänsten. Räddningsverket anser dock för närvarande inte, enligt vad utskottet erfar, att dessa organisationer bör integreras i räddningstjänsten. Med hänvisning till detta och

till att en eventuell utredning om privatradion i enlighet med motionsförslaget rimligen bör anstå till dess en tids samlade erfarenheter vunnits av den samverkan som redan påbörjats finner utskottet att riksdagen inte bör begära den av motionären förordade utredningen. Vad sedan beträffar motionsyrkandet om uttryckningsfordon konstaterar utskottet att den restriktivitet i fråga om att registrera fordon som uttryckningsfordon som hittills visats av regeringen och trafiksäkerhetsverket haft rimliga skäl för sig. Oavsett fördelar från räddningstjänstsynpunkt skulle en mångfald av olika kategorier av uttryckningsfordon innebära en risk för att allmänhetens respekt för larmanordningarna allmänt sett skulle minska. Någon översyn av denna fråga enligt motionärernas önskemål synes i dagsläget inte motiverad.

Utskottet avstyrker med hänvisning till vad som anförts bifall till motionerna 1987/88:Fö521 och 1987/88:Fö528, yrkande 2.

Vad sedan beträffar de motionsyrkanden om frågor rörande alarmering m.m. som i första hand kan knytas till civilförsvarsverksamheten anser utskottet det lämpligt att inledningsvis behandla motionerna 1987/88:Fö527 och 1987/88:Fö528, yrkande 1.

I motion 1987/88:Fö527 (s) anser motionärerna att en översyn snarast bör göras av antalet alarmerings- och varningssignaler, deras innebörd och karaktär. De redovisar det omfattande varnings- och alarmeringssystem som sedan andra världskriget har byggts ut i vårt land och de brister och problem som nu kan konstateras vidlåda detta system, bl.a. till följd av att televerket övergår till det s.k. AXE-systemet. Problemet att kunna varna/alarmera landets ca 800 000 hörselhandikappade uppmärksammas. Motionärerna konstaterar mot bakgrund av sin beskrivning av varnings- och alarmeringssystemet att frågan om det är lämpligt och möjligt att ha så många olika signaler som blivit fallet i vårt land har varit föremål för fortlöpande diskussioner och överväganden, bl.a. med hänvisning till erfarenheterna i våra grannländer. De menar också att allmänhetens kunskap om innebörden av signalen Viktigt meddelande torde vara låg samt att denna signal är svår att skilja från Beredskapslarm.

Likartade synpunkter anförts i motion 1987/88:Fö528, där motionärerna framhåller att ett varningssystem som är lättfattligt och lättillgängligt för allmänheten är nödvändigt med hänsyn till det moderna samhällets sårbarhet för olika typer av olyckor och vårt lands geografiskt utsatta läge med åtföljande risk att dras in i konflikter och krigstillstånd. Enligt dessa motionärers mening är det nödvändigt att omgående se över samhällets varningssystem för att få ett enhetligare och mer lättbegripligt system som når alla människor i Sverige oavsett vistelseort, hörselhandikapp och språkkunnighet.

*Utskottet* får med anledning av dessa motionsyrkanden anledning att anföra följande. Utskottet noterar att motionärerna i dessa motioner uppmärksammar en viktig aspekt på befolkningsskyddet och räddningstjänsten. Utskottet instämmer för sin del i vad som i motionerna anförts om att det omfattande och komplexa alarmerings- och varningssystem som kommit att byggas upp i vårt land nu kan behöva ses över på ett samlat sätt, både med hänsyn till konstaterade brister och problem och i syfte att åstadkomma ett större mått av enhetlighet, lättbegriplighet och lättillgänglighet. Det

är därför tillfredsställande att regeringen i februari 1988 gav statens räddningsverk i uppdrag bl.a. att påbörja studier avseende alarmeringen inom den kommunala och statliga räddningstjänsten samt systemen för varning av befolkningen i fred och i krig. I studierna skall räddningsverket även överväga SOS-centralernas och övriga centralers utnyttjande som stöd vid räddningsinsatser. På grundval av resultatet av dessa studier skall räddningsverket framlägga förslag till samordning av ansvaret för uppgifterna. Förslagen skall redovisas i perspektivstudierna inför 1992 års försvarsbeslut. Inriktningen av arbetet skall redovisas för regeringen senast den 1 september 1988.

Utskottet anser med hänvisning till det sålunda redan igångsatta studie- och utredningsarbetet inom statens räddningsverk att syftet med motionärernas yrkanden i dessa avseenden får anses i allt väsentligt uppfyllt. Något särskilt tillkännagivande av riksdagen enligt vad som anförs i motionerna torde således inte erfordras. Utskottet avstyrker därför riksdagens bifall till motionerna 1987/88:Fö527 och 1987/88:Fö528, yrkande 1.

Utskottet avstyrker med ovanstående motivering riksdagens bifall även till motionerna 1987/88:Fö512 (c), yrkande 2, och 1987/88:Fö534 (m). I motion Fö512 yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om automatisk alarmering. Motionärerna anför därvid, under återopande av de problem i fråga om inomhusalarmeringen som införandet av det nya AXE-systemet visat sig innebära, att televerket bör ges i uppdrag att utarbeta system för automatisk alarmering. Utskottet hänvisar dock ånyo till det utredningsuppdrag enligt ovan som regeringen givit statens räddningsverk och som nu lämpligen bör avvaktas.

I motion Fö534 påpekas att hörselskadade omöjligen kan uppfatta signalen Viktigt meddelande eller ta del av den viktiga information som med anledning av denna signal ges i radions program 3. Motionärerna anför att en speciell, visuell signal för Viktigt meddelande skulle göra det möjligt även för hörselskadade att få kännedom om det inträffade och att informationen bör sändas såväl över texttelefonnätet som i text-TV samtidigt. I två yrkanden begärs att televerket får i uppdrag att införa nämnda visuella signaler och att en överenskommelse om information om "Viktigt meddelande till hörselskadade" snarast bör komma till stånd mellan Sveriges Riksradio och text-TV. *Utskottet* får än en gång hänvisa till det utredningsarbete som igångsatts inom räddningsverket. Utskottet har anledning att förutsätta att verket inom ramen för sina studier kommer att beakta den problematik och de behov som motionärerna tar upp. Något uttalande av riksdagen torde i avvaktan på utredningsresultatet inte vara lämpligt.

Utskottet behandlar avslutningsvis i detta avsnitt tre motioner som tar upp frågor rörande räddningstjänsten.

I motion 1987/88:Fö508 (s) anför motionären att det för en effektiv och rationell förebyggande räddningstjänst och anslutande verksamheter är av stor vikt att kunna utföra denna med stöd av rön och beprövade erfarenheter från forsknings- och utvecklingsverksamhet m.m. Han framhåller att ett allmänt säkerhetsforskningsprogram effektivt skulle kunna bidra till en framgångsrik verksamhet av såväl skadeförebyggande som skadebegränsande art. Riksdagen bör därför enligt motionären hos regeringen begära

förslag om att det på lämpligt sätt inrättas ett forskningsprogram för de säkerhetsfrågor som nämns i motionen, bl.a. riskhantering.

*Utskottet* instämmer i att det inför framtiden finns ett stort forskningsbehov inom räddningstjänst- och säkerhetsområdet. Utskottet konstaterar samtidigt att det redan i dagsläget pågår forskningsverksamhet i anslutning till det område som motionären berör, särskilt inom statens räddningsverk som enligt sin instruktion skall följa utvecklingen av forskning och teknik inom sitt verksamhetsområde. Verket har en sammanhållande roll inom forskningsområdet och samverkar med andra forskningsorgan som Brandforsk, FOA och tekniska högskolan i Lund genom att ta del av och påverka deras forskningsprogram. Utskottet anser mot denna bakgrund inte att riksdagen har anledning att uttala sig om behovet av ett forskningsprogram enligt motionärens yrkande. Motion 1987/88:Fö508 bör därför avslås.

I motion 1987/88:Fö507 (s) anförs att Gävleborgs län har återkommande problem med översvämningar vid höga vattenflöden och erinras om att ett arbete budgetåret 1986/87 inleddes för att förbättra kunskaperna om vattenflödet i länets älvar. Motionärerna beklagar att räddningsverket nu inte ansett sig ha resurser för att kunna fullfölja det av verket finansierade arbetet och hemställer att riksdagen skall uttala sig om behovet av särskilda åtgärder för att förebygga översvämningkatastrofer i länet.

*Utskottet* har inhämtat att räddningsverket visserligen inte anser sig kunna bidra till den nämnda verksamheten men att i stället berörda kraftproducenter sedermera beslutat att tillskjuta erforderliga medel för att SMHI skall kunna slutföra de påbörjade arbetena. Även dammsäkerhetsutredningens betänkande (SOU 1987:64) Dammsäkerhet och skydd mot översvämningar som för närvarande bereds inom regeringskansliet har arbetat med hithörande frågor. Motionärernas önskemål torde följaktligen i hög grad redan vara tillgodosedda varför något riksdagsuttalande inte torde erfordras. Motionen bör avslås.

Den rådande akuta bristen på brandingenjörer uppmärksammas i motion 1987/88:Fö513 (s). Motionären konstaterar att var fjärde brandingenjörstjänst i kommunerna är obesatt, bl.a. till följd av att brandingenjörer i ökad grad rekryteras av företag, försäkringsbolag och organisationer, i sin tur en följd av att dessa fått ett ökat intresse för sårbarhetsfrågor och en insikt om att betydande vinster kan uppnås genom riskbevakning samt olycks- och skadeförebyggande åtgärder. Han hänvisar till att räddningsverket för ett år sedan bedömde att det enbart inom den offentliga sektorn behövs 100 nya brandingenjörer fram till år 1991. Med nuvarande utbildningstakt bedöms tillskottet av brandingenjörer fram till detta år bli ca 90, vilket innebär att en betydande brist kvarstår även om samtliga dessa skulle gå till den offentliga sektorn. Motionären betonar brandingenjörernas ledande roll inom räddningstjänsten och anför att utbildningen av brandingenjörer omedelbart bör ökas så att behoven kan tillgodoses.

*Utskottet* kan i hög grad instämma i detta motionsyrkande och vill för egen del understryka det utomordentligt angelägna i att en ökad utbildning kommer till stånd vid Lunds tekniska högskola och vid räddningsskolan i Revinge. Utskottet har inhämtat att nuvarande tendens tyder på ett behov av närmare 200 brandingenjörer till år 1991 med hänsyn till det ökade all-

männa behovet i samhället av personal med sådan utbildning. Räddningsverket har redovisat att, trots vidtagna åtgärder för att på både lång och kort sikt försöka öka tillgången på brandingenjörer till räddningstjänsten, ett besvärande stort antal tjänster med brandingenjörskompetens fortfarande är vakanta. Enligt vad räddningsverket uppger är denna situation inte förenlig med räddningslagen, som bl.a. anger brandingenjörskompetens för räddningschefer och ställföreträdare, och inte heller förenlig med räddningsslagens anda i fråga om strävan till kompetenshöjning inom räddningstjänsten. Utskottet noterar att regeringen i budgetpropositionen föreslår att utbildningen av brandingenjörer ökas till 30 elever från nuvarande 25 vid högskolan och att räddningsverket härutöver parallellt med högskolan anordnat en motsvarande utbildning vid räddningsskolan i Rosersberg. Något tillkännagivande av riksdagen i frågan torde mot bakgrund av de ansträngningar som sålunda görs för att avhjälpa bristen inte erfordras varför motionen enligt utskottets mening bör avslås. Utskottet vill dock för sin del ånyo understryka det angelägna i att alla ansträngningar görs för att lösa detta besvärande problem.

## Samhällets sårbarhet

I några motioner framförs synpunkter och yrkanden som berör olika aspekter på det moderna samhällets allmänna sårbarhet.

I partimotionen 1987/88:Fö207 (m) uttalas att sårbarheten i samhället har ökat, bl.a. på grund av datateknologins utbredning. Detta ställer enligt motionärerna krav på försvarsmässiga hänsyn i planering, myndighetsutövning och verksamhet. Den oaktsamhet och oskicklighet som framkommit inom viktiga samhällsorgan i samband med de gångna årens extraordinära händelser borde, anser de, leda till eftertanke och snabba åtgärder för att avhjälpa de brister som ådagalagts. Ett tillkännagivande härom begärs.

I motion 1987/88:Fö422 (m) anförs, mot bakgrund av en redogörelse för behoven när det gäller det militära försvaret av övre Norrland, att ett väl utvecklat näringsliv samt en hög beredskap hos totalförsvarets civila delar är en förutsättning för att vi i ofred skall kunna upprätthålla ett uthålligt försvar. Motionären hemställer om ett tillkännagivande beträffande nödvändigheten av att genom ett väl utvecklat näringsliv samt hög beredskap hos totalförsvarets civila delar upprätta ett uthålligt försvar i ofred även för övre Norrland.

I motion 1987/88:Fö512 (c) behandlas i tre olika yrkanden vissa sårbarhetsfrågor. Motionärerna i denna partimotion anför inledningsvis att det sårbara moderna samhället kan bli mindre sårbart genom decentralisering. De konstaterar att förändringar görs i samhället för att öka den fredstida effektiviteten varvid dock samtidigt förmågan minskar att motstå störningar av olika slag som kan vara aktuella i krig. De pekar vidare på olika strukturella och tekniska förändringar, däribland befolkningskoncentrationen till de tre storstadsområdena, och menar att sårbarhetsproblemen i likhet med miljöproblemen är mycket lättare att bemästra om man beaktar dem från början. I dag bygger vi in sårbarheten i samhället i stället för att skapa flexibla och hållbara system, anser de. ÖCB föreslås få i uppdrag att

genomföra en omfattande specialstudie om sårbarhetsproblemen i våra storstadsområden. Riksdagen föreslås uttala sig enligt motionens inriktning om åtgärder för att minska storstadssårbarheten.

I motion 1987/88:Fö530 (c) anslås ett likartat tema. En lång rad för hela landet livsviktiga funktioner finns samlade i storstadsområdena, samtidigt som storstäderna utgör särskilt sårbara miljöer i krigs- och krislägen. Ett antal exempel på denna speciella storstadssårbarhet redovisas, varefter motionärerna bl.a. anför att sårbarhetsdebatten i vårt land borde breddas och framför ett motsvarande yrkande i fråga om ett uppdrag till ÖCB.

*Utskottet* kan för sin del instämma i mycket av vad som anförs i dessa motioner om vikten av att olika sårbarhetsproblem i samhället i allmänhet liksom i olika delar av landet beaktas i planering och samhällsutveckling samt i fråga om att ett väl utvecklat näringsliv och ett fungerande civilt totalförsvar är en förutsättning för möjligheterna till ett effektivt försvar. I totalförsvarsbeslutet 1987 behandlades frågan om samhällets ökade sårbarhet och konsekvenserna härav för totalförsvaret. I beslutet framhölls att beredskapsplaneringen inom den civila delen av totalförsvaret skall förbereda åtgärder för att motverka sårbarheten inom resp. samhällsområden. Det angavs att sårbarhetsfrågorna bör betraktas som problem som avser enskilda funktioner och poängterades att planeringen av åtgärder genomförs av resp. funktionsansvarig myndighet. I beslutet betonades vidare vikten av att myndigheterna i sitt fortsatta planeringsarbete beaktar bl.a. Norrlandsproblemen. Rapport i enlighet med regeringens uppdrag till ÖCB att i samråd med ÖB och berörda funktionsansvariga myndigheter redovisa åtgärder och förslag i syfte att förbättra försörjningsläget i Norrland, på Gotland och i storstadsområdena under kriser och i krig förväntas till hösten 1988.

Med hänvisning till den i försvarsbeslutet angivna inriktningen i fråga om sårbarhetsfrågornas hantering och vad i det föregående i övrigt anförts om pågående studier och aktuell planering anser utskottet att riksdagen inte bör uttala sig i enlighet med de motionsyrkanden som här behandlats. Utskottet avstyrker således bifall till motionerna 1987/88:Fö207, yrkande 17, 1987/88:Fö422, 1987/88:Fö512, yrkandena 1, 4 och 5 samt 1987/88:Fö530.

## Organisations- och strukturfrågor, m.m.

Under denna rubrik behandlar utskottet fyra motioner som tar upp olika frågor rörande funktionen Civil ledning och samordning.

I motion 1987/88:Fö208 (fp) tar motionärerna i två yrkanden upp frågor rörande mobiliseringsansvaret och personaluttagningen för civilförsvarets lokala organisation. De anser att båda dessa verksamheter bör överföras från länsstyrelserna till kommunerna.

Motionärerna hänvisar till sina tidigare framförda propäer om att kommunerna bör få ett ännu klarare ansvar än det som gäller i dag. Kommuner-  
na har, framhåller de, ansvaret för ledningen i krig av räddningstjänsten, men kommunerna har inte givits mobiliseringsansvar och heller inte ansvar för personaluttagning och personalplacering. Dessa funktioner ligger fortfarande på länsstyrelserna, något som motionärerna anser vara en ologisk

uppdelning med hänsyn till att mobilisering och ledning hänger nära samman. Vidare anförs att en mycket stor fördel om kommunerna ges ansvar för personaluttagningen vore att man kan få en god lokalrekrytering och ta till vara personer med särskild kunskap. Med en uppläggning såsom förordas i motionen skulle den fredstida räddningstjänsten utgöra en stomme som sedan — vid beredskap men också vid katastrofer i fredstid — skulle kunna öka kapaciteten genom att kalla in mer personal.

*Utskottet* erinrar om att det i senaste försvarsbeslut liksom i nu aktuell budgetproposition framhållits att integreringen av civilförsvarsverksamheten och freds räddningstjänsten bör fullföljas varvid kommunernas ansvar för verksamheten i stort successivt utvidgas. I det fortsatta arbetet med denna inriktning kan det enligt utskottets mening bli naturligt att även pröva mobiliseringsansvarets och personaluttagningens överförande till kommunerna, såsom för närvarande successivt sker i fråga om övningen av civilförsvarsverksamheten. Utskottet erinrar också om att provplanläggningskommittén år 1983 föreslog att kommunerna skulle ansvara för mobiliseringsplanläggningen. I propositionen (1984/85:49) om ändring i civilförsvarslagen m.m. förutskickade föredragande statsrådet en vidgning av kommunernas ansvar. Den överföring som motionärerna avser har således redan tidigare varit föremål för överväganden.

Utskottet anser således att mycket talar för att kommunernas ansvar i dessa avseenden kommer att utökas. Utskottet anser emellertid, med instämmande bl.a. i ett yttrande som i denna fråga inhämtats från räddningsverket, att en eventuell överföring bör utredas noggrant och att en tidigt aktualiserad förändring av detta slag skulle innebära en ny arbetsbelastning på kommunerna i ett arbetskrävande övergångsskede. De förändringar som redan skett i ansvarsfördelningen mellan central, regional och lokal nivå har ännu inte funnit sina former fullt ut. En förändring enligt motionsförslaget bör enligt utskottets mening i varje fall anstå en tid. Motionsyrkandena bör med hänvisning till detta avslås.

Utskottet behandlade under punkt 3 ovan (Vissa för totalförsvaret gemensamma frågor) ett motionsyrkande som förordade samlokalisering mellan CB-kanslierna och milostaberna. I motion 1987/88:Fö506 (m) framförs ett yrkande med liknande innebörd. Motionärerna säger sig vara medvetna om att riksdagen tidigare avstyrkt motsvarande motioner men hemställer, med tanke på de starka skäl de anser tala till förmån för bifall, att riksdagen beslutar att civilbefälhavarens kansli för södra civilområdet skall stationeras i Kristianstad. *Utskottet* hänvisar för sin del till vad som under punkt 3 ovan anfördes vid behandlingen av en motion med samma innebörd och avstyrker bifall till denna motion.

I motion 1987/88:Fö523 (fp) påpekas att frågan om ersättare för civilbefälhavaren i fredstid är olöst. I krig gäller att regeringen, när civilbefälhavaren är hindrad att utöva sin tjänst, förordnar ersättare efter anmälan. I avvaktan på regeringens beslut fullgörs civilbefälhavarens åligganden av chefen för kansliet. En klar och på förhand reglerad rutin i ersättarfrågan måste enligt motionären finnas i fredstid. Den lösning som ligger närmast till hands anser han vara att ersättarfrågan i fred lösas på samma sätt som i krig.

*Utskottet* konstaterar till detta att den översyn som regeringen uppdragit åt överbefälhavaren och ÖCB att göra av totalförsvarets ledning, liksom det särskilda uppdrag som regeringen givit generaldirektören Gunnar Nordbeck, torde komma att medföra att instruktionen för civilbefälhavare (1970:363) behöver ses över. Därvid torde ersättningsfrågan komma att aktualiseras. I avvaktan härpå ter det sig inte meningsfullt att riksdagen uttalar sig i denna fråga enligt motionärens yrkande. Utskottet avstyrker därför bifall till denna motion.

Den av utskottet även vid tidigare riksmöten behandlade frågan om ÖCB:s lokalisering i kvarteret Rosteriet på Liljeholmen i Stockholm tas upp i motion 1987/88:Fö515 (s). Utskottet kvarstår vid sin tidigare — av riksdagen biträdda — uppfattning att ÖCB med tanke på överstyrelsens uppgifter behöver en väl belägen lokalisering i Stockholms stad. Utskottet erfar i detta sammanhang att finansutskottet för närvarande behandlar budgetpropositionens bilaga 9 i vilken regeringen hemställer att riksdagen skall anvisa medel enligt propositionens förslag för den planerade nybyggnaden i kvarteret Rosteriet. Utskottet räknar således med att ÖCB planenligt skall kunna företa omflyttning när kontraktet på de nuvarande lokalerna utgår. Motion 1987/88:Fö515 bör avslås av riksdagen.

## Försörjningsberedskap

Utskottet har att ta ställning till två under innevarande riksmöte inlämnade motioner som tar upp frågor rörande försörjningsberedskapen.

I centerpartiets partimotion 1987/88:Fö512 om det sårbara samhället finns ett yrkande (yrkande 3) där det hemställs att riksdagen skall besluta medge undantag från regeln om central upphandling för de militära myndigheterna. Motionärerna hävdar att det är av stor regionalpolitisk betydelse att militära förband upphandlar från den egna ortens näringsliv. De försök som pågått med decentraliserad upphandling bör, anser de, nu om sättas i klarare regler. Inriktningen bör vara att undantag tillåts för de militära myndigheterna från reglerna om central upphandling. Detta bör gälla såväl dagligvaror som viss materiel och upphandling av byggnadsverksamhet.

*Utskottet* anser inte att riksdagen har anledning att fatta något beslut på sätt som förordas i motionsyrkandet. Det torde vara till fyllest att konstatera att möjligheten finns för lokal upphandling inom vissa varuområden. Motionens yrkande bör enligt utskottets mening följaktligen avslås.

I motion 1987/88:Fö533 (m) påtalas ett behov av fortsatt försörjningsberedskapsstöd på tekoområdet. Motionärerna noterar att frågan om ÖCB:s försörjningsberedskapsstöd helt förbigås i budgetpropositionen och framhåller att denna fråga i samband med riksdagsbehandlingen av totalförsvarspropositionen 1987 präglades av stor osäkerhet beträffande regeringens ambitioner i detta avseende. Motionärerna anser, med hänsyn till de redan i dag ansträngda möjligheterna att upprätthålla en begränsad produktionskapacitet på tekoområdet inför eventuella försörjningskriser och med hänvisning till den prioriterade ställning som sjukvården i sådana

lägen måste ges, att det är angeläget att klara beslut nu kan tas om ett fortsatt försörjningsberedskapsstöd.

*Utskottet* konstaterar att bestämmelserna om försörjningsberedskapsstöd i förordningen (1984:1129) inte har upphävts och sålunda alltfört gäller. Detta innebär att ÖCB oavsett budgetpropositionens innehåll även framgent har möjligheten att, i den mån överstyrelsen finner det angeläget av försörjningsberedskapsskäl och ekonomiskt försvarbart, använda denna stödform. Detta kan i så fall ske genom omfördelning av resurser inom anslaget J 2. Utskottet anser det dock inte lämpligt att riksdagen uttalar sig om behovet av detta stöd i enlighet med motionärernas önskemål. I konsekvens härmed avstyrker utskottet bifall till motionen.

Utskottet har, slutligen, inget att erinra mot eller anföra till vad som i budgetpropositionen anförs om den fortsatta utvecklingen inom funktionerna Livsmedelsförsörjning m.m., Energiförsörjning samt Övrig varuförsörjning.

### Ekonomisk ram, m.m.

Utskottet har inte något att erinra mot de ekonomiska överväganden som föredragande statsrådet redovisar i budgetpropositionen i denna del. Utskottet erinrar om vad som från utskottets sida i betänkandet med anledning av totalförsvarspropositionen 1987 anfördes i fråga om det värdefulla i att det tillskapats en sammanhållen ekonomisk planeringsram för totalförsvarets civila del inom vilken medelsförbrukningen kan förskjutas såväl mellan olika budgetår som mellan olika områden. Härigenom, liksom genom tillkomsten av ÖCB som samordnande myndighet, har tillhandahållits en värdefull möjlighet till planeringsmässig rationalitet och överblick över helheten. Årets budgetproposition redovisar för första gången ÖCB:s förslag till årlig fördelning av den ekonomiska fördelningsramen och regeringens ställningstagande därtill.

Utskottet har således inget att erinra mot vad som i budgetpropositionen redovisas beträffande planeringsramar, finansieringsprinciper, ekonomisk ram för budgetåret 1988/89, vissa anslagsfrågor m.m. för budgetåret 1988/89 samt ekonomisk planeringsram för perioden 1988/89—1991/92.

Detta ställningstagande innebär att utskottet avstyrker bifall till motionerna 1987/88:Fö202 (c), yrkandena 13 och 14, och 1987/88:Fö205 (vpk), yrkandena 3 och 4, eftersom det i dessa motioner framförs förslag beträffande planeringsinriktning och medelsanvisning som avviker från propositionens förslag och utskottets ställningstagande.

### Totalförsvarets civila del i övrigt

Utskottet har inte heller i övrigt något att invända mot eller anföra till vad som i propositionen anförs om totalförsvarets civila del.

### Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *grunder och inriktning*

- a) att riksdagen godkänner de principer för val av beredskapsåtgärder inom totalförsvarets civila del som föredragande statsrådet har angett,

b) att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet i övrigt har anfört om den fortsatta utvecklingen av totalförsvarets civila del,

2) beträffande *civil ledning och samordning*

att riksdagen med avslag på motionerna 1987/88:Fö208, yrkandena 1 och 2, 1987/88:Fö506, 1987/88:Fö515 samt 1987/88:Fö523 lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört om den fortsatta utvecklingen inom funktionen Civil ledning och samordning.

3. beträffande *befolkningskydd och räddningstjänst*

a) att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö201, yrkande 5, om skyddet för civilbefolkningen och civilförsvarets undsättningsenheter,

b) att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1987/88:Fö509, 1987/88:Fö512, yrkande 2, 1987/88:Fö520, 1987/88:Fö527, 1987/88:Fö528, yrkande 1, och 1987/88:Fö534 godkänner de riktlinjer för den fortsatta utvecklingen inom funktionen Befolkningskydd och räddningstjänst som föredragande statsrådet har förordat.

4. beträffande *fredsräddningstjänsten*

att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1987/88:Fö507, 1987/88:Fö508, 1987/88:Fö513, 1987/88:Fö521 och 1987/88:Fö528, yrkande 2, godkänner de riktlinjer för den fortsatta utvecklingen av fredsräddningstjänsten som föredragande statsrådet har förordat.

5. beträffande *samhällets sårbarhet*

att riksdagen avslår motionerna 1987/88:Fö207, yrkande 17, 1987/88:Fö422, 1987/88:Fö512, yrkandena 1, 4 och 5 samt 1987/88:Fö530,

6. beträffande *försörjningsberedskap*

a) att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört om den fortsatta utvecklingen inom funktionen Livsmedelsförsörjning,

b) att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört om den fortsatta utvecklingen inom funktionen Energiförsörjning,

c) att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö512, yrkande 3, om decentraliserad upphandling,

d) att riksdagen med avslag på motion 1987/88:Fö533 lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört om den fortsatta utvecklingen inom funktionen Övrig varuförsörjning,

7. beträffande *totalförsvarets civila del i övrigt*

a) att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört om den fortsatta utvecklingen inom funktionen Psykologiskt försvar,

b) att riksdagen godkänner de riktlinjer för säkerheten och den tekniska försörjningen inom hälso- och sjukvården som föredragande statsrådet har anfört,

c) att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet i övrigt har anfört om funktionen Hälso- och sjukvården m.m.,

d) att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört om den fortsatta utvecklingen inom funktionen Telekomunikationer,

e) att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört om den fortsatta utvecklingen inom funktionen Transporter,

f) att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört om den fortsatta utvecklingen inom Övriga viktiga samhällsfunktioner,

g) att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört om beredskap inom ADB-området,

#### 8. beträffande *ekonomisk ram, m.m.*

a) att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motionerna 1987/88:Fö202, yrkandena 13 och 14, och 1987/88:Fö205, yrkandena 3 och 4 fastställer planeringsramen för totalförsvarets civila del för perioden 1988/89—1991/92 i enlighet med vad föredragande statsrådet har angett,

b) att riksdagen med bifall till propositionen fastställer att anslagen på statsbudgeten inom den ekonomiska planeringsramen för totalförsvarets civila del för budgetåret 1988/89 förs upp med sammanlagt 1 639,9 milj. kr. i beräknat genomförandeprisläge 1988/89,

c) att riksdagen bemyndigar regeringen att för budgetåret 1988/89 justera lämnade bemyndiganden med hänsyn till prisutvecklingen enligt nettoprisindex,

d) att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att det med hänsyn till prisutvecklingen enligt nettoprisindex justerade anslagsbeloppet för budgetåret 1987/88, inkl. medel som överförts från budgetåret 1986/87, under anslaget H 3. Skyddsrum minskat med det faktiska utfallet för budgetåret förs över till motsvarande anslag budgetåret 1988/89,

e) att riksdagen bemyndigar regeringen att under budgetåret 1988/89 medge överskridande av anslagen inom den ekonomiska ramen för totalförsvarets civila del samt av lämnade bemyndiganden om det behövs av beredskapsskäl,

f) att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet i övrigt har anfört om ekonomiska resurser för totalförsvarets civila del.

## 6 Forskning och försvarsindustri

Regeringen har i budgetpropositionen (s. 90—93) föreslagit riksdagen att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om vissa frågor rörande forskning och försvarsindustri.

### Föredragande statsrådet

I budgetpropositionen anförs i detta avsnitt inledningsvis att en kvalificerad försvarsforskning är en viktig förutsättning för att vi skall kunna tillgo-

dogöra oss den militärtekniska utvecklingen. Forskningen bidrar till att upprätthålla ett visst nationellt oberoende till omvärlden vid framtagning av viktiga system. Härigenom utgör den ett betydelsefullt stöd för vår säkerhetspolitik.

Anslagsramen för försvarsforskningen förutsätter enligt försvarsministern en koncentration av verksamheten till ett begränsat antal områden. Härvid bör, betonar han, särskilt sådana forskningsområden prioriteras där den tekniska utvecklingen går särskilt snabbt eller eljest är av stor betydelse för totalförsvaret, exempelvis informationsteknologi, bioteknik, kemi och forskning av särskild betydelse för det civila totalförsvaret samt ABC-skydd. Erforderlig kompetens för de militärtekniska tillämpningarna bör eftersträvas inom de viktigaste delarna av områdena

- Underrättelse-, lednings- och sambandssystem
- Kvalificerade vapensystem
- Styr ammunition samt land- och sjöminor
- Telekrigföring
- Undervattensteknologi med försvarstillämpning.

Beträffande försvarsforskningen anför föredragande statsrådet avslutningsvis:

Jag vill betona betydelsen av att det svenska försvaret kan utformas med egna värderingar och eget kunnande som grund. Försvarsforskningen skall i linje härmed stödja utvecklingen genom att tidigt upptäcka, identifiera och analysera sådana förändringar, dels i vår omvärld och dels inom landet, vilka har betydelse för våra försvarsansträngningar. Försvarsforskningen skall vidare lämna underlag för erforderlig anpassning inom totalförsvaret. Sveriges alliansfria politik gör att vi måste sätta målen högt i dessa hänseenden och innebär att den svenska försvarsforskningen måste ha hög kvalitet.

Jag erinrar om det senast fattade försvarsbeslutet (prop. 1986/87:95, FöU 11, rskr. 310) där riktlinjerna för den framtida försvarsforskningen slås fast.

Den föreslagna inriktningen av den försvarsgemensamma forskningen stämmer i allt väsentligt överens med inriktningen i försvarsbeslutet.

Beträffande den svenska försvarsindustrin anför försvarsministern bl.a.:

Inhemsk kapacitet att utveckla, tillverka och underhålla försvarsmateriel är en betydande säkerhetspolitisk tillgång. Vår försvarsindustri är därtill en viktig förutsättning för att vi självständigt skall kunna vidmakthålla, utveckla och tillverka försvarsmateriel under kriser och krig. I 1987 års försvarsbeslut framhöll riksdagen bl.a. att industrins förmåga att hålla samman utveckling och tillverkning av kvalificerad försvarsmateriel så långt möjligt bör bevaras. Enligt min bedömning kommer dessutom behovet av inköp utifrån av tekniskt kunnande, komponenter och delsystem att öka i omfattning i framtiden. Ett samarbete med utländsk industri för att bevara och befästa systemkompetenser bygger därför på förutsättningen att hög teknisk och industriell kompetens även fortsättningsvis kan upprätthållas inom svensk försvarsindustri.

En annan förutsättning för försvarsindustrins förmåga och möjligheten att bevara väsentliga delar av sin kompetens, kapacitet och konkurrensförmåga är möjligheter till export. Enbart det svenska försvarets planerade beställningar av utveckling och produktion av materiel ger varken tids- eller volymmässigt tillräcklig beläggning vid industrin för att göra verksamheten

möjlig till rimliga kostnader och — kanske än viktigare — med bibehållande av en hög teknisk nivå. Frågor som rör krigsmaterielexporten är emellertid för närvarande föremål för beredning inom regeringskansliet. Överväganden i hithörande frågor kommer därför att närmare presenteras i samband med en kommande proposition om ökad styrning och kontroll av krigsmaterielexporten. Jag har i denna fråga samrått med statsrådet Gradin.

Jag delar överbefälhavarens uppfattning att försvarsindustrin står inför anpassningsåtgärder som i vissa fall även kan kräva strukturförändringar. Försvarsindustrins kapacitet behöver anpassas till försvarsmaktens behov av materiel och till rimliga exportantaganden. En sådan anpassning förutsätter samtidigt att försvarsmaktens planering i högre grad än vad som i dag är fallet anpassas till industrins behov av jämnare beläggning. I det följande utvecklar jag min syn på vissa materielområden.

Föredragande statsrådet berör därefter situationen inom

- varvsindustrin
- flygindustrin, inkl. flygmotorområdet
- ammunitionsindustrin
- artilleri- och pansarvärnssystem samt
- robotindustrin.

## Motionerna

1987/88:Fö207 av Carl Bildt m.fl. (m) såvitt gäller yrkande 14 att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om försvarsindustrins situation.

1987/88:Fö601 av Ralf Lindström och Yvonne Sandberg-Fries (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att överflytta översynen av ett antal ubåtar till Karlskronavarvet.

1987/88:Fö602 av Ralf Lindström och Yvonne Sandberg-Fries (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förutsättningarna för att flytta viss militär verksamhet till Karlskrona.

1987/88:Fö603 av Karl-Gösta Svenson (m) och Karl-Anders Petersson (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att även ubåtsproduktionen för den svenska marinens räkning förläggas till Karlskronavarvet,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om underhållet av svenska marinens ubåtar,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om underhållet av statsisbrytarna,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lokalisering av underhållsavdelningen vid FMV till Karlskrona,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen

anförts om tillverkning av en mål-ubåt för ubåtsskyddsverksamhet samt för forskningsändamål.

FöU 1987/88:11

1987/88:Fö605 av Lennart Alsén (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder för att trygga sysselsättningen vid Karlskronavarvet.

1987/88:Fö606 av Karl-Gösta Svenson (m) och Karl-Anders Petersson (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om den militära utbildningen vid Karlskrona örlogsskolor.

1987/88:Fö607 av Yvonne Sandberg-Fries och Ralf Lindström (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder för att behålla och utveckla Karlskronavarvet AB:s kompetens på det marina området.

1987/88:Fö608 av Göthe Knutson och Karl-Gösta Svenson (m) såvitt gäller yrkandena

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om det framtida sysselsättningsläget vid Karlskronavarvet,

4. att riksdagen hos regeringen begär att överbefälhavaren och chefen för marinen får i uppdrag att redovisa marinens behov av nya fartyg för tiden fram till år 2000 samt därmed sammanhängande behov av Karlskronavarvet med angivande av kapacitet och kompetens.

## Utskottet

Utskottet har redovisat sin övergripande syn i fråga om den svenska försvarsindustrins säkerhetspolitiska betydelse och framtida förutsättningar i 1987 års betänkande (FöU 1986/87:11) med anledning av totalförsvarspropositionen, där även utskottets syn i fråga om försvarsforskningens inriktning redovisades, och nu senast i ett yttrande till utrikesutskottet över regeringens proposition om frågor rörande krigsmaterielexport (FöU 1987/88:4 y).

Utskottet konstaterar att föredragande statsrådets anförande i fråga om forskning och försvarsindustri ligger i linje med och nära överensstämmer med inriktningen i 1987 års försvarsbeslut.

I motion 1987/88:Fö207 (m) framhålls, med instämmande i propositionen i denna del, vikten av att vår försvarsindustriella förmåga så långt möjligt bevaras. En förutsättning härför är möjligheten till export. Vidare betonar motionärerna att det ökande beroendet av kvalificerad teknik nödvändiggör försvarsindustriellt samarbete med omvärlden. Såvitt möjligt bör dock en högteknologisk svensk försvarsmaterielproduktion bibehållas, något som kräver en noggrann prioritering. Motionärerna anför att uteblivna beställningar från det svenska försvaret i kombination med exportrestriktioner kan ge allvarliga svackor i kompetensutnyttjande i försvarsindustrin. Speciellt allvarligt är läget för Karlskronavarvet varför särskilda, kapa-

citetsbevarande åtgärder erfordras. Motionärerna yrkar att riksdagen skall uttala sig i enlighet med motionen om försvarsindustrins situation.

Utskottet anser inte att ett allmänt uttalande från riksdagens sida i enlighet med detta motionsyrkande skulle tillföra något väsentligt nytt element, utöver vad som anfördes i riksdagens tillkännagivande om försvarsindustrin i 1987 års försvarsbeslut och vad som nu anförs i propositionen. Utskottet hänvisar också till nämnda yttrande till utrikesutskottet (FöU 1987/88:4 y). Utskottet anser mot denna bakgrund att riksdagen inte bör bifalla motionen i denna del. Motion 1987/88:Fö207, yrkande 14, bör således avslås.

Beträffande den svenska varvsindustrin, som uppmärksammas i ett antal motioner, anför försvarsministern att denna industris förmåga att utveckla och producera örlogsfartyg enligt marinens behov så långt möjligt bör bevaras inom landet. Därefter uttalar han:

Jag konstaterar dock att det svenska försvarets behov av varvskapacitet blir lägre under den närmaste 10-årsperioden. Dessa lägre behov hänför sig främst till den minskande produktionen av övervattensfartyg. Ubåtsproduktionen kan dock i stort upprätthållas enligt tidigare inriktning. Mot ovanstående bakgrund är det min uppfattning att den totala kapaciteten för nybyggnad och underhåll av örlogsfartyg måste anpassas till aktuella förhållanden. Härvid måste kompetensen att utveckla och producera ubåtar enligt min mening prioriteras.

Utskottet behandlar i anslutning härtill ett antal motioner som tar upp situationen vid Karlskronavarvet. I dessa motioner framläggs, mot bakgrund av den kris med åtföljande varsel om uppsägningar i stor skala som drabbat företaget till följd av uteblivna beställningar, ett antal olika förslag till åtgärder som skulle kunna förbättra sysselsättningsläget i Karlskrona.

Sålunda föreslås i motion 1987/88:Fö601 (s) att översynen av ytterligare fyra ubåtar flyttas till Karlskrona. I motion 1987/88:Fö602 (s) föreslår samma motionärer ett antal tänkbara åtgärder för att flytta viss militär verksamhet till Karlskrona. Motion 1987/88:Fö603 (m, c) omspannar fem olika yrkanden om tillkännagivanden angående ubåtsproduktionens förläggande till Karlskrona, ubåtsunderhåll, underhåll av statsisbrytarna, underhållsavdelningens vid FMV lokalisering till Karlskrona och tillverkning av en mål-ubåt. Även i motion 1987/88:Fö605 (fp) föreslås ett antal åtgärder för att förbättra sysselsättningssituationen, däribland överförande till Karlskrona av underhållet på övervattensfartyg, ubåtsunderhåll, viss militär utbildning samt ubåtsproduktionen i sin helhet. Motionärerna i motion 1987/88:Fö606 (m, c) tar likaledes upp frågan om överflyttning till Karlskrona av viss militär utbildning. I motion 1987/88:Fö607 (s), slutligen, anges ytterligare åtgärder, däribland direktiv till ökad möjlighet till alternativ produktion, tidigareläggning av ubåtsprojekt, byggande av miniubåt främst för målgångsverksamhet och tillverkning av kustbevakningsfartyg.

*Utskottet* konstaterar att motionärerna i dessa motioner uppvisar en betydande uppfinningsrikedom när det gäller att föreslå åtgärder som skulle kunna bidra till att förbättra det kritiska sysselsättningsläget till följd av Karlskronavarvets beläggningssituation. Utskottet vill änyo uttala, som sin mening att det med hänsyn till Karlskronavarvets betydelse för det svenska

försvaret och även av regionalpolitiska skäl är angeläget att de negativa effekterna av förestående produktionssvacka kan begränsas. Utskottet kan emellertid inte tillstyrka att något av här redovisade motionsyrkanden bifalls av riksdagen. Utskottet förutsätter att såväl regeringen som berörda försvarsmyndigheter och även den statligt ägda koncernen Celsius AB, i vilken det statliga ägarskapet företräds av industridepartementet, kan ha anledning att pröva motionsförslagen till åtgärder vid sökandet efter lösningar på Karlskronavarvets problem. Utskottet vill dock i detta sammanhang hänvisa till att regeringen i bilaga 8 till årets kompletteringsproposition föreslår riksdagen att Karlskronavarvet får en beställning om ytterligare ett minröjningsfartyg till ett värde av 200 milj. kr., något som i väsentlig grad torde tillmötesgå strävan i här behandlade motioner. Motionerna Fö601, Fö602, Fö603, Fö605, Fö606 och Fö607 bör således enligt utskottets mening avslås.

I motion 1987/88:Fö608 (m) behandlas ytterligare aspekter på Karlskronavarvets problem. Motionärerna frågar sig bl.a. hur länge Karlskronavarvet får och kan behålla sina skickliga yrkesarbetare och tekniker som bär upp varvets unika kompetens på plastteknikens område. De anförr ett antal områden och funktioner inom vilket det finns behov av nya fartyg, militära och civila, och betonar statens ansvar för sysselsättningen och för varvet som sådant. Äventyras nu framtiden för Karlskronavarvet innebär det enligt motionärerna ett ökat säkerhetspolitiskt risktagande. I två här behandlade yrkanden hemställs om ett riksdagsuttalande om det framtida sysselsättningsläget samt att riksdagen hos regeringen skall begära att överbefälhavaren och chefen för marinen får i uppdrag att redovisa marinens behov av fartyg för tiden fram till år 2000 och därmed sammanhängande behov av Karlskronavarvet med angivande av kapacitet och kompetens.

*Utskottet* kan inte tillstyrka bifall till dessa motionsyrkanden. Något uttalande från riksdagens sida utöver vad som här ovan återgivits om sysselsättningsläget i Karlskrona kan inte anses motiverat. Vidare pågår enligt vad utskottet har inhämtat redan i nuläget diverse kartläggnings- och studiearbeten inom marinstaben och försvarsstaben samt inom FMV för att inom ramen för 1987 års försvarsbeslut och som förberedelse för 1992 års försvarsbeslut pröva olika sätt att möta Karlskronavarvets beläggningsproblem de närmaste åren och även pröva marinens behov av varvsresurser i ett längre perspektiv. Något nytt uppdrag i enlighet med vad som föreslås i motionen torde inte erfordras.

## Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *åtgärder för att avhjälpa krisen vid Karlskronavarvet* att riksdagen avslår motionerna 1987/88:Fö601, 1987/88:Fö602, 1987/88:Fö603, 1987/88:Fö605, 1987/88:Fö606 och 1987/88:Fö607,

2. beträffande *det framtida sysselsättningsläget vid Karlskronavarvet. m.m.*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö608, yrkandena 3 och 4,

3. beträffande *forskning och försvarsindustri i övrigt*  
att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motion  
1987/88:Fö207, yrkande 14, lämnar utan erinran vad föredragande  
statsrådet i övrigt har anfört om forskning och försvarsindustri.

FöU 1987/88:11

## 7 Anslagsfrågor för budgetåret 1988/89

### FJÄRDE HUVUDTITELN

Regeringen har i budgetpropositionen föreslagit riksdagen att för budget-  
året 1988/89 anvisa medel och lämna beställningsbemyndiganden m.m.  
enligt följande sammanställning.

Anslag		Belopp kr.
A 1.	Försvarsdepartementet (s. 96)	förslagsanslag 37 490 000
A 2.	Utredningar m. m. (s. 96)	reservationsanslag 3 000 000
A 3.	Extra utgifter (s. 96—97)	reservationsanslag 770 000
B 1.	Arméförband: Ledning och för- bandsverksamhet (s. 98—101)	förslagsanslag 7 055 000 000
B 2.	Arméförband: Anskaffning av materiel (s. 101—104)	bemyndigande 4 277 500 000 förslagsanslag 2 145 000 000
B 3.	Arméförband: Anskaffning av anläggningar (s. 104—105)	förslagsanslag 135 000 000
C 1.	Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet (s. 106— 108)	förslagsanslag 2 200 000 000
C 2.	Marinförband: Anskaffning av materiel (s. 109—111)	bemyndigande 1 187 400 000 förslagsanslag 1 743 000 000
C 3.	Marinförband: Anskaffning av anläggningar (s. 111—113)	förslagsanslag 110 000 000
D 1.	Flygvapenförband: Ledning och förbandsverksamhet (s. 114— 116)	förslagsanslag 3 407 000 000 bemyndigande
D 2.	Flygvapenförband: Anskaffning av materiel (s. 117—119)	bemyndigande 3 545 300 000 förslagsanslag 5 241 000 000
D 3.	Flygvapenförband: Anskaffning av anläggningar (s. 119—120)	förslagsanslag 377 000 000
E 1.	Operativ ledning m. m.: Led- ning och förbandsverksamhet (s. 121—123)	förslagsanslag 799 000 000
E 2.	Operativ ledning m. m.: An- skaffning av materiel (s. 123— 124)	bemyndigande 181 200 000 förslagsanslag 207 500 000
E 3.	Operativ ledning m. m.: An- skaffning av anläggningar (s. 124—125)	förslagsanslag 122 000 000

Anslag		Belopp kr.	
E 4.	Operativ ledning m. m.: Forskning och utveckling (s. 125—127)	bemyndigande förslagsanslag	55 600 000 87 000 000
F 1.	Försvarets civilförvaltning (s. 128—129)	förslagsanslag	109 480 000
F 2.	Försvarets sjukvårdsstyrelse (s. 129—131)	förslagsanslag	32 450 000
F 3.	Fortifikationsförvaltningen (s. 131—133)	förslagsanslag	184 200 000
F 4.	Försvarets materielverk (s. 133—136)	bemyndigande förslagsanslag	700 000 000 761 700 000
F 5.	Gemensam försvarsforskning (s. 136—138)	bemyndigande förslagsanslag	11 000 000 366 580 000
F 6.	Anskaffning av anläggningar för försvarets forskningsanstalt (s. 138—139)	förslagsanslag	42 850 000
F 7.	Försvarets radioanstalt (s. 139—140)	förslagsanslag	263 300 000
F 8.	Värnpliktsverket (s. 140—142)	förslagsanslag	119 000 000
F 9.	Försvarets rationaliseringsinstitut (s. 142—144)	förslagsanslag	22 555 000
F 10.	Försvarets högskolan (s. 144—145)	förslagsanslag	5 220 000
F 11.	Militärhögskolan (s. 145—147)	förslagsanslag	51 150 000
F 12.	Försvarets förvaltningsskola (s. 147—149)	förslagsanslag	13 120 000
F 13.	Försvarets läromedelscentral (s. 149—150)	förslagsanslag	1 000
F 14.	Krigsarkivet (s. 150—152)	förslagsanslag	8 940 000
F 15.	Statens försvarshistoriska museer (s. 152—153)	förslagsanslag	14 870 000
F 16.	Frivilliga försvarsorganisationer m. m. (s. 153—154)	förslagsanslag	103 600 000
F 17.	Försvarets datacentral (s. 154—156)	förslagsanslag	1 000
F 20.	Vissa nämnder m. m. inom det militära försvaret (s. 159—161)	förslagsanslag	16 270 000
F 21.	Reserv för det militära försvaret (s. 161—162)	anslag	165 513 000
F 22.	Reglering av prisstegringar för det militära försvaret	förslagsanslag	1 600 000 000
G 1.	Överstyrelsen för civil beredskap: Förvaltningskostnader (s. 163—165)	förslagsanslag	44 900 000
G 2.	Civil ledning och samordning (s. 165—167)	bemyndigande reservationsanslag	60 000 000
G 3.	Civilbefälhavarna (s. 167—170)	förslagsanslag	24 000 000
G 4.	Signalskydd (s. 170—172)	bemyndigande reservationsanslag	3 930 000 4 180 000

Anslag		Belopp kr.
G 5.	Vissa teleanordningar (s. 172—173)	reservationsanslag 12 110 000
H 1.	Befolkningsskydd och räddningstjänst (s. 174—180)	bemyndigande 239 250 000 bemyndigande 63 700 000 förslagsanslag 588 500 000
H 2.	Anläggningar för fredsorganisationen (s. 180—181)	förslagsanslag 21 200 000
H 3.	Skyddsrum (s. 182—184)	bemyndigande 431 000 000 förslagsanslag 489 300 000
H 4.	Identitetsbrickor (s. 184—185)	förslagsanslag 935 000
H 5.	Ersättning för verksamhet vid räddningstjänst m. m. (s. 185—186)	förslagsanslag 4 000
I 1.	Styrelsen för psykologiskt försvar (s. 187)	förslagsanslag 8 000 000
J 1.	Drift av beredskapslager (s. 188—189)	bemyndigande förslagsanslag 241 454 000
J 2.	Beredskapslagring och industriella åtgärder (s. 189—190)	bemyndigande reservationsanslag 83 508 000
J 3.	Täckande av förluster till följd av statliga beredskapsgarantier m. m. (s. 191)	förslagsanslag 1 000
K 1.	Försvarets forskningsanstalt: Intäktsfinansierad uppdragsverksamhet (s. 192—193)	förslagsanslag 1 000
K 2.	Flygtekniska försöksanstalten (s. 193—196)	förslagsanslag 8 837 000
K 3.	Beredskapsstyrka för FN-tjänst (s. 196—198)	förslagsanslag 34 200 000
K 4.	FN-styrkors verksamhet utomlands (s. 198—201)	förslagsanslag 205 120 000
K 5.	Övervakningskontingenten i Korea (s. 201—202)	förslagsanslag 3 500 000
K 6.	Anläggningar m. m. för vissa militära ändamål (s. 202—203)	reservationsanslag 9 400 000
K 7.	Nämnden för vapenfriutbildning (s. 203—204)	förslagsanslag 5 830 000
K 8.	Vapenfria tjänstepliktiga (s. 204—205)	förslagsanslag 122 320 000
K 9.	Vissa nämnder m. m. inom försvarsdepartementets område (s. 206—207)	förslagsanslag 8 040 000

## Motion

1987/88:Fö207 av Carl Bildt m.fl. (m) såvitt gäller yrkandena

4. att riksdagen till Arméförband: Ledning och förbandsverksamhet för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 7 270 000 000 kr. med anledning av vad som i motionen anförts om repetitionsutbildning m.m.,

5. att riksdagen till Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet för budgetåret 1988/89 anslår ett förslagsanslag av 2 240 000 000 kr. med anledning av vad som i motionen anförs om repetitionsutbildning,

6. att riksdagen till Arméförband: Anskaffning av materiel för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag om 2 175 000 000 kr. med anledning av vad i motionen anförs om luftvärnet,

8. att riksdagen till Flygvapenförband: Anskaffning av materiel för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 5 436 000 000 kr.,

13. att riksdagen till Marinförband: Anskaffning av materiel för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 1 863 000 000 kr. med anledning av vad i motionen sagts om anskaffning av korvetter och ubåtsskydd,

16. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförs om behovet av försvarets rationaliseringsinstitut.

## Utskottet

Moderata samlingspartiet har i sin partimotion Fö207 beträffande budgetåret 1988/89 föreslagit medelsanvisningar och beställningbemyndigande enligt följande sammanställning:

Anslag		Belopp (kr.)
B 1.	Arméförband: Ledning och förbandsverksamhet	7 270 000 000
B 2.	Arméförband: Anskaffning av materiel	2 175 000 000
C 1.	Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet	2 240 000 000
C 2.	Marinförband: Anskaffning av materiel	1 863 000 000
D 2.	Flygvapenförband: Anskaffning av materiel	5 436 000 000

*Utskottet* — som i det föregående har godtagit regeringens förslag till utgiftsram för det militära försvaret under budgetåret 1988/89 — anser att riksdagen i linje med detta ställningstagande bör avslå motion Fö207 såvitt nu är i fråga.

Moderata samlingspartiet har vidare i sin partimotion Fö207 ifrågasatt behovet av *försvarets rationaliseringsinstitut*. Motionärerna konstaterar att det är naturligt att i ökad utsträckning utnyttja det civila samhällets kompetens när det gäller informationshantering, organisationsutveckling och rationalisering inom försvarsmakten. Att upprätthålla ett försvarsspecifikt *rationaliseringsinstitut* anser de mot den bakgrunden inte ha något berättigande.

*Utskottet* erinrar om att behovet av ett särskilt rationaliseringsorgan för försvarsmakten har prövats i olika sammanhang, bl.a. av den s.k. HPG 5-utredningen. Nytt underlag för en bedömning av i vilka former rationaliseringsverksamheten inom försvarsmakten skall bedrivas torde framkomma som resultat av överbefälhavarens pågående utredningsarbete. I avvaktan därpå bör riksdagen inte uttala sig i frågan. Motion Fö207 bör därför avslås av riksdagen också i denna del.

Beträffande anslaget *F 7. Försvarets radioanstalt* har utskottet noterat att regeringen föreslår ett belopp som med 1,65 milj. kr. understiger vad försvarrets radioanstalt (FRA) har begärt (prop. 1987/88:100 bil. 6 s. 139). Även för innevarande budgetår tilldelades FRA ett anslag för sin verksamhet som inte motsvarade myndighetens önskemål (— 5,5 milj. kr.). Utskottet har vidare konstaterat att det i enlighet med försvarskommitténs förslag har avsatts 150 milj. kr. för förstärkning av funktionen Underrättelsetjänst under försvarsbeslutsperioden.

I likhet med vad som skedde vid föregående riksmöte i samband med ställningstagandet till anslagsbeloppet för innevarande budgetår vill utskottet påminna om den prioriterade ställning som underrättelsetjänsten har enligt försvarsbeslutet. Nu liksom då förutsätter utskottet att förstärkningar enligt försvarskommitténs förslag kommer till stånd och att den del av resurstillskottet för underrättelseverksamhet som bör tilldelas FRA utgår ograverad under femårsperioden.

Från anslaget *F 16. Frivilliga försvarsorganisationer m.m.* utgår ekonomiskt stöd till frivilligorganisationernas verksamhet. Överbefälhavaren har föreslagit en ökning av anslaget — inom utgiftsramen för det militära försvaret — som överstiger regeringens förslag med 2 milj. kr. Utskottet anser att anslaget bör föras upp med det belopp som överbefälhavaren har föreslagit. Ökningen av anslaget bör enligt utskottets mening inte öka utgifterna för det militära försvaret nästa budgetår. Regeringen bör beakta detta i samband med prisregleringen för budgetåret.

Under anslaget *H 1. Befolkningsskydd och räddningstjänst* har för Sveriges civilförsvarsförbund beräknats 12 185 000 kr., varav 3 810 000 kr. avses för allmän administration och resten, 8 375 000 kr., för förbundets insatser för uppbyggnaden av hemskyddet. Utskottet anser att ytterligare 1 milj. kr. skall ställas till civilförsvarsförbundets förfogande som stöd för dess viktiga uppgift att genom utbildningsverksamhet bygga upp den frivilliga hemskyddsverksamheten i landet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Medlen skall tillföras genom omfördelning inom anslaget.

Under anslaget *K 9. Vissa nämnder m.m. inom försvarsdepartementets område*, finns för nästa budgetår beräknat 3 485 000 kr. för bidrag till Stiftelsen Gällöfsta Kurscentrum. Detta är ca 300 000 kr. mindre än vad stiftelsen begärt. Utskottet anser att anslaget i förhållande till regeringens förslag bör höjas med 300 000 kr. för att tillgodose stiftelsens medelsbehov.

## Hemställan

Utskottet hemställer

1. att riksdagen till *Försvarsdepartementet* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 37 490 000 kr.,
2. att riksdagen till *Utredningar m.m.* för budgetåret 1988/89 anvisar ett reservationsanslag av 3 000 000 kr.,
3. att riksdagen till *Extra utgifter* för budgetåret 1988/89 anvisar ett reservationsanslag av 770 000 kr.,
4. att riksdagen till *Arméförband: Ledning och förbandsverksamhet*

med bifall till propositionen och avslag på motion 1987/88:Fö207, yrkande 4 i denna del, för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 7 055 000 000 kr.,

5. beträffande *Arméförband: Anskaffning av materiel*

a) att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att beställningar av materiel m.m. och utvecklingsarbete för arméförband får läggas ut inom en kostnadsram av 4 277 500 000 kr.,

b) att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motion 1987/88:Fö207, yrkande 6 i denna del, för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 2 145 000 000 kr.,

6. att riksdagen till *Arméförband: Anskaffning av anläggningar* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 135 000 000 kr.,

7. att riksdagen till *Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet* med bifall till propositionen och med avslag på motion 1987/88:Fö207, yrkande 5 i denna del, för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 2 200 000 000 kr.,

8. beträffande *Marinförband: Anskaffning av materiel*

a) att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att beställningar av materiel m.m. och utvecklingsarbete för marinförband får läggas ut inom en kostnadsram av 1 187 400 000 kr.,

b) att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motion 1987/88:Fö207, yrkande 13 i denna del, för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 1 743 000 000 kr.,

9. att riksdagen till *Marinförband: Anskaffning av anläggningar* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 110 000 000 kr.,

10. beträffande *Flygvapenförband: Ledning och förbandsverksamhet*

a) att riksdagen för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 3 407 000 000 kr.,

b) att riksdagen bemyndigar regeringen att justera anslaget D 1. med hänsyn till de omfördelade kostnaderna mellan den civila och militära vädertjänsten,

11. beträffande *Flygvapenförband: Anskaffning av materiel*

a) att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att beställningar av materiel m.m. och utvecklingsarbete för flygvapenförband får läggas ut inom en kostnadsram av 3 545 300 000 kr.,

b) att riksdagen med bifall till propositionen och med avslag på motion 1987/88:Fö207, yrkande 8 i denna del, för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 5 241 000 000 kr.,

12. att riksdagen till *Flygvapenförband: Anskaffning av anläggningar* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 377 000 000 kr.,

13. att riksdagen till *Operativ ledning m.m.: Ledning och förbandsverksamhet* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 799 000 000 kr.,

14. beträffande *Operativ ledning m.m.: Anskaffning av materiel*

a) att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att beställningar

av materiel m.m. för operativ ledning m.m. får läggas ut inom en kostnadsram av 181 200 000 kr.,

b) att riksdagen för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 207 500 000 kr.,

15. att riksdagen till *Operativ ledning m.m.: Anskaffning av anläggningar* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 122 000 000 kr.,

16. beträffande *Operativ ledning m.m.: Forskning och utveckling*

a) att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att utvecklingsarbete för operativ ledning m.m. får läggas ut inom en kostnadsram av 55 600 000 kr.,

b. att riksdagen för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 87 000 000 kr.,

17. att riksdagen till *Försvarets civilförvaltning* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 109 480 000 kr.,

18. att riksdagen till *Försvarets sjukvårdsstyrelse* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 32 450 000 kr.,

19. att riksdagen till *Fortifikationsförvaltningen* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 184 200 000 kr.,

20. beträffande *Försvarets materielverk*

a) att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att för budgetåret 1988/89 förnödenheter för fredsutbildningen får beställas så att vid varje tillfälle uteliggande skuld inte överstiger 700 000 000 kr.,

b) att riksdagen för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 761 700 000 kr.,

21. beträffande *Gemensam försvarsforskning*

a) att riksdagen bemyndigar regeringen att under budgetåret 1988/89 medge att materiel för forskningsändamål får beställas inom en kostnadsram av 11 000 000 kr.,

b) att riksdagen för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 366 580 000 kr.,

22. att riksdagen till *Anskaffning av anläggningar för försvarets forskningsanstalt* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 42 850 000 kr.,

23. att riksdagen till *Försvarets radioanstalt* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 263 300 000 kr.,

24. att riksdagen till *Värnpliktsverket* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 119 000 000 kr.,

25. beträffande *Försvarets rationaliseringsinstitut*

a) att riksdagen avslår motion 1987/88:Fö207, yrkande 16, om behovet av försvarets rationaliseringsinstitut,

b) att riksdagen för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 22 555 000 kr.,

26. att riksdagen till *Försvårshögskolan* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 5 220 000 kr.,

27. att riksdagen till *Militärhögskolan* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 51 150 000 kr.,

28. att riksdagen till *Försvarets förvaltningsskola* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 13 120 000 kr.,

29. att riksdagen till *Försvarets läromedelscentral* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 1 000 kr.,

30. att riksdagen till *Krigsarkivet* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 8 940 000 kr.,

31. att riksdagen till *Statens försvarshistoriska museer* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 14 870 000 kr.,

32. att riksdagen till *Frivilliga försvarsorganisationer m.m.* med anledning av propositionen för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 105 600 000 kr.,

33. att riksdagen till *Försvarets datacentral* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 1 000 kr.,

34. att riksdagen till *Vissa nämnder m.m. inom det militära försvaret* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 16 270 000 kr.,

35. att riksdagen till *Reserv för det militära försvaret* för budgetåret 1988/89 anvisar ett anslag av 165 513 000 kr.,

36. att riksdagen till *Reglering av prisstegringar för det militära försvaret* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 1 600 000 000 kr.,

37. att riksdagen till *Överstyrelsen för civil beredskap: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 44 900 000 kr.,

38. beträffande *Civil ledning och samordning*

a) att riksdagen bemyndigar regeringen att av de reserverade medlen per den 30 juni 1988 på nuvarande anslaget G 5. Vissa skyddsrumsanläggningar 220 000 kr. förs över till anslaget G 2. Civil ledning och samordning,

b) att riksdagen för budgetåret 1988/89 anvisar ett reservationsanslag av 60 000 000 kr.,

39. att riksdagen till *Civilbefälhavarna* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 24 000 000 kr.,

40. beträffande *Signalskydd*

a) att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att beställningar av signalskyddsmateriel får läggas ut inom en kostnadsram av 3 930 000 kr.,

b) att riksdagen för budgetåret 1988/89 anvisar ett reservationsanslag av 4 180 000 kr.,

41. att riksdagen till *Vissa teleanordningar* för budgetåret 1988/89 anvisar ett reservationsanslag av 12 110 000 kr.,

42. beträffande *Befolkningsskydd och räddningstjänst*

a) att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att av de reserverade medlen per den 30 juni 1988 på nuvarande anslaget G 5. Vissa skyddsrumsanläggningar 800 000 kr. förs över till anslaget H 1. Befolkningsskydd och räddningstjänst,

b) att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att materiel beställs inom en kostnadsram av 239 250 000 kr.,

c) att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att ersättning utgår för produktion av anläggningar för civilförsvarets krigsorganisation inom en kostnadsram av 63 700 000 kr.,

d) att riksdagen för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 588 500 000 kr.,

e) att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om ytterligare medel till Sveriges civilförsvärsförbund genom omfördelning av medel inom anslaget,

43. att riksdagen till *Anläggningar för fredsorganisationen* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 21 200 000 kr.,

44. beträffande *Skyddsrum*

a) att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att ersättning utgår för anskaffning av skyddsrum för befolkningen inom en kostnadsram av 431 000 000 kr.,

b) att riksdagen för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 489 300 000 kr.,

45. att riksdagen till *Identitetsbrickor* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 935 000 kr.,

46. att riksdagen till *Ersättning för verksamhet vid räddningstjänst m.m.* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 4 000 kr.,

47. att riksdagen till *Styrelsen för psykologiskt försvar* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 8 000 000 kr.,

48. beträffande *Drift av beredskapslager*

a) att riksdagen bemyndigar regeringen att sätta ned statskapitalet med 10 996 300 kr. för under budgetåret 1986/87 uppkomna lagringsförluster,

b) att riksdagen för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 241 454 000 kr.,

49. beträffande *Beredskapslagring och industriella åtgärder*

a) att riksdagen bemyndigar regeringen att inom en kostnadsram av 42 000 000 kr. medge avtal om nya beredskapslån som medför utbetalningar under senare budgetår,

b) att riksdagen för budgetåret 1988/89 anvisar ett reservationsanslag av 83 508 000 kr.,

50. att riksdagen till *Täckande av förluster till följd av statliga beredskapsgarantier m.m.* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 1 000 kr.,

51. att riksdagen till *Försvarets forskningsanstalt: Intäktsfinansierad uppdragsverksamhet* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 1 000 kr.,

52. att riksdagen till *Flygtekniska försöksanstalten* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 8 837 000 kr.,

53. att riksdagen till *Beredskapsstyrka för FN-tjänst* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 34 200 000 kr.,

54. att riksdagen till *FN-styrkors verksamhet utomlands* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 205 120 000 kr.,

55. att riksdagen till *Övervakningskontingenten i Korea* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 3 500 000 kr.,

56. att riksdagen till *Anläggningar m.m. för vissa militära ändamål* för budgetåret 1988/89 anvisar ett reservationsanslag av 9 400 000 kr.,

57. att riksdagen till *Nämnden för vapenfriutbildning* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 5 830 000 kr.,

58. att riksdagen till *Vapenfria tjänstepliktiga* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 122 320 000 kr.,

59. att riksdagen till *Vissa nämnder m.m. inom försvarsdepartementets område* med anledning av propositionen för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 8 340 000 kr.

Stockholm den 10 maj 1988

På försvarsutskottets vägnar

*Arne Andersson*

Närvarande: Arne Andersson i Ljung (m), Olle Göransson (s), Roland Brännström (s), Åke Gustavsson (s), Kerstin Ekman (fp), Gunhild Bolander (c), Evert Hedberg (s), Göthe Knutson (m), Ingemar Konradsson (s), Ingvar Björk (s), Hans Lindblad (fp), Olle Aulin (m), Iréne Vestlund (s), Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c) och Christer Skoog (s).

## Reservationer

### 1. Riksdagen och försvarsplaneringen (punkt 1, mom. 1)

Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (båda c) anser

*dels* att den del av utskottets anförande som på s. 6 börjar med "Utskottet avstyrker" och slutar med "inte erfordras" bort ha följande lydelse:

Riksdagen har redan i samband med totalförsvarsbeslutet 1987 uttalat sig om behovet av parlamentarisk insyn och medverkan inför det mellanbeslut som förestår våren 1989 på grundval av nämnda utredningsarbete. Utskottet har visserligen anledning att utgå ifrån att regeringen i enlighet med riksdagens uttalande kommer att tillsätta en eller flera parlamentariska kommittéer för att bereda ifrågavarande problemkomplex med utgångspunkt från myndigheternas förslag. Utskottet anser dock i linje med vad som anförs i motion Fö202 i denna del att det parlamentariska inslaget i pågående utredningsarbete, som berör för totalförsvaret synnerligen viktiga framtidsfrågor, lämpligen borde ha aktiverats av regeringen redan tidigare. Med de tidsförhållanden som nu är aktuella finns enligt utskottets mening en betydande risk att beredningsarbetet inför 1989 års mellanbeslut erhåller en tämligen summarisk och ytlig parlamentarisk förankring, vilket torde försvåra uppnåendet av största möjliga enighet i riksdagen när denna skall ta ställning till regeringens proposition.

*dels* att utskottets hemställan (s. 7) i moment 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *parlamentarisk utredning*

att riksdagen med bifall till motion 1987/88:Fö202, yrkande 1, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om en parlamentarisk utredning inför 1989 års försvarsbeslut.

## 2. Vissa för totalförsvaret gemensamma frågor (punkt 3, mom. 1)

Arne Andersson i Ljung, Göthe Knutson och Olle Aulin (alla m) anser

*dels* — beträffande *gemensamma utgångspunkter för planeringen* — att den del av utskottets anförande som på s. 14 börjar med "Utskottet behandlade" och på s. 15 slutar med "i motion 1987/88:Fö207" bort ha följande lydelse:

Utskottet konstaterar att regeringen i föreliggande proposition står fast vid de gemensamma utgångspunkter för totalförsvarets planering som angavs i 1987 års totalförvarsbeslut. Dessa gemensamma utgångspunkter gällde främst försörjningsberedskapen och inrymde, med ändring av hitillsvarande planeringsantaganden i fråga om försörjningsberedskapen, vissa antaganden om krisers och krigs varaktighet och karaktär. De nya planeringsantagandena, som byggde på 1984 års försvarskommittés förslag, talade om ett "förkrigsskede" med en tänkt varaktighet på upp till ett år, följt av ett "akut krigsskede" mellan maktblocken på "några månader" och därefter ett återhämtningsskede som kan påverka främst utrikeshandeln under "något år".

Utskottet delar den åsikt som framförs i motion Fö207 att en sådan schematisering inte kan godtas som grund för totalförsvarets långsiktiga planering. Utskottet instämmer i vad som i motionen anförs om att en storkonflikt mellan de bägge maktblocken kan komma att bli en världsbrand av en intensitet och varaktighet som går långt utöver vad denna modell antyder. Såsom motionärerna framhåller kommer det nordeuropeiska och nordatlantiska området att omedelbart bli berört av en sådan världsbrand som under en längre tidsrymd kan innefatta serier av mer eller mindre omfattande konventionella krigsoperationer i stora delar av världen. Trots detta finns det möjligheter att förhindra att vårt land dras in i direkt krig. Vi har då sannolikt att inrikta oss på en längre period av krav såväl på mycket hög militär insatsberedskap som på begränsningar i utrikeshandeln med vissa varor.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att frågan om utgångspunkter för planeringen mot denna bakgrund bör prövas på nytt och att en sådan prövning lämpligen bör genomföras redan före 1992 års försvarsbeslut av en expertgrupp med företrädare för berörda myndigheter.

*dels* att utskottets hemställan (s. 18) i moment 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *gemensamma utgångspunkter för planeringen*  
att riksdagen med bifall till motion 1987/88:Fö207, yrkande 2, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om att regeringen skall föranstalta om prövning av grunderna avseende försörjningsberedskapen.

### 3. Totalförsvarets militära del (punkt 4 C, mom. 1)

Arne Andersson i Ljung, Göthe Knutson och Olle Aulin (alla m) anser

*dels* — beträffande *överbefälhavarens utredning om bl.a. arméns fortsatta utveckling* — att den del av utskottets anförande som på s. 27 börjar med "Utskottet vill" och slutar med "i fråga" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i likhet med vad som anförs i motion Fö421 (m) att det utredningsarbete som i dag pågår inom försvarsmaktsutredningen med bibehållen anslagsnivå som utgångspunkt inger stor oro. Ett genomförande av hittills redovisade studieresultat skulle innebära den mest omfattande nedrustning som har skett i Sverige sedan 1925 års försvarsbeslut. En sådan nedrustning skulle skapa betydande svårigheter att försvara alla delar av vårt land. Mot denna bakgrund bör riksdagen redan nu, såsom föreslås i motion Fö421, ge regeringen till känna att försvarsmaktsutredningens arbete måste inriktas på att nuvarande operativa uppgifter måste kunna fullgöras även i framtiden samt att försvarsmakten måste utformas så att i enlighet med målet för våra försvarsansträngningar alla delar av landet skall kunna försvaras.

*dels* att utskottets hemställan (§, 48) i moment 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *överbefälhavarens utredning om bl.a. arméns fortsatta utveckling*

att riksdagen med anledning av propositionen och med bifall till motion 1987/88:Fö421, yrkande 1, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

### 4. Totalförsvarets militära del (punkt 4 C, mom. 3, 4 b, 5, 6 a, 7 och 11 a och b)

Arne Andersson i Ljung, Göthe Knutson och Olle Aulin (alla m) anser

*dels* — beträffande *inriktningen av huvudprogrammen och krigsorganisationens långsiktiga utveckling* — att den del av utskottets anförande som på s. 33 börjar med "Utskottet konstaterar" och på s. 34 slutar med "propositionen förordade" bort ha följande lydelse:

Att bevara fred och frihet är en av de allra viktigaste uppgifterna för våra nationella strävanden. Totalförsvaret är vårt främsta värn för freden. Totalförsvaret skall tillförsäkra vårt land fred och frihet genom att ha en sådan styrka, sammansättning och beredskap att en angripares förluster och andra uppostringar, i samband med försök att utnyttja vårt land, inte ter sig rimliga i förhållande till fördelarna.

1984 års försvarskommitté konstaterade bl.a. att Sveriges läge har blivit mer utsatt i samband med kriser och väpnade konflikter i vår omvärld. Kommittén slog vidare fast att denna utveckling har lett till ökade påfrestningar i fred, främst i form av kränkningar av vårt territorium. Bakgrunden är att de strategiska intressen som finns inom området fått ökad tyngd samt att denna utveckling sannolikt kommer att fortsätta. Samtidigt som kommittén framhöll att antalet förband i den svenska försvarsmakten minskat under de senaste decennierna drog kommittén slutsatsen: "Det nordeuro-

peiska och nordatlantiska området har till följd av utvecklingen under de senaste 15–20 åren fått ökad militärstrategisk betydelse för maktblocken. Detta läge torde bestå under överblickbar tid.”

Vårt försvar kan enbart mätas i förhållande till de hot som det har till uppgift att kunna möta. Det är därför försvarets styrka i förhållande till omvärldens militära förmåga som är avgörande för försvarets fredsbevarande effekt.

Utvecklingen ställer utan tvekan ökade och delvis nya krav på det svenska totalförsvaret.

*Utskottet* konstaterar att 1987 års totalförsvarsbeslut innebär att försvarsplaneringen inriktades mot en mindre real ökning under en första femårsperiod och ingen real ökning under den därpå följande femårsperioden. Därmed bäddade försvarsbeslutet, såsom framhålls i motion Fö207 (m), för framtida ekonomiska problem som redan har börjat visa sig endast något år efter det beslutet fattades. Utskottet anser mot denna bakgrund att det militära försvaret skall ges ökade resurser i enlighet med den inriktning som föreslås i moderata samlingspartiets partimotion Fö207 (m) och i de denna närliggande motionerna Fö201 (m) och Fö608 (m). Den utveckling av det militära försvaret som föreslås i dessa motioner sammanfaller i huvudsak med den uppfattning om inriktningen av det militära försvaret som moderata samlingspartiet framförde i samband med 1987 års försvarsbeslut. Utskottets ställningstagande innebär vidare bl.a. att det skapas förutsättning att genomföra repetitionsutbildning i större utsträckning än regeringen enligt propositionen anser vara möjlig av ekonomiska skäl.

Motioner som förordar annan inriktning av det militära försvaret än den i motionerna Fö201, Fö207 och Fö608 angivna bör avslås av riksdagen. Yrkande 6 i motion Fö202 (c) om ytterligare 40 milj. kr. för materielanskaffning för marinen bör avslås med hänsyn till att det inte längre vidhålls av motionärerna.

Utskottets uppfattning om det militära försvarets framtida inriktning innebär att inte heller vad föredragande statsrådet anfört om krigsorganisationens långsiktiga utveckling kan lämnas utan erinran. Denna bör enligt utskottets mening anpassas till den inriktning av det militära försvaret som utskottet har förordat i det föregående.

*dels* – beträffande *planeringsramar* – att den del av utskottets anförande på s. 35 som börjar med ”*Utskottet* har” och på s. 36 slutar med ”likaledes avslås” bort ha följande lydelse:

I enlighet med utskottets ställningstagande rörande det militära försvarets fortsatta inriktning bör utgiftsramen för det militära försvaret fastställas till 26 757 000 000 kr. Ett yrkande i motion Fö205 (vpk) enligt vilket utgiftsramen för det militära försvaret för nästa budgetår skall fastställas till 25,359 miljarder kronor bör avslås i detta sammanhang.

Utskottet förutsätter att regeringen kommer att anpassa planeringsramen för perioden 1989/90–1991/92 till riksdagens ställningstagande till det militära försvarets fortsatta inriktning. Utskottet kommer i det följande att behandla regeringens förslag till anslag inom den utgiftsram som utskottet har förordat. Utskottet räknar med att regeringen anpassar bemyndigande-

na under anslagen till vad som behövs för att fullfölja den av utskottet godtagna inriktningen av det militära försvaret.

dels att utskottets hemställan (s. 49) i momenten 3, 4 b, 5, 6 a, 7 och 11 a och b bort ha följande lydelse:

3. beträffande *inriktningen av arméstridskrafterna*

att riksdagen med anledning av propositionen, med avslag på motion 1987/88:Fö202, yrkande 10, samt med bifall till motionerna 1987/88:Fö201, yrkandena 1 och 2, och 1987/88:Fö207, yrkande 3, yrkande 4 i denna del och yrkande 6 i denna del, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

4. beträffande *inriktningen av marinstridskrafterna*

b) att riksdagen med anledning av propositionen, med avslag på motion 1987/88:Fö202, yrkande 7, samt med bifall till motionerna 1987/88:Fö201, yrkande 4, 1987/88:Fö207, yrkande 5 i denna del, yrkandena 10 och 11 och yrkande 13 i denna del och 1987/88:Fö608, yrkande 1 i denna del, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

5. beträffande *inriktningen av flygstridskrafterna*

att riksdagen med anledning av propositionen, med avslag på motion 1987/88:Fö202, yrkandena 4 och 5, samt med bifall till motionerna 1987/88:Fö201, yrkande 3, och 1987/88:Fö207, yrkande 7, yrkande 8 i denna del och yrkande 9, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

6. beträffande *inriktningen av huvudprogrammen i övrigt*

a) (= utskottet)

7. beträffande *krigsorganisationens långsiktiga utveckling*

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

11. beträffande *planeringsramar*

a) att riksdagen med avslag på propositionen och motionerna 1987/88:Fö202, yrkande 11 i denna del, och 1987/88:Fö205, yrkande 2, samt med bifall till motion 1987/88:Fö207, yrkande 4 i denna del, yrkande 5 i denna del, yrkande 6 i denna del, yrkande 8 i denna del och yrkande 13 i denna del, fastställer utgiftsramen, tillika planeringsramen, för det militära försvaret för budgetåret 1988/89 till 26 757 000 000 kr. i prisläget februari 1987,

b) att riksdagen med anledning av propositionen och motion 1987/88:Fö608, yrkande 1 i denna del, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om anpassning av planeringsramen för det militära försvaret för perioden 1989/90—1991/92.

## 5. Totalförsvarets militära del (punkt 4 C, mom. 3, 4 b, 5, 6 a, 7 och 11 a och b)

Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (båda c) anser

dels — beträffande *huvudprogrammets inriktning* — att den del av utskottets anförande på s. 33 som börjar med "Utskottet konstaterar" och på s. 34 slutar med "propositionen förordade" bort ha följande lydelse:

*Utskottet* konstaterar att det redan vid ingången av försvarsbeslutsperioden är tydligt att det kommer att fattas flera miljarder kronor för genomförandet av den i försvarsbeslutet angivna inriktningen av det militära försvaret. Detta ser utskottet som särskilt oroande eftersom det delar centerpartiets uppfattning i samband med försvarsbeslutet att redan däri uppsatta mål i vissa avseenden är otillräckliga. Mot den bakgrunden anser utskottet det vara angeläget att utvecklingen av det militära försvaret i huvudsak ges den förhållande till regeringsförslaget ambitiösare inriktning som anges i motion Fö202, inte minst när det gäller den för vår säkerhetspolitiska trovärdighet viktiga repetitionsutbildningen.

Beträffande marinstridskrafternas utveckling bör nämnas att utskottet inom kort i ett särskilt betänkande kommer att behandla ett regeringsförslag i proposition 1987/88:150 bil. 8 om åtgärder i syfte att förstärka skyddet mot främmande undervattensverksamhet. Propositionen vilar på en överenskommelse mellan regeringen, folkpartiet och centerpartiet. Överenskommelsen innebär att yrkande 6 i motion Fö202 (c) om ytterligare 40 milj. kr. till marinens materielanskaffning därmed kommer att tillgodoses och skall på denna grund avslås.

Beträffande marinstridskrafternas inriktning i övrigt bör i linje med vad som anförts i motion Fö202 (c) vidare under parlamentarisk medverkan utredas hur ytterligare resurser skall kunna avsättas för en tidigareläggning av anskaffningen av Ubåt 90.

När det gäller flygstridskrafternas inriktning konstaterar utskottet att den modifiering av ytterligare tolv flygplan J 35 som föredragande statsrådet godtagit ligger i linje med och delvis tillgodoser de synpunkter på en sådan modifiering som framförs i motion Fö202 (c). Utskottet vill dock starkt betona sin uppfattning att dessa flygplan bör, såsom föreslås i motion Fö202, stationeras i Ängelholm och baseras i Visby. Detta bör komma till uttryck genom ett bifall till motionen. Baseringen i Visby är viktig som en resurs för övervakningen av den fiskezon som tillfaller Sverige enligt den nyligen träffade överenskommelsen med Sovjetunionen rörande gränsdragningen i Östersjön.

Enligt utskottets mening bör repetitionsutbildning inom försvarsmakten förstärkas. Utskottet stödjer därför förslaget i motion Fö202 om en ökning av repetitionsövningarna inom försvarsmakten redan under nästa budgetår med utnyttjade av de 60 milj. kr. som enligt motion Fö202 bör tillföras för ändamålet. Även de 40 milj. kr. som avsågs för numera tillgodosedda behov av materielanskaffning inom marinen bör enligt utskottets mening användas för repetitionsutbildning.

*dels — beträffande planeringsramar och krigsorganisationens långsiktiga utveckling — att den del av utskottets anförande på s. 35 som börjar med "Utskottet har" och på s. 36 slutar med "likaledes avslås" bort ha följande lydelse:*

I enlighet med utskottets ställningstagande rörande det militära försvarets fortsatta inriktning bör utgiftsramen för det militära försvaret för budgetåret 1988/89 fastställas till 26 247 000 000 kr. Ett motionsyrkande i motion Fö205 (vpk) om att utgiftsramen för det militära försvaret för nästa

budgetår skall fastställas till 25,359 miljarder kronor bör avslås i detta sammanhang.

FöU 1987/88:11

Utskottet förutsätter att regeringen anpassar utnyttjandet under budgetåret 1988/89 av bemyndiganden och betalningsmedel inom utgiftsramen till den inriktning av verksamheten som riksdagen bestämmer.

Krigsorganisationens långsiktiga inriktning och den planeringsram för perioden 1989/90—1991/92 som regeringen har föreslagit riksdagen att anta bör anpassas till den inriktning av det militära försvaret som kom till uttryck i centerpartiets reservation nr 7 i försvarsutskottets betänkande FöU 1986/87:11.

*dels* att utskottets hemställan (s. 49) i momenten 3, 4 b, 5, 6 a, 7 och 11 a och b bort ha följande lydelse:

3. beträffande *inriktningen av arméstridskrafterna*

att riksdagen med anledning av propositionen, med avslag på motionerna 1987/88:Fö201, yrkandena 1 och 2, och 1987/88:Fö207, yrkande 3, yrkande 4 i denna del och yrkande 6 i denna del, samt med bifall till motion 1987/88:Fö202, yrkande 10, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

4. beträffande *inriktningen av marinstridskrafterna*

b) att riksdagen med anledning av propositionen, med avslag på motionerna 1987/88:Fö201, yrkande 4, 1987/88:Fö207, yrkande 5 i denna del, yrkandena 10 och 11 och yrkande 13 i denna del, och 1987/88:Fö608, yrkande 1 i denna del, samt med bifall till motion 1987/88:Fö202, yrkande 7, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

5. beträffande *inriktningen av flygstridskrafterna*

att riksdagen med anledning av propositionen, med avslag på motionerna 1987/88:Fö201, yrkande 3, och 1987/88:Fö207, yrkande 7, yrkande 8 i denna del och yrkande 9, samt med bifall till motion 1987/88:Fö202, yrkandena 4 och 5, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

6. beträffande *inriktningen av huvudprogrammen i övrigt*

a) att riksdagen med bifall till motion 1987/88:Fö202, yrkande 11 i denna del, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om ökade resurser för repetitionsutbildning,

7. beträffande *krigsorganisationens långsiktiga utveckling*

att riksdagen som sin mening bör ge regeringen till känna vad utskottet har anfört,

11. beträffande *planeringsramar*

a) att riksdagen med avslag på propositionen och motionerna 1987/88:Fö205, yrkande 2, och 1987/88:Fö207, yrkande 4 i denna del, yrkande 5 i denna del, yrkande 6 i denna del, yrkande 8 i denna del och yrkande 13 i denna del, samt med bifall till motion 1987/88:Fö202, yrkande 11 i denna del, fastställer planeringsramen, tillika utgiftsramen, för det militära försvaret för budgetåret 1988/89 till 26 247 000 000 kr. i prisläget februari 1987,

b) att riksdagen med anledning av propositionen och med avslag

på motion 1987/88:Fö608, yrkande 1 i denna del, som sin mening bör ge regeringen till känna vad utskottet har anfört om anpassning av planeringsramen för det militära försvaret för perioden 1989/90—1991/92.

## 6. Totalförsvarets militära del (punkt 4 C, mom. 15)

Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (båda c) anser

*dels* — beträffande *personalutvecklingen inom försvarsmakten* — att den del av utskottets anförande som på s. 37 börjar med "Yrkandet i" och på s. 38 slutar med "inte behövas" bort ha följande lydelse:

Utskottet finner det viktigt att såsom sker i motion Fö202 betona att personalen är försvarsmaktens största resurs. Det är därför angeläget att personalfrågorna prioriteras och att organisatoriska förändringar genomförs med stor hänsyn till personalpolitiska faktorer.

För att åstadkomma en gynnsam personalutveckling krävs att den enskilde upplever överensstämmelse mellan mål, resurser och personliga insatser. Planerad förstärkning på utbildningsområdet medför förbättrade förutsättningar för att den enskilde skall uppleva en sådan överensstämmelse. Dagens akuta situation med svåra avvägningsproblem kräver att besluten fattas nära produktionen och den anställda personalen. För att dessutom i framtiden lättare kunna hantera personalförsörjningsproblemen och undvika akuta situationer, av det slag vi för närvarande befinner oss i, är det nödvändigt att se över chefers befogenheter. Framtiden kommer att innebära krav på chefer på alla nivåer att ta hand om personal.

Andra åtgärder som ger effekt på kort tid är:

- bättre och mer långsiktig planering av den enskildes utveckling,
- möjligheter till frivilliganställning,
- tillfällig omfördelning mellan förband med olika befälsläge.

Vad sålunda i motion Fö202 anförs om personalutvecklingen bör vara vägledande för personalutvecklingen inom försvarsmakten. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

*dels* att utskottets hemställan (s. 50) i moment 15 bort ha följande lydelse:

15. beträffande *personalutvecklingen inom försvarsmakten* att riksdagen med bifall till motion 1987/88:Fö202, yrkande 12, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

## 7. Totalförsvarets militära del (punkt 4 C, mom. 21)

Arne Andersson i Ljung, Göthe Knutson och Olle Aulin (alla m) anser

*dels* — beträffande *reservpensioner* — att den del av utskottets anförande som på s. 40 börjar med "Med hänvisning" och slutar med "inte bifallas" bort ha följande lydelse:

Reservpensionen är ingen pension i vanlig mening. Den beräknas inte på avgångslönen utan på ett på 1940-talet fastställt belopp, som årligen framräknas. Den innefattar inte heller någon familjeförmån. Den har närmast

karaktär av en premie att jämställa med livränta eller avgångsvederlag, såsom tidigare framhållits av försvarets civilförvaltning och statskontoret (SPV:s föregångare), se t.ex. prop. 1943:143, s. 73. Den har till sitt realvärde påtagligt försämrats sedan den fastställdes.

Reservofficerare, anställda enligt äldre bestämmelser, kan inte acceptera att de förmåner de en gång utlovades vid anställningen genom ensidigt beslut av arbetsgivare och genom inflationen försämrats i den utsträckning som skett.

När möjligheterna att byta ut reservpension mot engångsbelopp infördes med bestämmelsen om att engångsbeloppet skulle beräknas som det kapitaliserade värdet av pensionens grundbelopp kunde den kommande inflationsutvecklingen inte förutses.

För att engångsbeloppen skall återfå sitt ursprungliga realvärde behöver de räknas upp med en faktor 10.

Det är enligt utskottets mening en hederssak för staten som arbetsgivare och en viktig rättvisefråga att reservpensionens samordning med ATP slopas och att pensionens engångsbelopp räknas upp så att det återfår sitt ursprungliga realvärde. Utskottet anser därför att dessa båda angelägna reformer bör genomföras inom ramen för den pågående översynen av reservofficerssystemet. Detta bör riksdagen med bifall till motion Fö426 (m) som sin mening ge regeringen till känna.

*dels* att utskottets hemställan (s. 50) i moment 21 bort ha följande lydelse:

21. beträffande *reservpensionen*

att riksdagen med bifall till motion 1987/88:Fö426 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

## 8. Totalförsvarets militära del (punkt 4 C, mom. 23 a)

Arne Andersson i Ljung, Göthe Knutson och Olle Aulin (alla m) anser

*dels* — beträffande *vissa gemensamma skolor* — att den del av utskottets anförande som på s. 41 börjar med "Utskottet konstaterar" och slutar med "motion Fö301 (m)" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i likhet med motionärerna i motion Fö301 att försvarshögskolan av praktiska skäl bör behålla sin nuvarande lydnadsställning. Genom anknytningen till överbefälhavaren har skolan tillgång till den omfattande erfarenhet av totalförvarsövningar som finns samlad i försvarsstaben. Med en sådan lydnadsställning skapas också naturliga förutsättningar för överbefälhavarens uppskattade ledning av försvarshögskolans chefskurser. Utskottet finner det också omotiverat att, såsom sker i propositionen, förorda en ändrad lydnadsställning för försvarshögskolan innan resultatet av pågående utredningsarbete rörande ledningen av det militära och civila försvaret föreligger. Vad utskottet sålunda har anfört om försvarshögskolans lydnadsställning bör riksdagen med avslag på propositionen och med bifall till motion Fö301 (m) som sin mening ge regeringen till känna.

*dels* att utskottets hemställan (s. 50) i moment 23 a bort ha följande lydelse:

a) att riksdagen med avslag på propositionen och med bifall till motion 1987/88:Fö301 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om försvarshögskolans lydnadsställning.

## 9. Totalförsvarets militära del (punkt 4 C, mom. 24 a)

Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (båda c) anser

*dels* — beträffande *vissa frågor rörande värnpliktiga* — att den del av utskottets anförande som på s. 42 börjar med "Utskottet anser" och slutar med "utan erinran" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar uppfattningen i motion Fö429 att regeringen snarast bör tillsätta en kommitté för att samlat utreda de värnpliktigas sociala och ekonomiska förhållanden. Kommittén bör behandla alla frågor som är centrala för de värnpliktiga och bör sålunda överväga såväl de värnpliktigas förmåner, inbegripet bl.a. värnpliktsresor och hälso- och sjukvård, som kultur- och fritidsfrågor m.m. Vad utskottet anfört om tillsättande av en värnplikts-social utredning bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

*dels* att utskottets hemställan (s. 50) i moment 24 a bort ha följande lydelse:

24. beträffande *vissa frågor rörande värnpliktiga*

a) att riksdagen med avslag på propositionen och med bifall till motion 1987/88:Fö249, yrkande 9, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om en värnpliktsocial utredning.

## 10. Totalförsvarets militära del (punkt 4 C, mom. 25)

Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (båda c) anser

*dels* — beträffande *den allmänna värnplikten som grund för det militära försvaret* — att den del av utskottets anförande som på s. 42 börjar med "I ett" och på s. 43 slutar med "bör avslås" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill starkt betona att den allmänna värnplikten för män är av grundläggande betydelse för det militära försvaret. Inte minst inför aktuella överväganden rörande främst arméns framtida organisation bör detta klart komma till uttryck genom att riksdagen som sin mening ger utskottets uppfattning om värnpliktens grundläggande betydelse regeringen till känna.

*dels* att utskottets hemställan (s. 51) i moment 25 bort ha följande lydelse:

25. beträffande *den allmänna värnplikten som grund för det militära försvaret*

att riksdagen med bifall till motion 1987/88:Fö202, yrkande 9, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

## 11. Totalförsvarets militära del (punkt 4 C, mom. 33)

Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (båda c) anser

*dels* beträffande *utredning om trafiksäkerhetsfrågor* — att den del av utskottets anförande som på s. 45 börjar med "Utskottet vidhåller" och slutar med "är i fråga" bort ha följande lydelse:

Utskottet finner det ökade antalet trafikolyckor i samband med värnpliktstjänstgöringen oroande och anser i likhet med vad som anförs i motionerna Fö429 (c) och Fö425 (c) att det behövs en systematisk genomgång av trafiksäkerhetsfrågorna inom försvarsmakten. I samband därmed bör bl.a. sådana aspekter på trafiksäkerhetsfrågorna som framförs i motion Fö425 (c) övervägas.

dels att utskottets hemställan (s. 51) i moment 33 bort ha följande lydelse:

33. beträffande *utredning om trafiksäkerhetsfrågor*  
att riksdagen med anledning av motion 1987/88:Fö425 och med bifall till motion 1987/88:Fö429, yrkande 4, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

## 12. Totalförsvarets militära del (punkt 4 C, mom. 38)

Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (båda c) anser

dels — beträffande *de värnpliktigas försäkringsskydd* — att den del av utskottets anförande som på s. 46 börjar med "Utskottet ansåg" och slutar med "(ett halvt basbelopp)" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i likhet med motionärerna i motion Fö429 (c) och Fö417 (fp) att försäkringsskyddet för de värnpliktiga måste förbättras. Regeringen bör därför i enlighet med vad som anförs i motion Fö429 vidta åtgärder i syfte att ge de värnpliktiga ett heltäckande försäkringsskydd under värnpliktstjänstgöringen. Det arbete med komplettering av de värnpliktigas försäkringsskydd som enligt uppgift har påbörjats i regeringskansliet bör ges denna inriktning.

dels att utskottets hemställan (s. 51) i moment 38 bort ha följande lydelse:

38. beträffande *de värnpliktigas försäkringsskydd*  
att riksdagen med anledning av motion 1987/88:Fö417 och med bifall till motion 1987/88:Fö429, yrkande 11, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

## 13. Totalförsvarets militära del (punkt 4 C, mom. 39)

Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (båda c) anser

dels — beträffande *kontant arbetsmarknadsstöd* — att den del av utskottets anförande som på s. 46 börjar med "I ett yrkande" och på s. 47 slutar med "i ämnet" bort ha följande lydelse:

Motion Fö429 (c) innehåller ett yrkande om att grundutbildningen för värnpliktiga skall jämföras med fem månaders förvärsarbete vid ansökan om kontant arbetsmarknadsstöd. Utskottet delar denna uppfattning eftersom militärtjänstgöringen enligt utskottets mening ger god erfarenhet av arbetslivet. Det kan i sammanhanget erinras om att grundutbildningen ger fullvärdig arbetslivserfarenhetspoäng vid ansökan till utbildning vid högskola. Riksdagen bör därför enligt utskottets mening anmoda regeringen att utarbeta och förelägga riksdagen ett lagförslag med detta innehåll.

dels att utskottets hemställan (s. 51) i moment 39 bort ha följande lydelse:

39. beträffande *köntant arbetsmarknadsstöd*  
att riksdagen med bifall till motion 1987/88:Fö429, yrkande 10, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

#### 14. Totalförsvarets civila del (punkt 5, mom. 3 a)

Arne Andersson i Ljung, Göthe Knutson och Olle Aulin (alla m) anser

*dels* — beträffande *skyddet för civilbefolkningen* — att den del av utskottets anförande som på s. 61 börjar med "I fråga om yrkandet" och slutar med "motionsyrkandet avslås" bort ha följande lydelse:

Yrkandet i motion Fö201 avser dels krav på att civilförsvarets undsättningsenheter måste kunna användas direkt efter mobilisering, dels krav på prioritering av befolkningsskyddet till utsatta områden. Motiveringen för yrkandet beträffande undsättningsenheterna återfinns även i motion 1987/88:Fö207, där behovet av oftare återkommande övningar för undsättningsenheterna påtalas.

Utskottet understryker, med instämmande i motion Fö201 i denna del, vikten av att undsättningsenheterna är så övade att de är direkt användbara omedelbart efter mobilisering. En tätare övningsrytm är därför önskvärd. Detta bör kunna åstadkommas utan ökning av den totala övningstiden. Utskottet anser att riksdagen som sin mening bör ge regeringen detta till känna.

Prioritering av befolkningsskyddet bör vidare, såsom anförs i motionen, ske till områden som tidigt kan komma att beröras av stridshandlingar. Den regionala mål- och riskanalys som totalförsvarsmyndigheterna nu genomför bör därvid utgöra grund.

*dels* att utskottets hemställan (s. 71) i moment 3 a bort ha följande lydelse:

##### 3. beträffande *befolkningsskydd och räddningstjänst*

a) att riksdagen med bifall till motion 1987/88:Fö201, yrkande 5, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om skyddet för civilbefolkningen och civilförsvarets undsättningsenheter.

#### 15. Totalförsvarets civila del (punkt 5, mom. 5)

Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (båda c) anser

*dels* — beträffande *samhällets sårbarhet* — att den del av utskottets anförande som på s. 67 börjar med "Med hänvisning" och slutar med "1987/88:Fö530" bort ha följande lydelse:

Icke desto mindre anser utskottet, med instämmande i vad som anförs i motionerna Fö512 och Fö530 i dessa delar, att det finns skäl för riksdagen att i ett tillkännagivande understryka sårbarhetsproblemens karaktär och omfattning och ange inriktningen av arbetet för att minska dessa problem. Utskottet instämmer även i vad motionärerna anför om de speciella sårbarhetsproblem som hänför sig till storstadsområdena och om att regeringen borde ge ÖCB i uppdrag att genomföra en omfattande specialstudie i detta ämne.

dels att utskottets hemställan (s. 71) i moment 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *samhällets sårbarhet*

att riksdagen med bifall till motionerna 1987/88:Fö512, yrkandena 1, 4 och 5, och 1987/88:Fö530 och med avslag på motionerna 1987/88:Fö207, yrkande 17, och 1987/88:Fö422 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om samhällets sårbarhet och ÖCB-studie om storstadsområdenas sårbarhetsproblem.

## 16. Totalförsvarets civila del (punkt 5, mom. 5)

Arne Andersson i Ljung, Göthe Knutson och Olle Aulin (alla m) anser

dels — beträffande *samhällets sårbarhet* — att den del av utskottets anförande som på s. 67 börjar med "Med hänvisning" och slutar med "1987/88:Fö530" bort ha följande lydelse:

Icke desto mindre anser utskottet, med instämmande i motion Fö207 i denna del, att det finns skäl för riksdagen att i tillkännagivandets form särskilt understryka det starka sambandet mellan det civila samhället och totalförsvaret samt att sårbarheten i samhället, bl.a. på grund av datateknologins utbredning, har ökat. Detta ställer, såsom motionärerna påpekar, krav på försvarsmässiga hänsyn i planering, myndighetsutövning och verksamhet. Även i motion Fö422 betonas det viktiga sambandet mellan det civila samhällets kapacitet och totalförsvarets effekt.

dels att utskottets hemställan (s. 71) i moment 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *samhällets sårbarhet*

att riksdagen med bifall till motion 1987/88:Fö207, yrkande 17, med anledning av motion 1987/88:Fö422 samt med avslag på motionerna 1987/88:Fö512, yrkandena 1, 4 och 5, och 1987/88:Fö530 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om samhällets sårbarhet och sambandet mellan det civila samhället och totalförsvaret.

## 17. Totalförsvarets civila del (punkt 5, mom. 6 c)

Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (båda c) anser

dels — beträffande *decentraliserad upphandling* — att den del av utskottets anförande som på s. 69 börjar med "Utskottet anser" och slutar med "följaktligen avslås" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer i motionärernas bedömning beträffande den regionalpolitiska betydelsen av att militära förband upphandlar från den egna ortens näringsliv liksom i fråga om behovet av klarare regler på grundval av hittillsvarande försök med decentraliserad upphandling. Inriktningen bör, såsom motionärerna framhåller, vara att undantag tillåts för de militära myndigheterna från reglerna om central upphandling. Utskottet anser, med bifall till motion Fö512 i denna del, att riksdagen bör besluta om medgivande av sådant undantag.

dels att utskottets hemställan (s. 71) i moment 6 c bort ha följande lydelse:

6. beträffande *försörjningsberedskap*

c) att riksdagen med bifall till motion 1987/88:Fö512, yrkande 3, beslutar medge undantag från regeln om central upphandling för de militära myndigheterna.

## 18. Totalförsvarets civila del (punkt 5, mom. 8 a)

Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (båda c) anser

*dels* — beträffande *planeringsram* — att den del av utskottets anförande som på s. 70 börjar med "Utskottet har inte" och slutar med "utskottets ställningstagande" bort ha följande lydelse:

Utskottet biträder i stort vad föredragande statsrådet i budgetpropositionen anför som sina ekonomiska överväganden i fråga om totalförsvarets civila del och understryker det värdefulla i att det tillskapats en sammanhållen ekonomisk ram för det civila totalförsvaret, varigenom en möjlighet har tillhandahållits till planeringsmässig rationalitet och överblick över helheten. Utskottet instämmer dock i vad som i motion Fö202 (c) anförs om behovet av en ytterligare satsning på befolkningsskyddet jämfört med regeringens förslag. Utskottet föreslår därför att riksdagen bifaller motionärernas yrkande om att medlen till skyddsrumbyggnad för försvarsbeslutsperioden ökas med 50 milj. kr. Skälet härför är att de minskade resurserna till skyddsrumbyggnad enligt totalförsvarsbeslutets inriktning innebär en risk för att skyddsrum inte kan byggas i takt med nyproduktion inom riskområdena. Utskottet biträder även, mot bakgrund av de skäl som redovisas i motion Fö202, yrkandet att ytterligare 20 milj. kr. bör anslås för materiel till civilförsvaret.

*dels* att utskottets hemställan (s. 72) i moment 8 a bort ha följande lydelse:

8. beträffande *ekonomisk ram, m.m.*

a) att riksdagen med bifall till motion 1987/88:Fö202, yrkandena 13 och 14, och med avslag på propositionen i denna del samt på motion 1987/88:Fö205, yrkandena 3 och 4, beslutar i enlighet med vad utskottet har anfört om planeringsramen för totalförsvarets civila del för perioden 1988/89—1991/92.

## 19. Forskning och försvarsindustri (punkt 6, mom. 2 och 3)

Arne Andersson i Ljung, Göthe Knutson och Olle Aulin (alla m) anser

*dels* — beträffande *det framtida sysselsättningsläget vid Karlskronavarvet* — att den del av utskottets anförande som på s. 77 börjar med "Utskottet kan" och slutar med "inte erfordras" bort ha följande lydelse:

Utskottet biträder motionärernas uppfattning att statens ansvar för Karlskronavarvets framtid och det allvarliga sysselsättningsläget vid varvet gör det angeläget att riksdagen uttalar sig om det framtida sysselsättningsläget vid Karlskronavarvet i enlighet med vad som anförs i motion Fö608. Utskottet anser vidare i likhet med motionärerna att riksdagen hos regeringen bör begära att överbefälhavaren och chefen för marinen får i uppdrag att redovisa marinens behov av nya fartyg för tiden fram till år 2000

samt därmed sammanhängande behov av Karlskronavarvet med angivande av kapacitet och kompetens.

*dels* — beträffande *forskning och försvarsindustri i övrigt* — att den del av utskottets anförande som på s. 76 börjar med "Utskottet anser" och slutar med "således avslås" bort ha följande lydelse:

Utskottet konstaterar att vad som anförs i motionen i denna del i allt väsentligt överensstämmer med tidigare uttalanden av riksdagen i dessa frågor och kan — med hänsyn till den svenska försvarsindustrins betydelse för totalförsvaret och säkerhetspolitiken — biträda uppfattningen att riksdagen ånyo, med bifall till motionärernas yrkande, uttalar sig på det sätt som föreslås om försvarsindustrins situation.

*dels* att utskottets hemställan (s. 77) i momenten 2 och 3 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *det framtida sysselsättningsläget vid Karlskronavarvet, m.m.*

att riksdagen med bifall till motion 1987/88:Fö608, yrkandena 3 och 4, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

3. beträffande *forskning och försvarsindustri i övrigt*

att riksdagen med bifall till motion 1987/88:Fö207, yrkande 14, och med anledning av propositionen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om försvarsindustrins situation.

## 20. Anslagsfrågor för budgetåret 1987/88 (punkt 7, mom. 4, 5 b, 7, 8 b och 11 b)

### *Under förutsättning av bifall till reservation 4*

Arne Andersson i Ljung, Göthe Knutson och Olle Aulin (alla m) anser

*dels* att den del av utskottets anförande som på s. 81 börjar med "Utskottet — som" och slutar med "är i fråga" bort ha följande lydelse:

*Utskottet* — som i det föregående har föreslagit riksdagen att fastställa utgiftsramen för det militära försvaret under budgetåret 1988/89 i enlighet med vad som följer av motion Fö207 (m) — anser att riksdagen med bifall till motionen i här behandlad del bör anvisa de anslag som följer av detta ställningstagande.

*dels* att utskottets hemställan (s. 82-83) i momenten 4, 5 b, 7, 8 b och 11 b bort ha följande lydelse:

4. att riksdagen till *Arméförband: Ledning och förbandsverksamhet* med avslag på propositionen och med bifall till motion 1987/88:Fö207, yrkande 4 i denna del, för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 7 270 000 000 kr.,

5. beträffande *Arméförband: Anskaffning av materiel*

b) att riksdagen med avslag på propositionen och med bifall till motion 1987/88:Fö207, yrkande 6 i denna del, för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 2 175 000 000 kr.,

7. att riksdagen till *Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet*

med avslag på propositionen och med bifall till motion 1987/88:Fö207, yrkande 5 i denna del, för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 2 240 000 000 kr.,

8. beträffande *Marinförband: Anskaffning av materiel*

b) att riksdagen med avslag på propositionen och med bifall till motion 1987/88:Fö207, yrkande 13 i denna del, för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 1 863 000 000 kr.,

11. beträffande *Flygvapenförband: Anskaffning av materiel*

b) att riksdagen med avslag på propositionen och med bifall till motion 1987/88:Fö207, yrkande 8 i denna del, för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 5 436 000 000 kr.

## Särskilda yttranden

### 1. Säkerhets- och försvarspolitiken (punkt 2) — hotet mot Sverige

Arne Andersson i Ljung, Göthe Knutson och Olle Aulin (alla m) anför:

Vi konstaterar att det råder bred enighet om inriktningen av säkerhetspolitiken, såsom den uttryckts i 1987 års försvarsbeslut.

Samtidigt konstaterar vi att hotet mot Sverige har accentuerats genom de fortsatta kränkningarna av våra inre vatten och genom de olika tecken på infiltrations- och sabotageförberedelser som kunnat iakttas. Exempel på de senare är kartläggning av svenska piloter och rekognosering med lastbilar i anslutning till viktiga militära anläggningar.

Vi vill understryka att dessa hot måste tas på allvar och medföra motåtgärder av skilda slag så att trovärdigheten i våra strävanden att värna vårt territorium kan upprätthållas.

### 2. Vissa för totalförsvaret gemensamma frågor (punkt 3) — gemensamma utgångspunkter för planeringen

Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (båda c) anför:

I centerpartiets reservation till majoritetens ställningstagande avseende gemensamma utgångspunkter för planeringen i totalförsvarsbeslutet 1987 anförde vi att centerpartiet inte kunde ställa sig bakom de importantaganden som regeringen föreslog skulle läggas till grund för planeringen när det gäller de långsiktiga försörjningsbehoven. När regeringen nu återkommer i föreliggande budgetproposition med anvisningar om motsvarande planeringsförutsättningar får vi från centerpartiets sida — med hänvisning till ovannämnda reservation — anledning att ånyo framhålla att det hotsscenario som ligger till grund för de angivna planeringsförutsättningarna präglas av godtycke. Det är visserligen riktigt att ett visst mått av balans i fråga om uthålligheten är allmänt önskvärt inom totalförsvaret och att orimliga skillnader härvidlag i vissa fall tillåtits uppstå. Vidare är det sant att varje tänkbar planeringsförutsättning i avsaknad av facit måste präglas av osäkerhet. Men inom ramen för den givna osäkerheten får anspråken på rimlighet aldrig överges. Angivandet av planeringsantaganden kan inte — om an-

språken på rimlighet skall bevaras — präglas av en strävan att söka leda i bevis att mer gynnsamma importantaganden än hittillsvarande planeringsinriktning kan motivera sänkt totalförvarsambition på väsentliga områden. Det är faktiskt inte rimligt att först fastslå ekonomiskt utrymme och sedan konstruera en hotbild som helt överensstämmer med detta. Ingen vet ju faktiskt hur en framtida konflikt kan komma att gestalta sig: självklart har ingenting tillkommit 1987 som skulle tala för minskade risker jämfört med bedömningarna 1982 för långvarig avspärrning.

### 3. Totalförsvarets militära del (punkt 4) — medel för materielanskaffning för marinen

Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (båda c) anför:

I centerpartiets partimotion Fö202 föreslogs att för budgetåret 1988/89 skulle utöver regeringens förslag anvisas 40 milj. kr. för materielanskaffning inom marinen. De behov för vilka dessa medel var avsedda har i allt väsentligt blivit tillgodosedda i den överenskommelse som nyligen har träffats mellan regeringen, centerpartiet och folkpartiet rörande förstärkning av skyddet mot främmande ubåtsverksamhet. Mot denna bakgrund har vi anslutit oss till uppfattningen att ifrågavarande yrkande i partimotionen bör avslås. Eftersom de åtgärder som vidtas inom ramen för nämnda överenskommelse finansieras i särskild ordning kan de i partimotion Fö202 för ändamålet avsatta medlen frigöras att användas för andra angelägna behov. Såsom framgår av reservation 5 anser vi att dessa 40 milj. kr. skall användas för att möjliggöra en ökad repetitionsutbildning inom försvarsmakten.

### 4. Totalförsvarets militära del (punkt 4) — militärbefälsstab i Karlstad

Göthe Knutson (m) anför:

Pågående utredningsarbete motiverar att frågan om landets indelning i militärområden inte nu tas upp till behandling. Det bör dock betonas att det därmed återstår för riksdagen att i annat sammanhang ta ställning till frågan om ett bibehållande av Bergslagens militärområde. Det är enligt min mening angeläget att detta militärområde kommer att finnas även i en ny ledningsorganisation på högre regional nivå. Även om organisationen i detta hänseende skulle bli en annan är det naturligt att Karlstad med en rad centrala myndigheter med totalförvarsanknytning förblir lokaliseringssort för en militärområdesstab.

### 5. Totalförsvarets militära del (punkt 4) — utvärdering av befälsordningen

Arne Andersson i Ljung, Göthe Knutson och Olle Aulin (alla m) anför:

För närvarande pågår enligt vad utskottet här inhämtat inom regeringskansliet viss översyn av befälsordningen. Vi förutsätter att resultatet av detta arbete kommer att kunna läggas till grund för den i motion Fö207 åsyftade vidareutvecklingen av befälsordningen. Mot denna bakgrund har vi ansett att riksdagen inte behöver uttala sig om behovet av en särskild utvärdering av befälsordningen.

## 6. Totalförsvarets militära del (punkt 4) — inriktningen av den allmänna värnplikten

Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (båda c) anför:

I ett par yrkanden i motion Fö429 (c) behandlas inriktningen av den allmänna värnplikten. Motionärerna betonar att utbildningen skall vara meningsfull och leda till en relevant krigsplacering. Det framhålls också som angeläget att den civila utbildningen och kunnandet tillvaratas i värnpliktsutbildningen. Synpunkterna vinner utskottets stöd men utskottet anser att riksdagen inte bör göra något uttalande i frågan. Vi delar denna uppfattning utgående från att dessa för värnpliktsutbildningen grundläggande principer kan förutsättas självklart vara vägledande för myndigheters arbete med värnpliktsfrågorna.

## 7. Totalförsvarets militära del (punkt 4) — den s.k. 10/4-utbildningen

Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (båda c) anför:

Utskottet föreslår avslag på ett yrkande i motion Fö429 (c) att den s.k. 10/4-utbildningen skall tillämpas vid förband med många fjärrekryterade värnpliktiga. Utskottet hänvisar därvid till de möjligheter myndigheterna redan har att anordna sådan utbildning om de finner det lämpligt. Vi räknar med att värnpliktsutbildning enligt nämnda utbildningssystem kommer att tillämpas vid förband med många fjärrekryterade värnpliktiga i enlighet med vad som anförs i motion Fö429 (c). En tillämpning av detta utbildningssystem kan bidra till att underlätta organiserandet av hemresor vid förband där problemen med sådana resor är stora.

## 8. Totalförsvarets militära del (punkt 4) — värnpliktigas hemresor

Gunhild Bolander och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (båda c) anför:

I motion Fö429 anser motionärerna att riksdagen skall föreslå regeringen att uppta förhandlingar med trafikbolagen så att värnpliktskortet blir giltig färdhandling på allmänna kommunikationsmedel i hela landet. Utskottet föreslår att yrkandet avslås med hänvisning till att de flesta länsbolag godtar värnpliktskortet som färdhandling. Vi anser i likhet med vad som anförs i motion Fö429 att strävan bör vara att söka finna lösningar som medför att värnpliktskortet i än större utsträckning än för närvarande blir giltig färdhandling på allmänna kommunikationsmedel. Vi godtar dock att riksdagen inte gör något uttalande i frågan med hänsyn till att en sådan utveckling förutsätter förhandlingar som bör vara förutsättningslösa. Vi godtar också med hänsyn till nuvarande begränsade personalresurser inom flygvapnet utskottets förslag till avslag på motionsyrkandet om utbildning av ytterligare besättningar till Herculesplanen. Förslaget är framfört i syfte att öka möjligheterna att använda dessa plan för de värnpliktigas hemresor. Vi utgår från att den föreslagna utbildningen kommer att genomföras så snart förutsättning härför föreligger.

# Sammanställning av motionsyrkanden

FÖU 1987/88:11

Bilaga 1

Behandlas i betänkande  
utsk. reserv.  
hemst. nr  
punkt

## Motioner väckta under den allmänna motionstiden 1988

1987/88:Fö201 av Olle Aulin m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om krigsförbandens kvalitet, utbildning och omfattning.	4	4, 5
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om pansarvärn och ny stridsvagn,	4	4, 5
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tillförsel av ytterligare en jaktdivision,	4	4, 5
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om successiv förstärkning av de marina förbanden med ytterligare kustkorvetter och ubåtar,	4	4, 5
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skyddet för civilbefolkningen.	5	14

1987/88:Fö202 av Olof Johansson m.fl. (c) såvitt gäller yrkandena

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att en parlamentarisk utredning bör tillsättas för att förbereda 1989 års försvarsbeslut,	1	1
2. att riksdagen beslutar öka den demokratiska insynen i försvarsplaneringen i enlighet med motionen,	1	
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om principen minst ett förband/militärmyndighet i varje län,	4	
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förstärkning av luftförsvaret,	4	4, 5
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lokalisering av flygförband,	4	4, 5
6. att riksdagen anslår ytterligare 40 milj. kr. till marinens materielanskaffning,	4	
7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tidigareläggning av Ubåt 90,	4	4, 5
9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om den allmänna värnplikten som grund i det militära försvaret,	4	10
10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av repetitionsutbildning,	4	4, 5
11. att riksdagen anslår ytterligare 60 milj. kr. till repetitionsutbildning,	4	4, 5
12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om personalutveckling,	4	6
13. att riksdagen beslutar anslå 50 milj. kr. till ökat skyddsrumbyggande,	5	18
14. att riksdagen beslutar anslå 20 milj. kr. ytterligare till materiel för civilförsvaret.	5	18

1987/88:Fö203 av Gunhild Bolander m.fl. (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av åtgärder i anledning av principavtalet om den ekonomiska zonen i Östersjön.

2

## Bilaga I

Behandlas i betänkande  
utsk. reserv.  
hemst. nr  
punkt

1987/88:Fö205 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

- |  |   |      |
|--|---|------|
| 1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett sammansatt säkerhetspolitiskt underlagsmaterial inför nästa försvarsbeslut.  | 1 |      |
| 2. att riksdagen med ändring av proposition 1987/88:100, bil. 6, mom. 7.3.3 beslutar att anslaget till det militära försvaret för budgetåret 1988/89 sätts till 25 359 000 000 kr. inkl. priskompensation.   | 4 | 4, 5 |
| 3. att riksdagen med ändring av proposition 1987/88:100, bil. 6, mom. 8.3.3 beslutar att den ekonomiska planeringsramen för den civila delen av totalförsvaret för femårsperioden 1988/89—1992/93 ökas med 965 000 000 kr. i enlighet med ÖCB:s förslag. | 5 | 18   |
| 4. att riksdagen under förutsättning av bifall till yrkande 3 beslutar att anslaget för totalförsvarets civila del för budgetåret 1988/89 ökas i motsvarande grad.   | 5 | 18   |

1987/88:Fö207 av Carl Bildt m.fl. (m) såvitt gäller yrkandena

- |   |      |          |
|---|------|----------|
| 1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om hotet mot Sverige,  | 2    |          |
| 2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att regeringen skall föranstalta om prövning av grunderna avseende försörjningsberedskapen.                                     | 3    | 2        |
| 3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om reducering av arméns brigader,  | 4    | 4, 5     |
| 4. att riksdagen till Arméförband: Ledning och förbandsverksamhet för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 7 270 000 000 kr. med anledning av vad som i motionen anförts om repetitionsutbildning m.m., | 4, 7 | 4, 5, 20 |
| 5. att riksdagen till Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet för budgetåret 1988/89 anslår ett förslagsanslag av 2 240 000 000 kr. med anledning av vad som i motionen anförts om repetitionsutbildningen.    | 4, 7 | 4, 5, 20 |
| 6. att riksdagen till Arméförband: Anskaffning av materiel för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag om 2 175 000 000 kr. med anledning av vad i motionen anförts om luftvärnet,                            | 4, 7 | 4, 5, 20 |
| 7. att riksdagen bemyndigar regeringen, i enlighet med vad som i motionen anförts, att beställa en division JA 37 Viggen,   | 4    | 4, 5     |
| 8. att riksdagen till Flygvapenförband: Anskaffning av materiel för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 5 436 000 000 kr.,   | 4, 7 | 4, 5, 20 |
| 9. att riksdagen bemyndigar regeringen, i enlighet med vad som i motionen anförts, att beställa tvåsitsig JAS 39 Gripen som skolflygplan,   | 4    | 4, 5     |
| 10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om upprättande av en andra ubåtsskyddsstyrka,   | 4    | 4, 5     |
| 11. att riksdagen bemyndigar regeringen, i enlighet med vad i motionen anförts, att beställa två korvetter av Göteborgsklassen.   | 4    | 4, 5     |

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en utvärdering av befälsordningen,	4	
13. att riksdagen till Marinförband: Anskaffning av materiel för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag av 1 863 000 000 kr. med anledning av vad i motionen sagts om anskaffning av korvetter och ubåtsskydd,	4, 7	4, 5, 20
14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om försvarsindustrins situation,	6	19
16. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av försvarets rationaliseringsinstitut,	7	
17. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om samhällets sårbarhet.	5	15, 16
1987/88:Fö208 av Kerstin Ekman m.fl. (fp) vari yrkas		
1. att riksdagen hos regeringen begär att mobiliseringsansvaret för civilförsvarets lokala organisation överförs från länsstyrelserna till kommunerna,	5	
2. att riksdagen hos regeringen begär att personaluttagningen för civilförsvarets lokala organisation överförs från länsstyrelserna till kommunerna,	5	
3. att riksdagen hos regeringen begär att kommande budgetpropositioner innehåller en särskild redovisning av hur förstärkningsåtgärder för sjukvården i krig genomförts.	3	
1987/88:Fö301 av Olle Aulin och Göthe Knutson (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att försvarshögskolan fortfarande bör lyda under överbefälhavaren.		
1987/88:Fö303 av Erik Janson m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts dels om att läkare endast inkallas till försvarsövningar som har samband med deras krigsuppgift. dels om en samplanering mellan försvaret och den civila sjukvården för att lösa nödvändig läkarinsats vid övningsförbanden och regementen.	3	
1987/88:Fö304 av Margareta Mörck och Bengt Harding Olson (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om samlokalisering av totalförsvarsledning på högre regional nivå.		
1987/88:Fö402 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas		
1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts angående studier utförda av FOA beträffande teknisk flygtjänst och submarin tjänst.	4	
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om samlevnadsundervisning i den militära befälsutbildningen.	4	
1987/88:Fö403 av Sten Svensson (m) vari yrkas att riksdagen som sin me-	4	107

ning ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inrättandet av en musikpluton inom Västra militärområdet.

1987/88:Fö404 av Inger Koch (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av värnpliktslagen så att delgivning av postförsändelse från militär myndighet alltid skall ske. 4

1987/88:Fö405 av Inger Hestvik m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att förbättra möjligheterna för uppskov i samband med militära repetitionsövningar. 4

1987/88:Fö406 av Göthe Knutson och Gullan Lindblad (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts dels om bibehållande av nuvarande militärområdesindelning, dels om att i den händelse ändring sker, en milostab fortfarande skall finnas i Karlstad. 4

1987/88:Fö407 av Siri Häggmark (m) vari yrkas att riksdagen beslutar förlägga underhållet av fyra tunga helikoptrar till andra helikopterdivisionen. 4

1987/88:Fö408 av Eva Rydén och Elving Andersson (c) såvitt gäller yrkandena

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av större försvarsresurser på västkusten, 4

2. att riksdagen begär att regeringen beslutar att underhållsverksamheten vid andra helikopterdivisionen på Säve skall återupptas för där stationerade helikoptrar, 4

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att underhållet av de fyra helikoptrar som skall tillföras marinen skall förläggas till andra helikopterdivisionen på Säve. 4

1987/88:Fö409 av Margareta Hemmingsson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en översyn av reglerna för frikallelse i vissa fall. 4

1987/88:Fö410 av Margareta Hemmingsson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om alkoholförbud på marinens fartyg. 4

1987/88:Fö411 av Bertil Danielsson och Ewy Möller (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om flyttning av försvarsområdesstaben för Kalmar försvarsområde, Fo 18, från Växjö till Kalmar. 4

1987/88:Fö412 av Margareta Hemmingsson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om värnpliktiga skyddsombud. 4

1987/88:Fö413 av Margareta Hemmingsson (s) vari yrkas		
1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om reglerna för de värnpliktigas reseförmåner.	4	
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en överföring av administrationen av värnpliktsresorna och den centrala reseverksamheten till försvarets civilförvaltning.	4	
1987/88:Fö414 av Margareta Hemmingsson (s) vari yrkas		
1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av utbildning i vaktjänst under värnpliktsutbildningen.	4	
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en tio veckors utbildad vaktstyrka för bevakningstjänst.	4	
1987/88:Fö415 av Olle Aulin och Karl-Gösta Svenson (m) vari yrkas	4	
riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inrättande av en musikpluton inom marinen med placering i Karlskrona.		
1987/88:Fö416 av Kerstin Ekman m.fl. (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om sänkt pensionsålder för yrkesofficerare till 55 års ålder samt om möjlighet för befäl att avgå ur aktiv tjänst med "ärlig ersättning" från 50 års ålder.	4	
1987/88:Fö417 av Britta Bjelle (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om de värnpliktigas försäkringsskydd i enlighet med vad som anförs i motionen.	4	12
1987/88:Fö418 av Ann-Cathrine Haglund och Margareta Gard (m) vari yrkas		
1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att ytterligare militära yrkesområden skall öppnas för kvinnor.	4	
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att aktiva rekryteringsåtgärder skall vidtas i enlighet med vad i motionen anförts.	4	
1987/88:Fö419 av andre vice talman Karl Erik Eriksson (fp) vari yrkas	4	
riksdagen hos regeringen begär förslag om överföring av verkställighetsuppgifter rörande försvarets anställda och värnpliktiga från försvarsstaben till myndigheter i Karlstad.		
1987/88:Fö420 av Oswald Söderqvist (vpk) vari yrkas		
1. att riksdagen hos regeringen begär en redogörelse för vilka militära investeringar som planeras vid F16/F20.	4	
2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till en utlokalisering av F16/F20 från Uppsala till Uppsala läns norra delar.	4	

1987/88:Fö421 av Gunnar Hökmark m.fl. (m) vari yrkas		
1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om försvarsmaktsutredningens fortsatta arbete,	4	3
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna de i motionen angivna riktlinjerna för att förstärka försvaret av Storstockholmsområdet samt för att betydligt höja beredskapen i fred för härav berörda militära och civila enheter,	4	
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att särskilda studier av behovet på längre sikt av resurser och beredskap för försvaret av Storstockholmsområdet i vid bemärkelse bör göras.	4	
1987/88:Fö422 av Erik Holmkvist (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om nödvändigheten av att genom ett väl utvecklat näringsliv samt hög beredskap hos totalförsvarets civila delar upprätthålla ett uthålligt försvar i ofred även för övre Norrland.	5	15, 16
1987/88:Fö424 av Agne Hansson och Gösta Andersson (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lokalisering av militär myndighet till Kalmar län.	4	
1987/88:Fö425 av Ingbritt Irhammar och Gunilla André (c) vari yrkas		
1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att omständigheterna av betydelse för trafikskador bland värnpliktiga blir allsidigt utredda,	4	11
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att den trafiksäkerhetsmässiga betydelsen av ekonomiskt stöd till värnpliktigas permissionsresor beaktas därvid,	4	11
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att de tekniska möjligheterna till förbättring av de värnpliktigas personbilar uppmärksammas och dokumenteras samt att arbetet skall vara en fortsättning av de orienterande studier som tillkom som resultat av bl.a. tidigare riksdagsmotioner i ämnet och initiativ från tränginspektören i ett samarbete mellan representanter från Umeå universitet, Statshälsan i Umeå och nu även tekniska högskolan i Stockholm.	4	11
1987/88:Fö426 av Göthe Knutson m.fl. (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om slopande av reservpensionens samordning med ATP och uppräknig av reservpensionens engångsbelopp.	4	7
1987/88:Fö427 av Sigge Godin (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lokalisering av arméns luftvärnsutbildning för nedre Norrland till KA 5 i Härnösand.	4	

1987/88:Fö429 av Gunhild Bolander m.fl. (c) såvitt gäller yrkandena		
1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inriktningen av allmänna värnplikten,	4	
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utnyttjande av det civila kunnandet i värnplikts- och civilför-svarstjänstgöringen,	4	
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om sammansättning av lekmannastyrelser på förbanden,	4	
4. att riksdagen beslutar att en genomgång sker av trafiksäkerhetsfrågor-na inom försvarsmakten,	4	11
5. att riksdagen beslutar att en försöksverksamhet med tio utbildningsda-gar och fyra fridagar prövas vid förband med många fjärrekryterade värn-pliktiga,	4	
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utbildning av besättningar för Herculesplan,	4	
7. att riksdagen beslutar begära att regeringen upptar förhandlingar med trafikbolagen så att värnpliktskortet blir en giltig färdhandling på allmänna kommunikationer i hela landet,	4	
9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om värnpliktsocial utredning,	4	9
10. att riksdagen beslutar att försäkringsskyddet för värnpliktiga skall jämföras med fem månaders förvärvsarbete vid ansökan om kontant ar-betsmarknadsstöd,	4	13
11. att riksdagen hos regeringen begär att försäkringsskyddet för den värnpliktige kompletteras så att det blir heltäckande under värnpliktstiden.	4	12
1987/88:Fö506 av Bo Lundgren m.fl. (m) vari yrkas att riksdagen beslutar att civilbefälhavarens kansli för södra civilområdet skall stationeras i Kris-tianstad.	5	
1987/88:Fö507 av Iris Mårtensson m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av särskilda åtgärder för att förebygga översvänningskatastrofer i Gävleborgs län.	5	
1987/88:Fö508 av Per Olof Håkansson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av förslag om ett forskningsprogram m.m. för det allmänna säkerhetsområdet.	5	
1987/88:Fö509 av Olle Östrand m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om byggande av skyddsrum.	5	
1987/88:Fö512 av Olof Johansson m.fl. (c) vari yrkas		
1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motio-	5	15, 16

nen anförts om inriktningen av arbetet med att minska sårbarheten i samhället,		
2. att riksdagen hos regeringen begär förslag om automatisk alarmering,	5	
3. att riksdagen beslutar medge undantag från regeln om central upphandling, för de militära myndigheterna,	5	17
4. att riksdagen hos regeringen begär en studie av sårbarhetsproblemen i storstäderna,	5	15, 16
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder för att minska sårbarheten i storstäderna.	5	15, 16
1987/88:Fö513 av Yngve Wernersson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ökat behov av utbildning till brandingenjörer.	5	
1987/88:Fö515 av Björn Ericson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lokaliseringen av ÖCB.	5	
1987/88:Fö520 av Carl-Johan Wilson och Ingrid Ronne-Björkqvist (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att medel för nybygge resp. modernisering av skyddsrum bör anvisas i ett enda anslag, som fördelas av räddningsverket.	5	
1987/88:Fö521 av Bengt Kindbom (c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär en utredning om privatradioorganisationernas integrering i samhällets räddningsorganisation i enlighet med vad som anförts i motionen.	5	
1987/88:Fö523 av Bengt Harding Olson (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ersättare för civilbefälhavare.	5	
1987/88:Fö527 av Yngve Wernersson och Lennart Pettersson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av att alarmering av allmänhet i fred, beredskap och krig utreds.	5	
1987/88:Fö528 av Marianne Andersson och Stina Gustavsson (c) vari yrkas		
1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en översyn av varningssystemen för allmänheten i fred och under beredskap och i krig,	5	
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en översyn av larmanordningar på utryckningsfordon.	5	
1987/88:Fö530 av Karin Söder m.fl. (c) vari yrkas att riksdagen begär att regeringen ger ÖCB i uppdrag att genomföra en specialstudie om sårbarhetssituationen i landets tre storstadsområden.	5	15, 16

1987/88:Fö533 av Hans Nyhage och Arne Svensson (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av fortsatt försörjningsberedskapsstöd på tekoområdet.	5
1987/88:Fö534 av Elisabeth Fleetwood och Karl-Gösta Svenson (m) vari yrkas	
1. att riksdagen hos regeringen begär att televerket får i uppdrag att införa visuella signaler för "Viktigt meddelande" på hörselskadades telefonapparater,	5
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att överenskom- melse om information om "Viktigt meddelande till hörselskadade" snarast bör komma till stånd mellan Sveriges Riksradio AB och Text-TV.	5
1987/88:Fö601 av Ralf Lindström och Yvonne Sandberg-Fries (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att överflytta översynen av ett antal ubåtar till Karlskronavarvet.	6
1987/88:Fö602 av Ralf Lindström och Yvonne Sandberg-Fries (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förutsättningarna för att flytta viss militär verksamhet till Karlskrona.	6
1987/88:Fö603 av Karl-Gösta Svenson (m) och Karl-Anders Petersson (c) vari yrkas	
1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att även ubåtsproduktionen för den svenska marinens räkning förläggs till Karlskronavarvet,	6
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om underhållet av svenska marinens ubåtar,	6
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om underhållet av statsisbrytarna,	6
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lokalisering av underhållsavdelningen vid FMV till Karlskrona,	6
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tillverkning av en mål-ubåt för ubåtsskyddsverksamhet samt för forskningsändamål.	6
1987/88:Fö605 av Lennart Alsén (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder för att trygga sysselsättningen vid Karlskronavarvet.	6
1987/88:Fö606 av Karl-Gösta Svenson (m) och Karl-Anders Petersson (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i	6

motionen anförts om den militära utbildningen vid Karlskrona örlogsskolor.

1987/88:Fö607 av Yvonne Sandberg-Fries och Ralf Lindström (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder för att behålla och utveckla Karlskronavarvet AB:s kompetens på det marina området.

6

1987/88:Fö608 av Göthe Knutson och Karl-Gösta Svenson (m) vari yrkas  
1. att riksdagen beslutar att planeringsramen för det militära försvaret för perioden 1987/88—1991/92 ges en sådan inriktning att två kustkorvetter av s.k. Göteborgsklass och en modern ubåt av typ Ubåt 90 inrymmer,

4

4, 5

2. att riksdagen, därest yrkandet under 1 icke skulle bifallas, bemyndigar regeringen att medge beställningar av två minröjningsfartyg av Landsortsklass.

4

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om det framtida sysselsättningsläget vid Karlskronavarvet.

6

19

4. att riksdagen hos regeringen begär att överbefälhavaren och chefen för marinen får i uppdrag att redovisa marinens behov av nya fartyg för tiden fram till år 2000 samt därmed sammanhängande behov av Karlskronavarvet med angivande av kapacitet och kompetens.

6

19

1987/88:Fö702 av Ulla Tillander (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts angående förstärkt havsövervakning i Öresund.

4

## Ang. riksdagens inflytande på utvecklingen inom totalförsvarssektorn, m.m.

1984 års försvarskommitté (FK 84) har i sina direktiv givits i uppdrag att pröva i vilken utsträckning och på vad sätt de förslag till stärkande av riksdagens inflytande över totalförsvarsplaneringen som riksdagens revisorer lämnat kan tillämpas före, i samband med och efter nästa långsiktiga försvarsbeslut. Kommittén har funnit det lämpligt att närma sig ämnet med utgångspunkt från den samlade erfarenheten av en hel försvarsbeslutsperiod och har därför valt att behandla dessa och närliggande frågor som ett separat uppdrag vid sidan av den redan avklarade huvuduppgiften att framlägga ett huvudbetänkande om totalförsvarets fortsatta utveckling. Kommittén redovisar här nedan sina överväganden och synpunkter i detta ämne.

### 1. Bakgrund

I sin skrivelse (förs. 1982/83:22) påminde *riksdagens revisorer* om att riksdagen år 1972 beslöt om en ökad parlamentarisk medverkan i försvarsplaneringen, dvs. i det samma år införda nya planerings- och ekonomisystemet (FPE) för det militära försvaret och civilförsvaret. Beslutet om en ökad parlamentarisk roll innebar i huvudsak att regeringen skulle informera försvars- och utrikesutskotten om viktiga moment i planeringsprocessen. Revisorererna erinrade om att detta riksdagsbeslut fattades utan erfarenhet av det nya planeringssystemets sätt att fungera och ansåg att det sedermera uppkommit anledning att pröva frågan om huruvida den roll som tilldelats riksdagen var lämplig. Revisorererna ansåg det därvid möjligt och lämpligt att genom fyra åtgärder stärka riksdagens inflytande på den långsiktiga utvecklingen av försvarssektorn, nämligen

- att riksdagen ges ökade möjligheter att påverka vilka frågor som skall utredas inför kommande försvarsbeslut,
- att riksdagen ges möjlighet att under planeringens gång ta ställning till de säkerhetspolitiska grunderna och andra övergripande frågor som styr den fortsatta planeringen,
- att riksdagen ges utökad tid för beredning av försvarsbesluten, samt
- att riksdagen ges bättre underlag för beslut med konsekvenser för försvarsindustrin.

*Försvarsutskottet* behandlade dessa frågor under riksmötet 1983/84 (FöU 6) och konstaterade därvid att det faktum att flertalet ledamöter i en försvarskommitté utgörs av riksdagsledamöter innebär en parlamentarisk insyn och medverkan i försvarsplaneringen. Icke desto mindre instämde utskottet i det allmänt önskvärda i att öka riksdagens inflytande över totalförsvarsutvecklingen. Utskottet ställde sig dock tveksamt till revisorerernas konkreta förslag och fann det lämpligt att nästa försvarskommitté gavs tillfälle att närmare överväga dessa frågor.

Utskottet konstaterade i detta sammanhang bl.a. att det råder konkurrens om det tidsutrymme som står till förfogande under hösten och vintern före ett långsiktigt beslut om säkerhetspolitikens inriktning och totalförsvarets fortsatta utveckling. "Myndigheternas avslutande arbete med programplanerna samt försvarskommitténs och regeringens ställningstaganden i form av skriftliga förslag skall hinna utföras innan riksdagen kan påbörja sin beredning av försvarsbeslutet. En väsentlig ökning av tiden för denna beredning kan leda till att riksdagen får ett sämre beslutsunderlag." Utskottet ansåg därför att försvarskommittén bör vara fri att göra bedömningar av allt erforderligt underlag innan den lämnar sitt slutbetänkande, men tillade att även denna delfråga behövde ytterligare överväganden.

Revisorerna hade på denna punkt anfört att ett eventuellt beslut att totalförvarspropositionen skall föreläggas riksdagen redan i januari före ett försvarsbeslut troligen — av tidsskäl — får till konsekvens att detaljerade avvägningar på grundval av myndigheternas programplaner knappast kan hinna göras av försvarskommittén utan måste överlåtas åt regeringen i dess propositionsarbete. Tyngdpunkten i kommitténs arbete linge i så fall läggas på ett tidigare framlagt principbetänkande om riktlinjer för programplaneanvisningarna.

## 2. Kommitténs överväganden och synpunkter

### 2.1 Allmänna överväganden

Kommittén konstaterar inledningsvis att frågan om det i vårt politiska system beslutande parlamentets reella medverkan i och inflytande över den planeringsprocess som föregår ett långsiktigt försvarsbeslut vart femte år är viktig och grundläggande. Ett försvarsbeslut har betydande samhällsekonomisk innebörd och berör — genom vårt totalförsvarsbegrepp — utvecklingen inom ett stort antal samhällsområden. Både för att kunna eftersträva största möjliga politiska enighet och uppslutning bakom ett försvarsbeslut — vilket är angeläget av allmänna säkerhetspolitiska skäl — och för att skapa en successiv politisk förankring inför den slutliga riksdagsbehandlingen är det nödvändigt med en parlamentarisk medverkan även under planerings-, förberedelse- och beredningsprocessens gång.

Kommittén konstaterar vidare att vissa av de frågor som berör arbetsformerna och riksdagsledamöters art och grad av medverkan under förberedelsearbetet, särskilt dess slutskede, naturligtvis kommer att präglas av det parlamentariska läge som råder under en given försvarsbeslutsperiod. Vissa aspekter på frågorna om rollfördelningen och balansen mellan t.ex. regering/försvarsdepartement, den av regeringen utsedda och parlamentariskt sammansatta försvarskommittén och riksdagens försvarsutskott torde inte kunna övervägas generellt utan får antas komma att i viss mån bestämmas av rådande parlamentariska läge och därmed reella förhandlingssituation.

Kommittén vill i detta sammanhang betona att det kan finnas skäl att ytterligare överväga frågan om försvarsbeslutsperiodens längd. För en förlängning av periodens längd med ett år skulle kunna tala dels de allt starka-

re behoven av långsiktighet i totalförsvarets planeringshorisont, dels det politiskt önskvärda i att anpassa försvarsbeslutsperioden till vad som gäller som riksdagens mandatperiod. I nuläget innebär den femåriga försvarsbeslutsperioden och en treårig mandatperiod i riksdagen en haltande rytm som inte främjar stadga i den parlamentariska medverkan i försvarsplaneringen. Kommittén anser dock att en eventuell förändring syftande till ökad symmetri torde behöva avvakta riksdagens ställningstagande till frågan om en eventuell förlängning av mandatperioden. Intill dess vore det av värde att allmänt pröva frågan om en från försvarsplaneringssynpunkt optimal försvarsbeslutsperiod. Därvid finns skäl att uppmärksamma den påtagliga risken för att en förlängd period kan medföra en försvagad politisk styrning, alternativt ett behov av någon form av "kontrollstation" i halvtid som i praktiken lätt kan få karaktär av "mellanbeslut" som det i sin tur kan bli svårt att begränsa i omfång.

Kommittén har i detta sammanhang haft anledning att överväga också frågan om försvarskommittéers befattning med säkerhetspolitikens inriktning. Frågan har väckts om inte uppgiften att utforma ställningstaganden rörande säkerhetspolitikens mål och medel borde överlåtas åt en separat säkerhetspolitisk utredning. (Jfr ledamoten Sture Ericsons särskilda kommentar i anslutning till denna skrivelse.)

Kommittén anser emellertid att avgörande skäl talar för att uppgiften att avge utlåtanden om säkerhetspolitiken liksom hittills åvilar en parlamentariskt sammansatt försvarskommitté, såsom ett led i dennas arbete med att utarbeta underlag för regeringsförslag och riksdagsbeslut angående säkerhetspolitikens inriktning och totalförsvarets fortsatta utveckling. Kommittén anser att all erfarenhet visar att det är viktigt och principiellt riktigt att ett totalförsvarsbeslut grundas på ett utredningsarbete som ger uttryck för den centrala principen att säkerhetspolitiken utformas i ett samspel mellan dess huvuddimensioner utrikespolitiken och försvarspolitikerna. Vidare är det i sak angeläget att detta arbete bedrivs i enlighet med principen att förslag rörande totalförsvarets utveckling måste utgå ifrån en bred och inträngande säkerhetspolitisk analys. Det är viktigt att vår försvarspolitik präglas och genomsyras av våra säkerhetspolitiska grundlinjer. Därtill kommer, slutligen, det angelägna i att arbetet rörande utformningen av säkerhetspolitiken i hela dess bredd läggs upp på ett sådant sätt att det är ägnat att tillförsäkra politisk enighet kring denna och största möjliga enighet även om försvarspolitikerna och totalförsvarets fortsatta utveckling.

Sambandet mellan säkerhetspolitikens olika delar bör således enligt kommitténs mening manifesteras i försvarskommitténs arbete och sammansättning. I själva verket är det just genom försvarskommittéarbetet som detta centrala samband blir fullt tydligt och meningsfullt.

Inför att nu redovisa sina närmare synpunkter på de i direktiven ställda frågorna vill kommittén slutligen framhålla att det väsentliga torde vara att finna former för försvarsplaneringen som på ett optimalt sätt förenar *å ena sidan* värdet av ett parlamentariskt deltagande/inflytande, *å andra sidan* värdet av en bred folklig förankring och *å tredje sidan* värdet av en effektiv och stabil planering. De i direktiven ställda frågorna bör således breddas till att handla också om remissbehandling av försvarskommittébetänkanden,

om olika, varandra kompletterande former för parlamentariskt inflytande samt om behovet av parlamentarisk granskning av genomförandet av ett försvarsbeslut. En principiell utgångspunkt är därvid karaktärsskillnaden mellan riksdagens försvarsutskott och den parlamentariska försvarskommittén.

## 2.2 Kommitténs synpunkter och förslag

Kommittén har inte funnit anledning att påtala några direkta brister i vårt försvarsplaneringssystem (FPE) som sådant. Kommittén utgår sålunda ifrån att systemet med myndigheternas successivt redovisade perspektivplaner/studier och programplaner kommer att gälla även framgent. Kommittén vill dock påpeka de särskilda förhållanden som kommer att präglade nu förestående försvarsbeslutsperiod i och med att viktiga delar av totalförsvaret skall göras till föremål för särskilda utredningar inriktade på regeringsproposition och riksdagsbeslut 1989 samt parlamentarisk behandling dessförinnan enligt riksdagens beslut. Hur detta kommer att påverka planeringssystemets normalrytm kan i dag knappast överblickas. Kommittén vill vidare framhålla att uppläggnings av myndigheternas perspektiv- och programplanering under perioden rimligen bör göras med beaktande av vad som framstår som lämpligt och tidsmässigt möjligt från utgångspunkten av riksdagens insyn och medverkan.

Kommittén konstaterar att det med hänsyn till kommande val hösten 1988 samt det "mellanbeslut" som skall fattas i viktiga frågor våren 1989 sannolikt kommer att av regeringen befinnas ändamålsenligt att tillsätta nästa försvarskommitté först under senare hälften av år 1989. Kommittén anser vidare att erfarenheten påvisat ett behov av en systematisk parlamentarisk granskning och uppföljning av hur det fattade försvarsbeslutet i olika avseenden gradvis genomförs. Kommittén biträder slutligen riksdagsrevisorernas och försvarsutskottets allmänna betoning av det angelägna i att i görligaste mån söka stärka riksdagens roll och inflytande i försvarsfrågorna. Dessa tre förhållanden formar sig enligt kommitténs mening till tre samverkande skäl för att *riksdagens försvarsutskott* kan behöva påta sig mer omfattande uppgifter under försvarsbeslutsperioden jämfört med hittills.

Om försvarsutskottet är villigt att — inom ramen för sin i riksdagsordningen givna uppgift att bereda ärenden för kammarbehandling — åta sig utvidgade uppgifter, skulle enligt kommitténs mening ett reellt behov tillgodoses, nämligen behovet av regelbunden, systematisk kontroll/uppföljning av genomförandet av ett fattat riksdagsbeslut om försvaret och av systemplaneringen inom viktigare områden, samtidigt som utskottet därigenom i praktiken även skulle bygga upp sin kompetens för huvuduppgiften att i periodens slutskede bereda nästa försvarsbeslut. Kommittén anser att en beskrivning av försvarsutskottets uppgifter som inbegriper ovanstående granskningsroll — något som väl skulle motsvara en allmän tendens i fråga om synen på riksdagens och riksdagsutskottets roll och ansvar — i hög grad skulle tillgodose önskemålet om ett stärkande av riksdagens inflytande, såsom komplement till nu föreliggande former: den parlamentariskt sammansatta försvarskommittén, informationen till försvars- och utrikesut-

skotten m.fl. utskott, parlamentarikers deltagande i andra kommittéer och utredningar på försvarsområdet samt parlamentarikers ingående i olika nämnder och styrelser. I sammanhanget hör dock påpekas att en sådan utvidgning av försvarsutskottets verksamhetsområde som här föreslås övervägas kommer att innebära en ökad arbetsbörda för utskottet.

När det gäller den tillmätta *tiden för försvarsutskottets beredning av försvarsbeslutet* vill kommittén inledningsvis hänvisa till vad försvarsutskottet i ovan citerade betänkande anförde om konkurrensen om tidsutrymmet under hösten och vintern före riksdagsbeslutet. Kommittén vill också hänvisa till vad som tidigare anfördes om det principiellt och konstitutionellt rimliga i att planeringssystemet snarare styrs av än tillåts styra vad som kan vara rimligt och nödvändigt utifrån synpunkten av riksdagens reella möjligheter att noggrant behandla ärendet.

Kommittén konstaterar i denna fråga, utgående från egna praktiska erfarenheter, att det inte — med mindre planeringssystemet ändras — ter sig möjligt att stipulera att en totalförsvarsproposition *skall* föreläggas riksdagen i samband med budgetpropositionen i början av januari. Som riksdagsrevisorerna påpekade torde förutsättningen för detta vara att försvarskommittén avstår från att avvakta programplanerna innan den avfattar sitt huvudbetänkande och i stället överlåter programplanebearbetningen åt regeringen. Ställning till denna senare fråga torde endast kunna tas utifrån specifika förhållanden — det parlamentariska läget, förhandlingsläget i kommittén, sakfrågornas svårighetsgrad, osv. — som inte i förväg kan överblickas. Kommittén erinrar dock om att det hitills alltid visat sig praktiskt politiskt nödvändigt att en försvarskommitté åtar sig ansvaret att utarbeta ett detaljerat förslag på grundval av programplaneunderlaget. Det torde vara en pålitlig prognos att så kommer att bli fallet även 1991/92.

Kommittén konstaterar emellertid samtidigt att det är nödvändigt att regeringens proposition kommer på riksdagens bord tidigare än den 10 mars. Med så sen ankomst och med tillägg för den tid som därtill kommer för motionsskrivande, nödvändiga föredragningar och uppvaktningar, inhämtande och behandling av yttranden från andra utskott, m.m. återstår för försvarsutskottets realbehandling av ärendet samt utarbetande av utskottsbetänkande med därtill hörande reservationer och formalia en orimligt kort tid. Detta omdöme torde vara giltigt oavsett parlamentariska förhållanden, oavsett om regeringens proposition grundas på en överenskommelse mellan två eller flera partier och oavsett utskottskansliets storlek. Kommittén anser det nödvändigt att det överenskoms mellan de politiska partierna om en regel som innebär att totalförsvarspropositionen *skall* föreläggas riksdagen senast i början av februari. Kommittén inser att en sådan regel genast får konsekvenser i fråga om sluttidpunkt för färdigställande av försvarskommitténs slutbetänkande. Hur stort tidsutrymme som krävs för att på grundval av försvarskommitténs slutbetänkande utarbeta proposition (vilket avgör när "deadline" för kommittébetänkandet måste sättas) torde avgöras bl.a. av arten och graden av försvarsdepartementets involvering i kommittéarbetet. Det viktiga och avgörande är att alla parter accepterar en tidigarelagd propositionstidpunkt och även accepterar att detta får nödvändiga konsekvenser i fråga om när kommittéarbetet måste vara av-

slutat. Om inte regler enligt ovanstående uppfattas och respekteras som tvingande finns alltid risken att svåra förhandlingslägen leder till överskridanden, med riksdagen som förlorande part. Kommittén föreslår att regeringen tar initiativ till att denna förändring genomförs samt även beaktar vilka förändringar när det gäller tiden för perspektiv- och programplaneringen som detta kan nödvändiggöra.

Kommittén anser, slutligen, att frågorna om riksdagens inflytande är nära förknippade med frågor om remissbehandling av försvarskommittébetänkanden. Ju mer en totalförsvarsproposition grundas på ett kommittéarbete, som i sin tur kunnat färdigställas under beaktande av synpunkter som framkommit vid en bred remissbehandling av viktiga delar, desto rikhaltigare och gedignare blir underlaget för riksdagens beslut.

I kommitténs överväganden om frågan om remissbehandling har synpunkten förts fram att även och inte minst slutbetänkandet borde remissbehandlas. Kommittén konstaterar dock att detta inte är praktiskt möjligt med hänsyn till de tidsförhållanden som tidigare nämdes. För att en remissbehandling skall vara meningsfull erfordras tidsförhållanden som medger att inhämtade synpunkter kan beaktas. Ett brett remissförfarande torde kräva ett antal månader för att gagna sitt syfte. Om regeringen inför utarbetande av försvarspropositionen skall kunna invänta och reallt beakta remissyttrandet över kommitténs slutbetänkande torde det senare behöva tidigare läggas så långt att det inte längre kan vara fråga om ett på färdiga programplaner grundat slutbetänkande. Därtill kommer att beaktande av remissyttrandet kan komma att nödvändiggöra avvikelser från vad som överenskommit inom försvarskommittén, något som skulle komplicera den vidare politiska processen.

Kommittén finner det sålunda inte möjligt — med mindre stora förändringar görs i planeringssystemet som helhet — att remissbehandla en försvarskommittés slutbetänkande. Enligt kommitténs mening gör detta förhållande det desto mer angeläget att tidigare kommittébetänkanden om säkerhetspolitikens inriktning och — som underlag för programplanearvisningarna — den allmänna inriktningen av totalförsvarets fortsatta utveckling undergår en bred remissbehandling, av de principiella skäl som anförts.

Denna kommitté har givetvis inte uppdrag och befogenhet att avge rekommendationer i fråga om hur nästa försvarskommitté lämpligen bör lägga upp sitt arbete. Kommittén anser sig dock böra påpeka att vad som här sagts om *dels* den sannolika tidpunkten för nästa försvarskommittés tillkomst (först senare hälften av år 1989), *dels* det nödvändiga i att riksdagen ges utökad tid för beredningen av nästa försvarsbeslut och *dels* om vikten av remissbehandling sammantaget ger vid handen att det kan visa sig tidsmässigt nödvändigt att nästa kommitté inriktar sig på att avge två substantiella betänkanden, varav det första utgör ett samlingsbetänkande om såväl säkerhetspolitiken som de principiella riktlinjerna för totalförsvarets fortsatta utveckling. En remissbehandling av detta, som naturligtvis underlättas av att betänkandet ges ut så tidigt under perioden som möjligt, skulle tillgodose behovet av debattstimulans och folklig förankring och senare kunna beaktas av försvarskommittén vid utarbetandet av slutbetänkandet, samti-

dig som betänkandet utgör underlag för regeringens arbete med programplananvisningarna.

FöU 1987/88:11  
Bilaga 2

Ledamoten Sture Ericson har, med anledning av vad som på s. 4–5 anförs om säkerhetspolitiken, velat avge följande särskilda kommentar.

Riksdagens inflytande på utvecklingen inom totalförsvaret behöver förstärkas. Försvarets utveckling bör baseras på de bedömningar som brukar redovisas i säkerhetspolitiska betänkan.

Det är av utomordentlig betydelse att det säkerhetspolitiska samspelet mellan utrikespolitiken och försvarspolitiken efter en bred demokratisk debatt kan utformas under stor politisk enighet. Samstämmighet i de säkerhetspolitiska bedömningarna är av grundläggande betydelse för befolkningens upplutning bakom totalförsvaret.

De senaste försvarsutredningarna har inlett sitt arbete med att avge säkerhetspolitiska betänkan. Den helt övervägande delen av utredningens tid har sedan ägnats åt att i detalj studera och avge förslag avseende olika delar av totalförsvaret.

Det är naturligt att de personer som utses att ingå i en försvarsutredning väljs med tanke på huvuduppgiften att lämna förslag om främst det militära försvarets framtida utformning. Arbetet med det säkerhetspolitiska betänkandet blir tidsmässigt pressat och kan ses som något av ett preludium inför uppgiften att fördela pengar mellan olika delar av totalförsvaret.

Den säkerhetspolitiska analysen och de slutsatser som kan dras av den förutsätter delvis annan kompetens än som krävs för detaljarbetet i en försvarsutredning. Mot denna bakgrund vore det lämpligt att befria framtida försvarsutredningar från uppgiften att skriva säkerhetspolitiska betänkan. Den bör i stället läggas på en separat säkerhetspolitisk utredning som avger sitt betänkande i god tid före tillsättandet av försvarsutredningen. Det torde vara önskvärt med ett personsamband genom att vissa ledamöter ingår i bägge utredningarna. Det säkerhetspolitiska betänkandet bör självfallet bli föremål för en omfattande remissbehandling.

En sådan separat säkerhetspolitisk utredning kan tillsättas av antingen utrikes- eller försvarsministern och ges en bred allmänpolitisk sammansättning. Det kan förväntas resultera i ett betänkande som inte begränsas till snävt militära aspekter på vårt säkerhetspolitiska läge. Med den hittillsvarande utredningsmetoden finns en risk att de säkerhetspolitiska analyserna får en alltför ensidig militär prägel. De kan också påverkas av det förväntade resultatet av försvarsutredningens huvudsakliga arbetsuppgift. Hotanalyser och säkerhetspolitiska bedömningar måste självfallet göras helt fristående från de militära myndigheternas önskemål om inriktning och nivå på framtida anslag.

Kommittén har härmed redovisat sina synpunkter på vilka åtgärder som skulle kunna vidtas för att bl.a. stärka riksdagens inflytande över försvarsplaneringen. De övriga frågor som berördes av riksdagsrevisorernas förslag anser kommittén hanterbara inom ramen för vad som i det föregående anförts beträffande lämpliga former för planeringens bedrivande.

1984 års försvarskommitté har härmed avslutat sitt arbete.

SAMMANFATTNING .....	1
RIKSDAGEN OCH FÖRSVARSPLANERINGEN	
Föredragande statsrådet .....	3
Motionerna .....	3
Utskottet .....	4
SÄKERHETS- OCH FÖRSVARSPOLITIKEN	
Föredragande statsrådet .....	7
Motionerna .....	10
Utskottet .....	10
VISSA FÖR TOTALFÖRSVARET GEMENSAMMA FRÅGOR	
Föredragande statsrådet .....	12
Motionerna .....	14
Utskottet .....	14
TOTALFÖRSVARETS MILITÄRA DEL	
Verksamheten inom det militära försvaret under budgetåret 1986/87	
Utskottet .....	18
Verksamheten inom det militära försvaret under budgetåret 1987/88	
Utskottet .....	19
Det militära försvarets fortsatta utveckling	
Föredragande statsrådet .....	20
Motionerna .....	21
Utskottet .....	26
Överbefälhavarens utredning om bl.a. arméns fortsatta utveckling ..26	
1987 års totalförsvarsbeslut och säkerheten i planeringen .....	27
Inriktningen av huvudprogrammen och krigsorganisationen .....	29
Planeringsramar .....	35
Redovisning av JAS-projektet .....	36
Anställd personal och pilotfrågan .....	36
Vissa frågor rörande gemensamma skolor .....	41
Vissa frågor rörande värnpliktiga .....	41
Vissa frågor rörande fredsorganisationen .....	47
Hemställan .....	48
TOTALFÖRSVARETS CIVILA DEL	
Föredragande statsrådet .....	53
Motionerna .....	56
Utskottet .....	59
Grunder och inriktning .....	59
Befolkningsskydd och räddningstjänst .....	60
Samhällets sårbarhet .....	66
Organisations- och strukturfrågor, m.m. ....	67
Försörjningsberedskap .....	69
Ekonomisk ram, m.m. ....	70
Totalförsvarets civila del i övrigt .....	70
Hemställan .....	71

<b>FORSKNING OCH FÖRSVARSPOLITIK</b>	
Föredragande statsrådet .....	73
Motionerna .....	74
Utskottet .....	75
<b>ANSLAGSFRÅGOR FÖR BUDGETÅRET 1988/89</b>	
Motionerna .....	80
Utskottet .....	81
<b>RESERVATIONER</b>	
1. Riksdagen och försvarsplaneringen (punkt 1) — c .....	87
2. Vissa för totalförsvaret gemensamma frågor (punkt 3) — m .....	88
3. Totalförsvarets militära del (punkt 4) — m .....	89
4. Totalförsvarets militära del (punkt 4) — m .....	89
5. Totalförsvarets militära del (punkt 4) — c .....	91
6. Totalförsvarets militära del (punkt 4) — c .....	94
7. Totalförsvarets militära del (punkt 4) — m .....	94
8. Totalförsvarets militära del (punkt 4) — m .....	95
9. Totalförsvarets militära del (punkt 4) — c .....	96
10. Totalförsvarets militära del (punkt 4) — c .....	96
11. Totalförsvarets militära del (punkt 4) — c .....	96
12. Totalförsvarets militära del (punkt 4) — c .....	97
13. Totalförsvarets militära del (punkt 4) — c .....	97
14. Totalförsvarets civila del (punkt 5) — m .....	98
15. Totalförsvarets civila del (punkt 5) — c .....	98
16. Totalförsvarets civila del (punkt 5) — m .....	99
17. Totalförsvarets civila del (punkt 5) — c .....	99
18. Totalförsvarets civila del (punkt 5) — c .....	100
19. Forskning och försvarsindustri (punkt 6) — m .....	100
20. Anslagsfrågor för budgetåret 1987/88 (punkt 7) — m .....	101
<b>SÄRSKILDA YTTRANDE</b>	
1. Säkerhets- och försvarspolitik (punkt 2) — m .....	102
2. Vissa för totalförsvaret gemensamma frågor (punkt 3) — c .....	102
3. Totalförsvarets militära del (punkt 4) — c .....	103
4. Totalförsvarets militära del (punkt 4) — m .....	103
5. Totalförsvarets militära del (punkt 4) — m .....	103
6. Totalförsvarets militära del (punkt 4) — c .....	104
7. Totalförsvarets militära del (punkt 4) — c .....	104
8. Totalförsvarets militära del (punkt 4) — c .....	104
<b>BILAGOR</b>	
1. Sammanställning av motionsyrkanden .....	105
2. Skrivelse (juni 1987) av 1984 års försvarskommitté .....	115

